ISSN 1845-5735

GLAS ANTIFAŠISTA

Više od tradicije

DOBRODOŠLI U KUMROVEC 24. SVIBNJA

Predsjedništvo SABA RH

TRAŽIMO SABORSKU RASPRAVU O DEKLARACIJI I STATUSU BORACA

Naličje šutnje

KOME I ZAŠTO SMETA HOLJEVAC

S. Mesić

HRVATSKA MORA OSTATI ANTIFAŠISTIČKA

T. Jakovina

TITO - JEDINI SVJETSKI ZNAČAJAN HRVAT

Broj 55 - Zagreb, 15. travnja 2008. godine - cijena 6 kuna

Odabrane vijesti

Dr. Ivo Sanader, predsjednik Vlade RH:

Svaki zločin mora biti sankcioniran

•Premijer ističe da ne može jedno pravilo vrijediti za antifašistički pokret, a drugo za Domovinski rat. Zašto onda nije ispunjen naš zahtjev za izjednačavanje prava branitelja i boraca NOR-a?

Predsjednik Vlade Republike Hrvatske *dr. Ivo Sanader* komentirao je informacije o policijskim ispitivanjima pojedinih članova Saveza antifašističkih boraca i antifašista u vezi s njihovim sudjelovanjem u Narodnooslobodilačkoj borbi.

-Kao premijer tražim od odgovarajućih institucija da se goni i sankcionira svaki zločin iz vremena Drugog svjetskog rata i poraća bez obzira što je riječ o starim ljudima. Ako je netko u antifašističkom pokretu počinio zločine, a bilo je zločina, taj treba odgovarati. I ukoliko se pokreće postupak, a pokreće se ovih dana i postupak i ispitivanja pojedinih pripadnika antifašističkog pokreta, onda se to ne smije gledati kao napad na antifašizam, rekao je premijer dr. Ivo Sanader gostujući krajem veljače u emisiji Hrvatskog radija »Kako vlada Vlada«.

Dr. Sanader je upozorio kako ne može jedno pravilo vrijediti za antifašistički pokret, a drugo za Domovinski rat.

To nije napad na antifašizam jer bi onda bio napad na Domovinski rat ako se nekog branitelja ili generala optuži da je počinio ratni zločin. Ako itko propagira antifašizam, onda smo to HDZ i ja, mi smo tu apsolutno čisti. Ali upravo da ne padne ljaga na antifašistički pokret, treba te zločince sankcionirati, rekao je predsjednik Vlade.

Ovoj informaciji, koja je objavljena u medijima, mi bismo dodali još samo jednu, koja može biti indikativna. Hrvatski premijer dr. Ivo Sanader u četiri godine proteklog mandata nije niti jednom primio delegaciju Saveza antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske. I to može biti znak odnosa HDZ-a i njega osobno prema antifašizmu i borcima NOR-a. Istovremeno, zahtjevi Saveza antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatrske za povratak njihovih nepravedno oduzetih prava nisu u mandatu dr. Ive Sanadera došli na dnevni red.

No, apsolutno podržavamo njegovu izjavu da *»ne može jedno pravilo vrijediti za antifašistički pokret, a drugo za Domovinski rat«*. Upravo stoga i tražimo da se u pravima izjednače branitelji koji su sudjelovali u Domovinskom ratu i borci NOR-a.

SDP podržava zahtjeve antifašista

•Stranka će u Saboru pokrenuti raspravu o pravima sudionika NOR-a

Savez antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske zatražio je 10. ožujka ove godine od SDP-a da im pomogne kako bi se prava sudionika Narodnooslobodilačke borbe izjednačila s pravima koja danas imaju hrvatski branitelji iz Domovinskog rata.

Predstavnici SABA pri tome misle na mirovine, invalidnine i druga prava, a kao dokaz da su u neravnopravnom položaju istaknuli su, primjerice, činjenicu da je prosječna mirovina sudionika NOB-a više nego dvostruko niža od prosječne mirovine hrvatskog branitelja iz Domovinskog rata.

Po podacima HZMO-a, osobne mirovine danas prima 21.027 antifašističkih boraca, dok je obiteljskih mirovina još 29.160. Prosječna starosna mirovina borca NOB-e iznosi 3040 kuna, invalidska 2709, a obiteljska 2099 kuna.

Izaslanstvo SABA RH, koje je vodila predsjednica *dr. sc. Vesna Čulinović-Konstantinović*, susrela se s predsjednikom SDP-a *Zoranom Milanovićem*. Prema njezinim riječima, obećao je vodstvu SABA da će SDP u Saboru pokrenuti raspravu o toj temi.

Podrška obrani Tita i antifašizma

Članovi Udruge antifašističkih boraca i antifašista Petrinje uputili su, sa svoje redovne Izborne Skupštine, podršku Savezu antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske u suprostavljanju napadima na antifašističku NOB-e i njenog vođu Josipa Broza Tita.

Hrvatska država temelji se na antifašizmu, a Titova neosporna zasluga je što se Hrvatska 1945. godine našla na strani pobjedničke antifašističke koalicije. Tito je bio komandant NOV-e, a znamo da svi borci te vojske nisu bili komunisti, ali su bili antifašisti, upozoravaju antifašisti Petrinje.

Oni ističu da Tito spada među najveće ličnosti hrvatske povijesti dodajući da je on bio legendarni komandant antifašističke partizanske vojske u II. svjetskom ratu, da je bio tvorac nesvrstane politike i neumorni borac za mir u svijetu. I pored svih kontraverznih teorija i tvrdnji, vezanih uz njegovu ličnost, Tito spada u red najuglednijih ličnosti 20. stoljeća.

Ne tvrdimo da je bio idealan i bez pogrešaka, ali ne dopuštamo omalovažavanje i blaćenje čovjeka koji je zadužio svoj narod i svijet. Glavni grad Hrvatske treba i dalje imati trg koji nosi ime legendarnog borca i antifašiste, heroja Josipa Broza Tita, naglasili su antifašisti Petrinje u pismu SABA-u RH kojeg je potpisao predsjednik Udruge *Joso Fakčević*.

Fotografija na 1. stranici:
Sa Predsjedništva sjednice SABA RH
(*snimio:* ***Z. Herceg***)

GLAS ANTIFAŠISTA

Izdavač: Savez antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske, Savez društva »Josip Broz Tito«, Savez ratnih i vojnih invalida Hrvatske i SUH - Podružnica vojnih umirovljenika, 10000 Zagreb, Pavla Hatza 16. Telefoni: (01) 48 39 996 i 48 39 997, fax: (01) 48 40 826, htt//www.sabh.hr - e-mail: sabh@sabh.hr - Žiro račun: 2360000-1101546344 (Zagrebačka banka). Matični broj: 03212220. Savjet: Tomislav Badovinac, Milivoj Boroša, Branko Dubravica, Ivan Fumić, Juraj Hrženjak, Lovorka Marinović, Krešimir Piškulić, Zorka Prodanović, i Vesna Teršelič. Uredništvo: Eduard Vostrel (glavni i odgovorni urednik), Bojan Mirosavljev, Petar Raić, Savan Tomašević, Antun Zibar, Zvonko Petrinjak (grafički urednik). Temeljem mišljenja Ministarstva kulture Republike Hrvatske, broj 523-03-1/7-96-01 od 12. ožujka 1996. godine, Glas antifašista demokratske Hrvatske smatra se proizvodom iz članka 18 točka 13 Zakona o porezu na promet proizvoda i usluga. Tisak: »Brankograf« Odranska 18, Zagreb.

Sjednica Predsjedništva SABA RH

Tražimo hitno rješavanje prava boraca NOR-a

Predsjedništvo Saveza antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske razmatralo je na redovnoj sjednici 13. ožujka izvještaj o radu u proteklom razdoblju i programske zadatke za ovu godinu.

Na tom skupu, na kojem je od ukupno 39 prisustvovalo 35 članova Predsjedništva, uvodno izlaganje podnijela je predsjednica SABA RH **dr. Vesna Čulinović-Konstantinović**. U skladu s najvažnijim zadacima, koji se odnose na rješavanje statusa boraca i invalida te na ostvarivanje saborske Deklaracije o antifašizmu, Izvršni odbor SABA RH je uputio zahtjeve državnim organima. Međutim, do sada nije bilo političkog sluha da se riješe naša pitanja, upozorila je ona.

»Nažalost, u posljednje vrijeme veoma su se razbuktali napadi na borce NOR-a i na Tita, na naš antifašizam. Institucije vlasti ne reagiraju na to, a ne daju podrške ni našim reakcijama na te laži i na preuveličavanje navodnih kriminalnih djela partizana«, kaže Vesna Čulinović-Konstantinović.

Neregularna policijska ispitivanja

Ponovo je navela da su neki članovi SABA, borci NOR-a bili izvrgnuti tzv. »obavjesnim razgovorima«. Rekla je također da na upite tko su ti »inspektori« i tko je naredio takva ispitivanja i zašto se ona vrše, nije dobijen odgovor. Umjesto toga predsjednik Vlade se u jednoj radio-emisiji »oglasio naredbom 'odgovarajućim institucijama', tj. Državnom odvjetništvu – 'da se goni i sankcionira svaki zločin iz vremena Drugog svjetskog rata i poraća bez obzira na to što je riječ o starim ljudima'. Predsjednik Vlade je nadalje ustvrdio: 'Ako je netko u antifašističkom pokretu počinio zločine, a bilo je zločina, taj treba da odgovara' (Jutarnji list 26.2.2008). Slažemo se s tim da se zločini procesuiraju, tim više što nitko od nas nikada nije tvrdio da sporadičnih zločina nije bilo. Stav SABA RH je bio i ostao da se sve počinitelje zločina, s bilo koje strane, treba kazniti. Radi istine naši članovi trebaju dati svoje iskaze ako ih policija pozove na razgovor«.

Po ocjeni predsjednice SABA RH neuvjerljiva je tvrdnja predsjednika Vlade i HDZ-a u kojoj kaže: »Ako itko propagira antifašizam, onda smo to HDZ i ja, mi smo tu apsolutno čisti«. Kada bi to zaista stajalo, onda bi bar u zadnje tri godine predsjednik Vlade primio delegaciju SABA na razgovor. Onda bi dobili odgovor na sva pitanja za ta ispitivanja o događanjima za vrijeme NOB-e. Na primjer zašto se nije pokazao nalog za to ispitivanje, zašto se tražio popis članova udruga ABA.

snimio: Z Herceg

Izvještaj o radu SABA RH - bio je tema rasprave

Dr. Čulinović-Konstantinović je posebno naglasila da reakcija SABA »nije bila zato što bi se mi protivili utvrđivanju istine, nego radi neregularnosti metoda toga ispitivanja«.

Nema zabrane nacističko-ustaških simbola

Istovremeno od strane vlasti su rijetke osude neoustaških i rasističkih manifestacija (u Vukovaru, na koncertima, kod kazališta), niti se nazire zakonska zabrana nacističko-neoustaškog djelovanja i oznaka. Činjenica je da verbalni i pisani napadi na Tita i antifašiste, u javnim glasilima imaju mnogo više prostora od onoga što se nama daje. Zapravo to su napadi na antifašizam koji potkopavaju temelje politike naše Vlade, njezin ugled u svijetu, i samu državu Hrvatsku. »Akteri tih napada ističu da govore povijesnu istine, ali se tim lažima služe da bi redizajnirali povijesnu istinu u vrijeme Drugog svjetskog rata. Sve žrtve stavljaju na naša leđa, iako se uz pokopane žrtve pronalaze i crvene zvijezde sa njihovih kapa!«

Sreća je da u svijetu još ima dovoljno svjedoka i dokumenata koji potvrđuju pravu istinu. Svjesni smo da nas te laži bole, ali i toga da se time povijesne činjenice ne mogu mijenjati.

Radi toga smo primljeni kod predsjednika Mesića. Radi toga se trudimo da za javnost objelodanjujemo dokumente, jer upravo oni pokazuju kolike su laži proustaških sljedbenika.

Treba također naglasiti da europske zemlje poštuju i drže do antifašističkih principa na kojima je sazdan i naš Ustav.

Na kraju je dr. Vesna Čulinović-Konstantinović naglasila da će SABA RH tražiti od Hrvatskog sabora obnovu saborskog Odbora za antifašizam i rješavanje neostvarenih zahtjeva.

Program aktivnosti u 2008.

Borba za povijesnu istinu

Predsjednuištvo SABA RH usvojilo je Izvještaj o radu i Programske smjernice SABA u 2008. godini s kalendarom glavnih aktivnosti. U programu, koji je obrazložio član Predsjedništva SABA **Antun Magić**, naglašeno je da će se kod najviših organa vlasti Republike Hrvatske tražiti donošenje zakonskih rješenja za primjenu Deklaracije o antifašizmu koju je Hrvatski sabor usvojio prije tri godine.Uz to će se nastaviti aktivnost na rješavanju statusnih pitanja sudonika NOR-a, a naročita pažnja posvetit će se njegovanju i razvijanju tradicija antifašističke NOB-e

i suprotstavljanju svim oblicima negiranja povijesne istine.

Od izuzetnog značaja je, kako se ističe u programskim smjernicama, dalje podmlađivanje udruga i rukovodstava u SABA RH. To je jedna od najvažnijih obveza zajednica udruga i udruga na terenu, a pozitivna iskustva koja su postignuta treba koristiti.

Kao i ranijih godina nastavit će se organiziranje manifestacija za obilježavanje značajnih događaja iz NOB-e, a osobito onih iz 1943. jer je ove godine njihova 65. godišnjica.

Magić je upozorio da se i dalje obilježavaju pretežno godišnjice vojnih jedinica NOB-e, ali da treba imati na umu ogroman doprinos i civilnog faktora, narodnooslobodilačkih odbora i drugih oblika organiziranja naroda u borbi protiv fašizma.

Na nivou Republike Hrvatske u ovoj godini obilježit će se najvažnije obljetnice. Tako će 20. travnja u Jasenovcu biti organiziran komemorativni skup u povodu obljetnice proboja logoraša iz ustaško-fašističkog koncentracionog logora Jasenovac, a 17. svibnja obilježit će se 65. obljetnica formiranja VI. slavonskog udarnog korpusa. U Kumrovcu će 4. svibnja biti održana komemoracija u povodu obljetnice smrti **Josipa Broza Tita**, a istog dana delegacije će posjetiti »Kuću cvijeća« u Beogradu i položiti vijence na grob druga Tita.

Tradicionalna manifestacija pod nazivom »Dan mladosti-radosti« održat će se u Kumrovcu 24. svibnja.

Svečano obilježavanje 65. obljetnice osnivanja i konstituiranja ZAVNOH-a održat će se 14. lipnja. Kod spomenika Prvom partizanskom odredu u šumi Brezovica kod Siska svečano će biti obilježen 22. lipnja - Dan antifašističke borbe.

Ove godine će 25. rujna u Pazinu biti organizirana i proslava 65. obljetnice donošenja Pazinskih odluka, a u Splitu 11. listopada 65. obljetnica formiranja VIII. Dalmatinskog korpusa.

Uz obilježavanje ovih i drugih važnih događaja iz naše Narodnooslobodilačke borbe, SABA RH će, u suradnji sa Savjetom antifašista RH, organizirati stručnu raspravu o sadržaju udžbenika povijesti za osnovne i srednje škole, a nakon sagledavanja stanja će zahtjevati od Vlade RH izmjene i dopune programa i sadržaja u udžbenicima povijesti tako da se o NOB-i uči povijesna istina.

U suradnji s udrugama ABA na terenu će se provjeriti stanje antifašističkih spomenika i zatražiti poduzimanje potrebnih mjera za njihovu obnovu, naročito onih od nacionalnog značaja. Od Ministarstva kulture zahtijevat će se povratak knjižnog fonda sa sadržajem iz NOB-e u sve javne i školske knjižnice i čitaonice. Razvijat će se informativna i izdavačka djelatnost u cilju širenja istine o NOB-i.

Nastoji se uspostaviti bolja suradnja s HRT-om u cilju informiranja javnosti o aktivnostima SABA RH i o obilježavanju godišnjica važnih događaja iz NOB-e. SABA RH je dostavio popis HRT-u popis važnih obljetnica u ovoj godini s prijedlogom da o njima informiraju javnost. Slično bi, kako se ističe, trebale učiniti i zajednice udruga i udruga ABA prema lokalnim sredstvima informiranja.

SABA će, kako stoji u programskim smjernicama, i u toku ove godine imati brojne kontakte sa srodnim organizacijama u Europi i dalje razvijati međunarodnu suradnju. Tako će **mr. Ivan Fumić**, kao naš stalni predstavnik, prisustvovati skupu Svjetske veteranske federacije od 6. do 12. travnja u Lisabonu, a na poziv Međunarodne federacije pokreta otpora u Buchenwaldu će 10. travnja na skupu mladih antifašista Europe sudjelovati **Mario Šimunković**.

Punu pažnju SABA RH posvetit će pitanjima socjalne i zdravstvene zaštite boraca NOR-a, a razvijat će suradnju sa organima vlasti, udrugama i nevladinim organizacijama, posebno i s udrugama proizašlim iz Domovinskog rata.

Bez promjene imena SABA

U raspravi je nekoliko članova Predsjedništva SABA RH predložilo da se ide na promjenu imena Saveza antifašističkih boraca i antifašista. Po rječima *Ante Morića* trebalo bi ići na promjenu imena tako da bude naziv Savez antifašista. Danas već u organizaciji ima više mlađih antifašista nego boraca NOR-a, rekao je Morić.

I *Tomo Ravnić* je predložio da se razmotri promjena naziva organizacije i da se promjeni u Savez antifašista.

Na te prijedloge je reagirala predsjednica SABA RH *dr. Vesna Čulinović-Konstantinović* i upozorila da je o tome već bilo razgovora. Ako se iz imena izbace borci NOR-a to ne bi bilo dobro niti pravedno radi njih. Istovremeno u imenu je jasno istaknut i naziv antifašista što se pokazalo dovoljnim da se u članstvo uključuju i mlađi ljudi.

Rasprava

Odgovornost za neprovođenje Deklaracije

Martin Jendrašic iz Karlovca je istaknuo da su, zahvaljujući mladim članovima antifašistima, učinili ozbiljne pomake u radu. To se odnosi i na bolju suradnju s medijima i veću prisutnost u javnosti.

Promjenili smo način rada i već su se pokazali rezultati. U planu imamo organiziranje deset javnih tribina koje mogu zainteresirati mlade. Teme su vezane za antifašizam, ali i za druge teme. Uspostavljamo suradnju i sa svima onima s kojima imamo zajednički interes, rekao je Jendrašic.

Ema Biliškov je iznijela primjer iz svoje sredine o tome da policija obavlja »informativne razgovore« s nekim borcima NOR-a , članovima SABA RH.

Milan Ivančević iz Bjelovarsko-bilogorske županije napomenuo je na početku da je jedan od relativno mlađih članova i da nije bio borac u NOR-u. Ocjenjuje da u društvu, poslije saborske Deklaracije, nisu učinjeni drugi značajniji pomaci u odnosu prema antifašizmu. Moramo biti energičniji, konkretniji i uporniji u svojim zahtjevima. Založio se za to da SABA RH imenuje glasnogovornika koji će biti zadužen za odnose s medijima, a posebno da odgovara na neistine i laži o antifašizmu i antifašistima.

Tomo Ravnić je upozorio na to da se saborska Deklaracija, koja je donesena još prije tri godine, ne provodi. Odlučili smo se na tužbu nadležnih za neprovođenje Deklaracije. Uputili smo pismo predsjedniku Vlade. Od naših zhtjeva nećemo odustati i moramo, nakon toliko vremena, zaoštriti naše aktivnosti.

Ako ni tako ne postignemo rezultate moramo se obratiti međunarodnim institucijama, uključujući i Europsku uniju.

Dr. Marko Pavković slaže se s Ravnićem da treba oštrije nastupati. Ne možemo više tolerirati ovakvo stanje, jer nije učinjen nijedan korak dalje nakon Deklaracije o antifašizmu. Naveo je, međutim, pozitivan primjer iz Primorsko-goranske županije. Tamo su obećali da će u županiji jedan dan biti proglašen Danom antifašizma i da će tada biti organizirani i primjereni sadržaji.

Zdenka Brčić, predsjednica Sekcije 33. divizije, upozorila je da se ipak osjeća

aktivnost antifašista. Treba imati strpljenja, polako se kreće, rekla je ona. Mogu o nama šutjeti, ali nas ne mogu zatajiti, rekla je ona.

Branko Grošeta je ocijenio da je aktivnost SABA evidentna, ali da treba organizaciono, kadrovski i materijalno jačati udruge. Teško je bilo što ostvariti bez provođenja saborske Deklaracije o antifašizmu.

Puno stranaka nas podržava, a najviše IDS, SDP i HNS. Stoga bi zajedno s njima trebali izraditi prijedlog Zakona koji bi mogao osigurati provođenje Deklaracije i ostvarivanje naših zahtjeva.

Svatopluk Kozak podsjetio je na postojanje brigade »Jan Žiška« u Narodnooslobodilačkoj vojsci za vrijeme II. svjetskog rata, u kojoj su bili Česi i Slovaci. To je bila jedina takva manjinska jedinica u Europi sastavljena od Čeha i Slovaka, rekao je on i dodao da treba obnoviti spomenik u Daruvaru na mjestu gdje je formirana ta brigada. Taj spomenik je srušen i mi svake godine polažemo vijence na hrpu kamenja što je nedopustivo, rekao je Kozak.

Miljenko Benčić je upozorio da borci NOR-a nemaju privilegirane mirovine. Svi mi imamo mirovine koje su nastale iz radnog odnosa. Ogromna je razlika između mirovina koje imaju sudionici Domovinskog rata i sudionici NOB-e. Moramo biti energičniji u našim zahtjevima, zaključio je Benčić.

Vlado Jurak je rekao da je materijalni položaj boračkih organizacja i njenih članova slab. Sad nas ignoriraju, pa čak pomalo i ismijavaju. Borci s kojima razgovaram u udrugama traže da idemo na peticiju, na javni skup ili na internacionalizaciju našeg problema. Moramo biti odlučniji, naglasio je Jurak.

Adam Dupalo, predsjednik Sekcije 1. korpusa zatražio je da na razgovor s predsjednikom Sabora, koji se uskoro očekuje, trebaju ići i predsjednici županijskih organizacija SABA. Spremni smo ići i na ulice, ako treba, kazao je Dupalo.

Milivoj Lalin založio se za formiranje Društva ili Odbora političkih zatvorenika II. svjetskog rata, ali uz uvjet da ima isti pravni status kao i postojeće Društvo političkih zatvorenika koje se izborilo za svoja prava. On se složio da bi SABA RH trebao imati glasnogovornika koji bi reagirao na napade na antifašiste i NOB-e.

Ivan Medvedec predsjednik Saveza ratnih vojnih invalida Hrvatske upozorio je na to da ne postoje boračke mirovine sudionika NOR-a. To su građanske mirovine, a ne mirovine sudionika rata i one su zarađene na radnim mjestima, rekao je Medvedec.

Saborska zastupnica u Predsjedništvu SABA

Jedna od najmlađih članica Predsjedništva Saveza antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske *Biserka Vranić* odnedavno je, nakon parlamentarnih izbora, postala i zastupnica SDP-a u Hrvatskom saboru.

Sudjelujući u raspravi ona je izrazila zadovoljstvo što je članica SABA i što će, kako je rekla, biti u prilici da još više pomogne u radu udruge.

Ova udruga je osnovana i zato da mladima prenosi poruke antifašizma i tekovina Narodnooslobodilačke borbe. Preuzimam obvezu da prenesem vaše zahtjeve i Klubu SDP-a u Hrvatskom saboru i da iniciramo raspravu o provođenju Deklaracije o antifašizmu, rekla je Biserka Vranić. To neće biti lako postići, ali ćemo biti uporni i nećemo od toga odustati, dodala je ona.

Na kraju je istaknula da mi u Republici Hrvatskoj moramo poštivati stečevine Europe. A jedna od najvažnijih među njima je i antifašizam.

Biserka Vranić je inače već sedam godina i gradonačelnica Ozlja. Prvi mandat od 2001. do 2005. godine uspješno je obavila. Stoga je od lipnja 2005. godine ponovo izabrana na tu funkciju koja će trajati do 2009. godine.

U raspravi je rekla da će na području Karlovačke županije i dalje davati svoj doprinos uspješnijem radu i djelovanju udruga antifašističkih boraca i antifašista.

snimio: Z. Herceg

Saborska zastupnica i članica Predsjedništva Biserka Vranić

Ante Adorić se složio da stvari treba zaoštriti i internacionlizirati. Nijedan naš zahtjev nije riješen poslije donošenja Deklaracije, kao naprimjer pitanje imovine Saveza boraca. Zato treba iskoristiti sve pravne mogućnosti u borbi za naša prava, rekao je Adorić.

Mr. Ivan Fumić je podsjetio da već jesu zaoštravali zahtjeve. Isprobavali smo i radikaliziranjem stavova. Međutim, mi jedino možemo pravnim putem postići naše ciljeve. Podržavaju nas SDP, HNS i IDS. S njima možemo zajednički najviše napraviti, rekao je Fumić

Ante Morić je rekao da u Deklaraciji nije rečeno koji je resor vlasti odgovoran za rješavanje pitanja boraca NOR-a i RVI. Kome se zapravo trebamo obratiti, jer oni upućuju jedni na druge. Treba tražiti da se odredi koji je resor nadležan, smatra Morić.

Žarko Bakočević smatra da se radikaliziranjem prema nosiocima vlasti ne može puno postići. Predlaže da se nastavi dosadašnjim načinom rada i djelovanja.

Juraj Krstulović je predložio da se pokuša postići dogovor sa SDP-om, HNS-om i IDS-om da pokrenu raspravu u Saboru o provođenju Deklaracije i o zahtjevima SABA.

Savan Tomašević

26 SMRZNUTIH PARTIZANA

♦Osvježena sjećanja na legendarni partizanski marš Matić poljanom, tijekom kojeg se u veljači 1944. godine smrznulo 26 boraca Druge brigade 13. primorsko-goranske divizije

Borci 2. brigade 13. primorsko-goranske divizije NOV Hrvatske, koji su na maršu po snježnoj mećavi i vijavici 19/20. veljače 1944. godine, iznemogli i smrzli zauvijek su ostali (njih dvadesetšestorica) pokošeni »bijelom smrću« na Matić poljani. Velik broj partizana umro je od posljedica hladnoće i smrzavanja u stacionarima, a mnoge od njih su posljedice tog stravičnog »kijameta« i proživljenog pakla pratile čitav život.

Tim povodom je u Mrkoplju održana komemorativna svečanost i položeni vijenci na Matić poljani, uz spomenik poginulim partizanima i na mjesnom groblju u Mrkoplju uz spomen-obilježja poginulim partizanima, kao i u Domovinskom ratu poginulim hrvatskim braniteljima. Održana je i skijaško-trkačka utrka na Vrbovskoj poljani – Maraton mira, zimski uspon planinara na Bjelolasicu, izložba radova mrkopaljskih vunarica te kulturno-umjetnički program. Svečanostima su prisustvovale delegacije Primorsko-goranske županije, Općine Mrkopalj, Saveza antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske *(Josip Skupnjak, Vinko Šunjara, Etore Poropat)*, udruga antifašističkih boraca i antifašista Primorsko-goranske županije, Gorskog kotara, Istre, Delnica, crikveničko-vinodolskog područja, Krka, predstavnika Hrvatske vojske, roditelja poginulih dragovoljaca Domovinskog rata, Društva Gorana, čelnici udruge HVIDR-a, preživjeli borci NOR-a i poklonici antifašizma...

Načelnik Općine Mrkopalj **Ivan Butković**, istaknuo je kako Memorijal obilježava ljudsko stradanje, antifašističko u Drugom svjetskom ratu, ali i u Domovinskom ratu. U tom se kontekstu prisjetio kako su nekadašnji memorijalni centri u bivšoj državi – igmanski, mavrovski, zlatiborski »bili u funkciji« a ostao je nedovršen ovaj mrkopaljski u kraju koji je kolijevka hrvatskog skijanja i gdje jedino ima snijega. Predsjednik SABA Primorsko-goranske županije **dr. Marko Pavković** rekao je da ovdje vidi borce s odličjima koji su ugradili svoju mladost, spremnost na umiranje u same temelje današnje hrvatske države. **Josip Skupnjak**, potpredsjednik SABA RH, u svome podužem obraćanju prisutnima dodao je kako se u ovom kraju provodi u život Saborska deklaracija o antifašizmu. Citirao je predsjednika Stjepana Mesića, rekavši *»da nije bilo antifašista kada je neprijatelj napao zemlju, doživjeli bismo sudbinu naroda koji su nestali«*. Primorsko-goranski župan **Zlatko Komadina**, pozdravljajući sudionike svečanosti, najavio je daljni doprinos županije očuvanju ove antifašističke tradicije. **Miljenko Fak**, predsjednik Udruge antifašističkih boraca i antifašista Gorski kotar, izrazio je nadu za još većim brojem, pogotovo mladih ljudi, koji će u budućnosti odavati počast ovom događaju. Predsjednik Županijske skupštine PGŽ-a **Marinko Dumanić** istaknuo je kako dvije spomen-ploče simboliziraju borbu za slobodu. Oni kojima su posvećene borili su se protiv fašizma – najprije onog sa Zapada, a potom i onog s Istoka, rekao je, naglasivši potrebu stvaranja obrazovnog sustava kroz koji će se čuvati svijest o tim danima i značenju borbe protiv zločinačke ideje fašizma.

Ovogodišnji je Memorijal mira – 26 smrznutih partizana svojim porukama doprinio očuvanju međusobnog povjerenja i mirnog suživota stanovništva ovog dijela Hrvatske.

Nada Glad

LEGENDARNI MARŠ

***Mr. Vitomir Grbac*, sudionik NOR-a, danas istaknuti publicist, u svojoj knjizi »Bijela smrt«, piše da je tijekom marša Druge brigade 13. primorsko-goranske udarne divizije – noću 19/20. veljače 1944. godine, na trasi od Tuževića do Mrkoplja preko Matić poljane, zbog užasne hladnoće, snijega i vijavice, iznemoglosti, gladi i loše odjeće i obuće – stradalo 26 partizana.**

Marš je počeo 19. veljače u ranim jutarnjim satima iz Škalića preko Drežnice, Jasenka, Matić poljane u Mrkopalj, ukupne dužine oko 52 kilometara. Brigada se trebala odmoriti u selu Radojčići. Međutim, na ovom više puta popaljenom području nije bilo uvjeta ni za odmor. Štab brigade odlučio je da se marš nastavi. Bilo je oko 17 sati kad u ovo doba godine pada noć, a zima sve više steže. Kad je brigada već duboko zašla u šumu, nazad se više nije moglo, a naprijed veoma teško.

U toku priprema za ovaj marš poduzete su sve moguće mjere: prethodnice za pravljenje prtine u snijegu, sanitetske ekipe za intervencije tokom marša, smjena jedinica, rasterećenje boraca. Tokom marša najprije je počela lipsati stoka: konji i mule. Ta tovarna grla morala su biti rastovarena. Teret su najprije preuzeli borci, a zatim je teško naoružanje pohranjeno kako bi se borcima olakšalo i omogućilo daljnje kretanje. Temperatura je pala na ispod 30 stupnjeva. Borce je zahvatila »halucinacija«. U toj noći starve i užasa, u borbi protiv zime i planine, brigada je desetkovana bez ijednog opaljenog metka. Procijenjeno je da je ukupno bilo 26 smrznutih boraca, a manje ili više promrzlih s trajnim posljedicama oko 150 partizana. U marševskoj koloni brigade bilo je i 17 partizanki. Zanimljivo je da nijedna od njih nije ostala na maršu, nije se smrzla.

Komemorativna svečanost u Mrkoplju

Više od tradicije

U ZNAKU AVNOJ-a

♦Manifestacija »Dan mladosti - radosti« održat će se u Kumrovcu 24. svibnja

Tradicionalna manifestacija Dana mladosti- radosti, održat će se u subotu, 24. svibnja 2008. s početkom u 10,30 sati. Program će biti posvećen 65. godišnjici Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ). Prigodnim govorom izrazit će se njegov značaj i u programu bit će izvedena *»Oda AVNOJ-u«*. Zatim ćemo se podsjetiti pjesmama na 65. obljetnicu bitke na Neretvi, najhumanijoj bitci u povijesti ratovanja, koja je obranila ranjenike i na Sutjesci, veličanstvenoj bitci koja je odlučivala o biti ili ne biti. Ovom prigodom izvest ćemo pjesmu mlade poslijeratne generacija - sljednice antifašističkih boraca Narodnooslobodilačke borbe *»Računajte na nas«*.

Drugi dio programa posvetit ćemo 60. godišnjici Informbiroa, poznatijem Titovom NE Staljinu, prigodnim govorom istaći će se njegov značaj i u programu ćemo vas podsjetiti pjesmom *Kaćuša*, kojom su naši borci bodrili Crvenu Armiju, a svojevrsnom zakletvom i odanošću Titu izrečena je, 1948. godine, pjesmom *Druže Tito mi ti se kunemo*, ovog puta u modernoj verziji i otvaramo novu eru prijateljstva i koktel želja: mladost-radost-ljubav-mir pjesmom *Kad bi sva djeca na svijetu* u kome učestvuju i sva društva učesnici: Mješoviti pjevački zbor *»Podravina«* Ludbreg, Muzički sastav *»Nonet Osti Jarej«* Slovenija, *Društvo Tito* Banja Luka, BiH, *Društvo Tito* Bihać - KUD *»Krajina«* BiH, KUD ruskinja *»Kaljinka«* Čakovec.

Očekujemo delegacije, društva i grupe iz republika sljednica SFRJ, udruga Saveza antifašističkih boraca i antifašista Hrvatske, Društva »Josip Broz Tito« i građana Republike Hrvatske.

Nadamo se da ćete i vi biti sudionik manifestacije Dana mladosti - radosti u Kumrovcu 24. svibnja 2008. godine.

Što nas više bude to ćemo biti snažniji!

T. Badovinac

Prošle godine u Kumrovcu je bilo više od deset tisuća poklonika lika i djela Josipa Broza Tita

KNJIGA O TITOVOM DOBU

♦Savez društava »Josip Broz Tito« izdao knjigu o Hrvatskoj prije, za vrijeme i poslije Tita

Upravo je izašla iz tiska knjiga *»Titovo doba - Hrvatska prije, za vrijeme i poslije«* (Od 1918. do 2007. godine - Zbornik radova), izdavača Saveza društava »Josip Broz Tito« Hrvatske, urednika i redaktora T**omislava Badovinca**, koji je i autor predgovora.

U prvom poglavlju Društveno-politička obilježja Hrvatsket izlažu **prof. dr. sc. Branko Dubravica**: Hrvatska u Kraljevini SHS/Jugoslaviji; **dr. sc. Tomislav Badovinac**: Hrvatska u Drugom svjetskom ratu; **mr. sc. Ivan Fumić**: Logori na teritoriju Nezavisne Države Hrvatske; **akademik Petar Strčić**: »Bleiburg« mit i stvarnost; **prof. dr. sc. Dejan Jović**: Hrvatska u socijalističkoj Jugoslaviji; **dr. sc. Ivan Perić**: Hrvatski nacionalizam; **prof. dr. sc. Tvrtko Jakovina**: Hrvatska/Jugoslavija u svjetskoj politici 1945.-1991.-2007.; **Milan Gavrović**, pubicist: Hladni rat poslije hladnog rata; **Kiro Gligorov**: Kako je došlo do disolucije u Jugoslaviji.

U drugom poglavlju Razvoj gospodarstva i životni standard građana Hrvatske dali su svoje priloge: **prof. dr. sc. Anđelko Runjić, dr. sc. Tomislav Badovinac**: Bitne oznake gospodarskog razvitka Hrvatske do 1945.; **prof. dr. sc. Dragomir Vojnić**: Razvitak gospodarstva republike Hrvatske; **prof. dr. sc. Dragomir Vojnić**: Reforma i tranzicija, kritički osvrt na događanja u prijelomnim vremenskim razdobljima; **prof. dr. sc. Ivan Teodorović**: Industrijalizacija i deindustrijalizacija; **akademik Vladimir Stipetić**: Poljoprivreda Hrvatske; **prof. dr. sc. Branko Blažević - Krešo Piškulić, dipl oec.**: Karakteristike razvitka turizma i turističke politike u Hrvatskoj; **dr. sc. Danijel Režek**: Razvitak građevinarstva u Hrvatskoj; **prof. Stipe Tonković**: Kako se živjelo u socijalističkoj republici Hrvatskoj - Životni standard; **akademik Ivo Perišin**: Bankarski i financijski sustav u Titovo doba.

U trećem poglavlju Razvitak i dostignuća kulture, kulturne politike u Hrvatskoj; **Nikica Mihaljević**, publicist: Kultura i kulturna politika u Hrvatskoj; **prof. dr. sc. Milan Kangrga**: Značenje časopisa *»Praksis«* i *»Korčulanske ljetne škole«* za kulturu i razvitak kulture.

Pogovor je napisao **akademik Adolf Dragičević**.

Knjiga od 572 stranice može se nabaviti kod izdavača uz cijenu od 100 kuna ili u knjižarskoj prodaji uz cijenu od 150 kuna.

PUT DO RAVNOPRAVNOSTI

•Tematskim tribinama, darivanjem cvijeća drugaricama i druženjem te prigodnim kulturno-umjetničkim programima u udrugama antifašističkih boraca i antifašista diljem Hrvatske skromno i primjereno obilježen 8. ožujka – Međunarodni dan žena

U socijalističkoj Hrvatskoj redovito je obilježavan Međunarodni dan žena, no s vremenom je izgubio svoj politički naboj i pretvorio se u pučku proslavu s elementima Majčin dana. Ujedinjeni narodi proglasili su 1975. godinu – međunarodnom godinom žena. Generalna skupština UN prihvatila je 1977. godine rezoluciju kojom se proglašava Dan ženskih prava i međunarodnog mira UN-a. Režim Franje Tuđmana nije tolerirao niti obilježavanje Dana žena. Bilo je pokušaja da se 8. ožujka proglasi komunističkim praznikom i zamijeni Valentinovim. U vremenu tranzicije hrvatskog društva u divlji kapitalizam javili su se, nedvojbeno, mnogi retrogradni procesi i na planu položaja žena, i uopće ravnopravnosti spolova. Posljednjih godina *Ženska mreža Hrvatske* povodom Međunarodnog dana žena želi mobilizirati žene oko zajedničke borbe za ostvarivanje ženskih prava u zakonima i praksi. Vlada Republike Hrvatske nastoji raditi na izjednačavanju vrijednosti kad je u pitanju ravnopravnost žena, sa stvarnom osviješćenošću uloge žena u društvu, na povećanju njihove zastupljenosti u političkom, poslovnom i znanstvenom životu zemlje.

Gadafijev „recept“

Danas, žene (ali i muškarci) se vraćaju i tom danu, pa makar zasad i u znaku toliko sumnjive nostalgije. Raduje činjenica da je u Hrvatskoj sve više ženskih organizacija i akcija koje u novim okolnostima inzistiraju na afirmaciji žena i suprotstavljanju zastrašujućim tendencijama konzervativizma. Politička korektnost na znači i ravnopravnost spolova, što danas počinju osjećati i muškarci. Osim vlasti i poslodavca, na meti „ženske politike“ morale bi se naći i političke stranke, koje kao posrednice društvenih interesa i vlasti ne smiju zaspati na lovorikama zakona o ravnopravnosti, ali i sindikati, koji pred gaženjem prava radnica defenzivno bježe u zabranu rada nedjeljom i pod skute Crkve umjesto da se izbore za pravo primjereno plaćenog rada i zasluženog odmora.

Unatoč zakonskoj jednakosti, statistike nas podsjećaju da se ženama i danas u Hrvatskoj događaju nepravde. Hoće li ih „ispraviti“ libijski lider **Moamer el Gadafi** (očekuje se skori njegov posjet Hrvatskoj).

snimio: B. DUGONJIĆ

Predsjednik SDP-a Zoran Milanović u Susedgradu čestitao je Dan žena članicama Sekcije antifašistkinja i Saveza društva „Josip Broz Tito“.

Za nedavna posjeta Parizu, libijski čelnik, okružen svojim ženskim tjelohraniteljima i prekidan ovacijama publike, rekao je kako bi volio *„da Francuskinje ustanu kada ulazi u prostoriju“*, naglasivši kako je položaj žene na afričkom kontinentu ponižavajući, ali da je situacija s pravima žena u Europi također zabrinjavajuća. *„Želim spasiti žene Europe“*, poručio je pukovnik Gadafi. Nije pojasnio kako će to napraviti. No, na pariškom skupu o pravima žena i feminizmu kojem je nazočilo oko tisuću žena iz svih krajeva Francuske – one su bile upozorene da paze da svojim pitanjima „ne uznemire“ Gadafija.

Vanja Radauš: (linorez)

Kako „spasiti“ žene u Hrvatskoj? Koordinatorica *Ženske mreže* **Bojana Genov** zalaže se za novi resor u Vladi – Ministarstvo žena. **Sanja Sarnavka** iz udruge *B.a.B.e.*, kako kaže kako ženu ponekad nitko ne može zaštititi. Potvrđuje da su se u svim slučajevima kojima se udruga bavila, pojavljivali isti problemi – sporost svih institucija, gomila birokracije, nedostatak odgovornosti i korumpiranost, što sve osobe, pa onda naravno i žene, priječi u ostavarivanju prava i u pitanjima obiteljskog nasilja, seksualnog zlostavljanja, zapošljavanja i „mobbinga“ na poslu.

Nejednake mogućnosti

Gordana Sobol, predsjednica Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora, upozorava da osim što prednjače u broju ukupno nezaposlenih, žene u Hrvatskoj susreću se i s problemom nižih primanja od muškaraca (što utječe i na niže mirovine), nejednakim mogućnostima prilikom zapošljavanja, radom na niže rangiranim radnim mjestima, „getoiziranjem“ u „ženska“ zanimanja (medicinske sestre, učiteljice, uredske službenice, tajnice, trgovkinje,

tekstilne radnice), te nejednakostima u obrazovanju.

Potkraj siječnja ove godine, na Zavodu za zapošljavanje evidentirano je 159.737 nezaposlenih žena, što čini udio od 61, 2% od ukupnog broja nezaposlenih. Značajno je da se udio nezaposlenih žena povećava konstantno iz mjeseca u mjesec već više od tri godine. Nejednakost prilikom zapošljavanja ogleda se već u oglasima za posao kad se nerijetko naglašava da se traži isključivo jedan spol (muški). Također, poslodavci češće sa ženama sklapaju ugovor o radu na određeno vrijeme jer se onda može iskoristiti svaka situacija da se ugovor ne produži (primjerice trudnoća).

Žene i muškarci ne primaju jednake plaće za jednaki rad. U prosjeku plaće muškaraca su za 12% veće od plaća njihovih kolegica. No unatoč višim plaćama, muškarci su slabije obrazovana radna snaga u odnosu na žene jer visoku stručnu spremu ima 25% zaposlenih žena u odnosu na 16% zaposlenih muškaraca. Valja na umu imati i poraznu činjenicu iz jednog istraživanja, a koja pokazuje da preko 20% ispitanika smatra sasvim normalnim da žene imaju niže plaće od muškaraca! Hrvatska tek treba doći do točke razvoja u kojoj će najveći problem oko ravnopravnosti spolova biti jednake plaće ili broj političarki u parlamentu. U ovom trenutku mnogo je važnije da žene ne budu diskriminirane, ne kao žene nego kao ljudi.

U Hrvatskoj, i pored ranijih postignuća u borbi za prava žena, prekretnički značaj imala je antifašistička borba 1941.-1945. godine. U NOV Hrvatske bila je masovna zastupljenost žena – sudjelovalo je 43.660 žena (od toga je 1.898 ratnih invalida, dok su 772 žene nositeljice *Partizanske spomenice 1941.*). Narodnim herojima proglašeno je osamnaest žena iz Hrvatske (*Rajka Baković, Olga Ban, Anka Berus, Persa Bosanac, Anka Butorac, Nada Dimić, Kata Dumbović, Ljubica Gerovac, Milanka Kljajić, Dragica Končar, Milka Kufrin, Anka Pađen, Kata Pejnović, Smilja Radošević-Pokrajac, Ivanka Trohar, Savka Javorina, Sonja Marinković i Marija Vidović-Abesinka*).

Žene su bile aktivne u organima narodne vlasti, od seoskih NOO-a pa do najvišega zakonodavnog i izvršnog tijela Hrvatske – ZAVNOH-a, kao i rukovodstava drugih organizacija NOP-a. Postigle su političku ravnopravnost što im je zajamčeno i u *Deklaraciji o osnovnim pravima naroda i građana Demokratske Hrvatske* donesene na Trećem zasjedanju ZAVNOH-a 1944. godine. Član 3. glasi: *„Žene uživaju sva prava jednako kao i muškarci"*. Ta ravnopravnost se zapravo ostvarivala od prvih dana ustanka kada su se žene postupno sve masovnije uključivale u borbu. Kasnije se događaju velike promjene. U vremenu socijalističkog „mraka", dobar dio temeljnih ljudskih prava žena se ostvaruje, država je preuzela obveze i inicijative.

Zagreb

SUSRET U EUROPSKOM DOMU

Savez antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske i Sekcija žena antifašistkinja u suradnji s Centrom za ravnopravnost spolova u povodu 8. ožujka organizirao je susret u Europskom domu u Zagrebu. O temi *„Žena u Hrvatskoj – put do ravnopravnosti"* govorile su **dr. sc. Vesna Čulinović-Konstantinović**, predsjednica SABA RH i **Lovorka Marinović**, članica Savjeta SABA RH. Moderatorica je bila **Katica Sedmak**, predsjednica Sekcije žena antifašistkinja.

- Mnoge pripadnice nježnijeg spola zaslužne su što su žene već u NOB-u zakonskim odlukama ZAVNOH-a postale ravnopravne članice društva i prve u Europi stekle pravo glasa – istaknula je, među ostalim, **dr. sc. Vesna Čulinović-Konstantinović**, predsjednica SABA RH.

- Protekla desetljeća jednakosti nisu bila garancija da će se status žene u našem društvu jednako poštivati kao što je to bilo u oslobodilačkom ratu i poraću. Kako je društvena situacija promjenjiva kategorija najbolje nam predočuju problemi s kojima se trenutačno suočavamo...

Susretu su prisustvovale članice Sekcije žena antifašistkinja, dio članova Predsjedništva SABA RH, predstavnici Saveza društva „Josip Broz Tito", sekcije korpusa i divizija NOVH te poklonici antifašizma, među kojima i velik broj mladih.

snimio: Z Herceg

Lovorka Marinović, Katica Sedmak i dr. Vesna Čulinović-Konstantinović u Europskom domu

„Tip" idealne žene

Brojne i važne zakonske i institucionalne inovacije uvedene od 2000. godine nadalje u Hrvatskoj inaugurirale su rodnu ravnopravnost u relevantnu temu. Ekonomska neovisnost, kreditiranje „ženskog poduzetništva", više žena u Saboru i lokalnoj politici, zakoni protiv nasilja i za unapređenje kvalitete obiteljskog života, činilo se, promijenit će tradicionalne obrasce. Čudo se nije dogodilo, preuzeli smo mnoga dobra zakonska rješenja iz europskih zemalja, no na ravnopravnost spolova u praksi treba pričekati. Žene polako zauzimaju pozicije i u znanosti, i u gospodarstvu i u politici, ali ipak nisu ravnopravne s muškarcima. Na to ne ukazuju samo podaci o plaćama i broju nezaposlenih, već i neki, možda manje poznati propisi, poput onoga da se za zdravstvenu zaštitu djevojčica izdvaja manje nego za zdravstvenu zaštitu dječaka!

Jedno od posljednjih istraživanja otkrilo je „tip" idealne žene: uspješna poslovna žena koja gradi svoju karijeru, a o obitelji i djeci brine se zajedno sa suprugom – smatra većina Hrvata, njih 40 posto. Rezultat je to koji pokazuje promjenu hrvatske percepcije o idealnoj ženi koja je prije pet godina bila zaposlena žena ili majka kućanica, ali koja radi na manje odgovornim mjestima i skrbi za djecu i obitelj. Inače, najmanje idealne Hrvatice jesu političarke i žene iz javnog života, koje su izbor za tek pet posto ispitanika.

Bojan Mirosavljev

Zagreb

Tražimo povratak imena - Prolaz sestara Baković

Povodom Međunarodnog dana žena delegacija Savez anti-fašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske položila je vijenac na biste sestara Baković u zagrebačkom Miškecovom prolazu. Pri tome su istaknuli zahtjev da se tom prolazu vrati prijašnji naziv Prolaz sestara Baković.

- Došli smo pred biste sestara Baković koje su obje u 21. godini izgubile život boreći se za istinu i pravdu. To radimo ovdje jer je ovaj prolaz nosio njihovo ime. Poštujemo Miškeca, ali smatramo da ipak nije trebalo upravo taj prolaz nazvati po njegovom imenom i brisati imena dviju istaknutih mladih antifašistkinja, koje su herojski žrtvovale i svoje živote za slobodu. Već godinama tražimo da se ovom prolazu vrati ime sestara Baković - izjavila je predsjednica Saveza antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske *dr. sc. Vesna Čulinović-Konstantinović.*

snimio: Z. Herceg

O pravima žena izjavila je da su danas u Hrvatskoj bolja nego ranije, ali da se za dosta njih još treba izboriti.

S.T.

Požega

Priznanje antifašistkinjama

◆Za dugogodišnju aktivnost nagrađene Ljuba Prodanović i Kata Holjevac

UABA Požega 8. ožujka je upriličena prigodna svečanost, na kojoj je prisustvovao i **Zdravko Ronko**, tom prigodom je nagradio dvije drugarice za njihov dugogodišnji rad u udruzi i aktivnu prisutnost u javnom životu grada. **Ljuba Prodanović** koja je još prije 65 godina bila delegat na prvoj Oblasnoj konferenciji AFŽ-a te ostala do današnjih dana vrlo aktivna kao i **Kata Holjevac** tajnica Udruge bez koje je godinama nezamisliva bilo koja aktivnost, primile su cvijeće i prigodan poklon. Gradonačelnik im je darovao knjige požeškog povjesničara i znanstvenika **dr. Tvrtka Jakovine** kao priznanje njihovom nesebičnom radu i uvažavanju žena u cjelini.

Na početku svečanosti predsjednik udruge **Borivoj Zarić** podsjetio je prisutne na velik doprinos žena u antifašističkoj borbj, ali i na njihov neprimjeren sadašnji socijalni i društveni položaj u svijetu pa tako i Hrvatskoj. Manje su plaćene i zaposlene od muškaraca, a nerijetko smo svjedoci kako u medijima, sudnici ili saborskom zasjedanju pojedinci nadmeno iznose svoje seksističke i rasističke opaske o ženama. Zato još izvjesno vrijeme u Hrvatskoj borba za prava žena i ravnopravnost u društvu nije ni izbliza završena.

U jedinicama 6. slavonskog korpusa - podsjetio je Zarić, u prvim borbenim redovima učestvovalo 50 žena požeškog kraja. Povijesni zapisi također govore da je 107 mahom mladih žena prošlo borbeni put slavne Dvanaeste, nudeći svoj život za buduću probuđenu Evropu bez fašizma. Nažalost, njih 44, položile su svoj život za humane ciljeve i bile trajno lišene konačnih rezultata te civilizacijske značajne borbe. Zato ne smijemo dozvoliti da njihovo sudjelovanje u antifašističkoj borbi padne u zaborav. Ali se s ponosom može tvrditi kako su antifašistkinje znale i znaju izboriti svoj ravnopravan položaj koji su nekim retrogradnim procesima posljednjih godina počele gubiti. Sreća je za ovo društvo što entuzijazam i humanizam antifašistkinja nije potrošen pa one i danas žele dati svoj doprinos razvoju pravednog, socijalno osjetljivog demokratskog društva bez nasilja i rata.

Z.B.

Požeški gradonačelnik s nagrađenim antifašistkinjama

KOME I ZAŠTO SMETA HOLJEVAC

•Akcija antifašista za vraćanje spomen-ploče Većeslavu Holjevcu i njegovoj partizanskoj grupi i dalje bez suglasnosti nadležnih

Prošlo je već pet mjeseci od karlovačke proslave 65. godišnjice formiranja Prvog hrvatskog korpusa NOV, a da epilog još nije dobio skandal koji je zasjenio taj događaj, jer su županijske vlasti samo dan prije svečanosti uskratile suglasnost vraćanju na pročelje zgrade Doma zdravlja spomen-ploče Većeslavu Holjevcu i njegovoj partizanskoj grupi koja se 1941. godine tajno probila u okupirani Karlovac da bi iz bolnice oslobodili zarobljenog partijskog sekretara Marijana Čavića.

Zahvaljujući zalaganju karlovačkih antifašista, pripremljena replika ploče koja bi podsjećala na taj događaj trebala je biti vraćena na svoje staro mjesto 17. studenog prošle godine upravo u prigodi obilježavanja jubileja Prvog korpusa, a otkriti bi je trebao predsjednik Stjepan Mesić i Holjevčeva kćerka Tatjana, predsjednica Gradske skupštine Grada Zagreba.

Ploča je na zgradi sadašnjeg Doma zdravlja stajala do 1991. godine kada je razbijena kao i većina drugih spomenika iz NOB-e na ovom području.

Ogorčeni postupkom nadležnih, predstavnici udruge antifašista kažu da ploča ne mora biti vraćena baš na pročelje zgrade Doma, odnosno da se može postaviti i u hodniku. Ali, ni na to nisu dobili suglasnost, pa zaključuju da višemjesečna šutnja nadležnih institucija nije nimalo slučajna.

Predsjednik Županijskog saveza antifašističkih boraca i antifašista **Martin Jendrašic** zbog toga pretpostavlja da »nekome očito smetaju i Holjevac i njegova partizanska grupa«. Zato nadležnima postavlja pitanje: ako iz nekog razloga ne žele tu spomen-ploču neka to jasno kažu, a ne da jednostavno i dalje šute.

Jendrašic podsjeća da je prvotno odbijanje suglasnosti od strane strane ravnateljice Doma zdravlja bilo obrazloženo vlasničkim odnosima nad tim zdanjem, zbog čega je bilo »nemoguće tako brzo dati suglasnost za postavljanje ploče na pročelju zgrade«. Poslije skandala predstavnici antifašističke udruge u međuvremenu su u gruntovnici dobili potvrdu da su vlasnici zgrade Dom zdravlja i Županijski zavod za javno zdravstvo, pa su još u siječnju i njima i nadležnom županijskom upravnom odjelu o tome dostavili nespornu vlasničku dokumentaciju i suglasnost konzervatora. Ni to nije pomoglo da se dobije potrebna dozvola za postavljanje očito nekome nepoželjne spomen-ploče.

Antifašisti su zbog cijele te »igre« razočarani. Ne odustaju, pa su podršku i pomoć zatražili i od predsjednika Republike i drugih institucija, ističući da se i u ovom slučaju jasno vidi raskorak opredjeljenja iz saborske Deklaracije o antifašizmu i evidentnih otpora u praksi.

A.Z.

Za Martina Jendrašica skandal oko Holjevčeve spomen-ploče samo je jedan od primjera odnosa karlovačkih vlasti prema antifašistima i antifašizmu. O tome je kaže, dovoljno rekao i bojkot župana i gradonačelnika proslave obljetnice formiranja Prvog hrvatskog korpusa NOV u Zorin domu, na koju je došao predsjednik Republike - ali oni nisu. Pa onda onaj cirkus oko pjevačkog zbora koji nije htio pjevati partizanske pjesme.

»Nije tu stvar odnosa prema nama kao antifašistima nego prema antifašizmu općenito, koji je povijesna činjenica ovog kraja« - poručuje predsjednik Županijskog SABA.

Većeslav Holjevac (u sredini) čestita Karlovačkoj brigadi častan naziv udarna, 1944.

Krk

Suradnja boraca i branitelja

Vodstva Udruge hrvatskih dragovoljaca Domovinskog rata i Udruge antifašističkih boraca i antifašista otoka Krka održali su prvi u nizu planiranih sastanaka na temu njihova čvršćeg međusobnog povezivanja i suradnje. Svaka od tih udruga broji više od 500 članova.

Radit će na zajedničkom obilježavanju značajnih datuma iz NOR-a i Domovinskog rata, ali i upoznavanju članstva UAB-a s lokacijama djelovanja Krčana u Domovinskom ratu. To će mnogima biti vrlo zanimljivo, s obzirom da su se brojni Krčani na gotovo istim lokacijama protiv fašističkih snaga borili i prije šezdesetak godina. Dogovorena je i suradnja na planu utvrđivanja istine i činjeničnog stanja iz vremcna NOR-a i Domovinskog rata te međusobno poštivanje i uvažavanje časnog angažmana svih uključenih u događanja obaju povijesno gledano vrlo važnih razdoblja novije prošlosti naše zemlje.

Prvi formalni kontakt dviju udruga ostvarili su, **Stjepan Starčević**, **Maria Tudor**, **Slavko Karabaić** i **Marinka Margan** sa strana UABA te **Davor Buban**, **Željko Mlinarek** i **Zeljko Dminić** u ime UHDBDR-a.

T.S.

Rijeka

Fojbe i esule ne koristiti kao sredstvo mržnje

♦Predstavljena knjiga Giacoma Scottija »Krik iz fojbe« u izdanju Izdavačke kuće »Adamić«

Usedamnaest godina postojanja, Hrvatska se nije dovoljno odlučno i jasno temeljila na tekovinama NOB-a pa nam se zato danas i događaju takve stvari da moramo ponavljati davno definirane pojmove. Naša je stranka još 1990. godine jasno napisala da svoj program bazira na tradiciji istarskog i primorskog antifašizma, i zato smo ponosni na naše ljude antifašiste, kazao je predsjednik PGS-a **Nikola Ivaniš** 4. ožujka u Rijeci na konferenciji o temi »*Suvremeni aspekti odnosa fašizam – antifašizam na našim prostorima*«. Tom prilikom je predstavljena knjiga **Giacoma Scottija** »*Krik iz fojbe*«, u izdanju Izdavačke kuće Adamić iz Rijeke.

O knjizi je govorio **Franjo Butorac**, istaknuvši kako vrijednost ovoj publikaciji daje njezina dokumentarnost.

– Ovo je prva knjiga objavljena u Hrvatskoj o jednoj od najspornijih povijesnih tema Drugog svjetskog rata i poraća i zasigurno je doprinos većem razumijevanju spomenute problematike. Treba reći kako fojbe imaju svoju pretpovijest, ali su sjećanja na njih posebno oživjela nakon što je 10. veljače 2004. godine u Italiji proglašen Dan sjećanja na žrtve fojbi, pa su se u polemiku o toj temi prošle godine uključili i šefovi hrvatske i talijanske države. Čistoća antifašističkog pokreta ne može biti poništena pojedinačnim ekscesima, a fojbe i esule ne treba koristiti kao sredstvo ponovne mržnje među narodima, kazao je Butorac, dodajući kako o interesu javnosti za temu o fojbama govori i podatak da je u dva tjedna prodano tri tisuće primjeraka ove knjige.

Književnik Giacomo Scotti, kazao je kako je u ovoj knjizi polovica od ukupno 300 stranica posvećena zločinima talijanskog fašističkog režima u Istri od 1919. do 1945. godine te u ostalim dijelovima okupirane Jugoslavije od 1941. do 1943. godine.

– Kao što **Goran Moravček** piše u predgovoru moje knjige, hrvatski povjesničari olako su zaobišli temu fojbi i talijanskog egzodusa, koja u nekim svojim elementima ima zaista biblijske razmjere. Dok je u Italiji objavljeno više od stotinu knjiga o zločinima fašističkog režima u Istri i za vrijeme vojne okupacije dijelova Slovenije, Dalmacije, odnosno Hrvatske i Crne Gore, kod nas nije objavljeno niti jedno povijesno djelo o fojbama i egzodusu oko 250 tisuća Talijana, dakle, gotovo čitavog jednog naroda koji je ovdje živio stoljećima zajedno s Hrvatima, kazao je Scotti, dodajući kako je njegova knjiga prva koja pokušava reći istinu o jednom djeliću krvave povijesti istarsko-kvarnerskih krajeva.

Novinarima se obratio i predsjednik riječkog PGS-a **Dinko Beaković**, koji je istaknuo kako bez antifašizma ne bi bilo Domovinskog rata, dakle, niti Hrvatske, i tu ne bi smjelo biti polemiziranja. Predsjednik Saveza antifašističkih boraca PGŽ-a **dr. Marko Pavković** pozdravio je hrabrost književnika Scottija da napiše ovako jednu vrijednu publikaciju te, osvrćući se na temu konferencije, istaknuo kako su antifašisti danas stavljeni na marginu zbivanja, što se, dodao je, ne može reći za lokalnu zajednicu, nego više na državnoj razini.

Prenosimo

Jedna strana pretjeruje i laže, a druga šuti

♦Razgovor s književnikom i publicistom *Giacomom Scottijem* u povodu objavljivanja njegove knjige »*Krik iz fojbe*«

- Što vas je osobno potaknulo da napišete knjigu o temi koja je već desetljećima predmet političke instrumentalizacije?

- S jedne strane pretjerivanja i laži, a s druge grobna šutnja. Talijanska strana ne želi čuti za fašizam i njegova zla, ne žele sliku staviti u povijesni okvir, a s druge strane naši su komotno šutjeli, i dan-danas šute o tome. Kao pisac i kao čovjek htio sam potražiti barem dio istine jer se cjelokupna istina nikada ne može naći. Svjestan sam da ću i dalje biti napadan i da svoje čitatelje stavljam u nezgodan položaj jer pričam o neugodnim stvarima, o zločinima i jedne i druge strane, ali dužnost je svakog poštenog pisca i tražitelja istine staviti čitatelja na žeravicu vlastite savjesti. Svaki pisac, svaki intelektualac mora imati neku utopiju. Pravde u svijetu nikada neće biti, ali ako se utopijski ne želimo boriti za pravdu, postat ćemo lavovi koji će se međusobno istrijebiti.

- I tako ste vi bili prvi?

- U Italiji je objavljeno oko stotinu knjiga o talijanskim zločinima za vrijeme fašističkog režima u Istri i za vrijeme vojne okupacije dijelova Slovenije, Hrvatske i Crne Gore tijekom Drugoga svjetskog rata. U nas do sada nije objavljena niti jedna knjiga o fojbama i egzodusu Talijana iz Istre. Reći će netko, napisao ju je hrvatski građanin talijanske narodnosti. Možda bi bilo bolje da ju je napisao jedan »pravi« Hrvat. No, kako god bilo, trebamo i s ove strane krenuti u potragu za istinom.

Fašistički zločini se zaboravljaju

- Kako gledate na obilježavanje Dana sjećanja u Italiji?

- Od kada je službeno proglašen, monopolizirale su ga desne snage. Taj zakon ima samo tri članka u kojima se govori o uspomenama na egzodus, fojbe i cjelokupne događaje u vezi s istočnom granicom. Međutim, treći članak zakona se nigdje u Italiji ne respektira. Memorija je, dakle, samo djelomična. U fokusu su samo fojbe, na koje se nadovezuje egzodus. Zaboravlja se da je prije toga bilo dvadeset godina fašističkog režima u Istri, zaboravlja se da je prije fojbi, od travnja 1941. do 8. rujna 1943. godine, bila fašistička okupacija dijelova Hrvatske sa strijeljanjima, paljenjima. O tome se šuti. Isključivo se govori o fojbama, koje su bile aktualne u Istri dvadesetak dana, od 10. rujna do 4. listopada, kada su Istru okupirali Nijemci. Pa se onda opet zaboravlja razdoblje od listopada 1943. do svibnja 1945. godine, u kojem su fašisti u službi Nijemaca ubili ili de-

Zagreb

Otvorena nova sinagoga

Na otvorenju sinagoge bili su predsjednik Mesić i potpredsjednica Vlade Jadranka Kosor

U središtu Zagreba, na Mažuranićevom trgu, 16. ožujka je otvorena nova sinagoga, kao i prostor Židovske vjerske zajednice Bet Israel. Na tom skupu, na kojem su prisustvovali najviši predstavnici Republike Hrvatske i grada Zagreba te rabini i predstavnici židovskih organizacija iz Europe i SAD-a, otvaranje sinagoge je ocijenjeno važnim vjerskim, društvenim i kulturnim događajem za židovsku zajednicu i hrvatsko društvo.

Na prigodnoj svečanosti pročitana je poruka i blagoslov glavnog rabina Izraela, a glavni rabin u Zagrebu **Kotel Dadon** je naglasio kako je nova sinagoga, mjesto zajedničke molitve, učenja i susreta »malo svetište« i još jedna stepenica u okrupnjavanju židovskog života u Hrvatskoj nakon holokausta.

Secesijski uređena Sinagoga na prostoru od 270 četvornih metara, što ga je Židovskoj zajednici ustupio Grad Zagreb, privremeno je rješenje dok se ne izgradi Sinagoga u Praškoj ulici, gdje je bila do 1942. kad su je srušile ustaški fašisti.

Rabin Kotel Dadon i predsjednik Židovske vjerske zajednice Bet Israel **Ivo Goldstein** zahvalili su svima na doprinosu u otvaranju i uređenju sinagoge, ali izrazili nadu i uvjerenje da će uskoro početi gradnja sinagoge u Praškoj ulici što je, smatraju, povijesni zadatak ove generacije.

»Nova sinagoga je nova stranica u vjerskom životu hrvatskih Židova«, rekao je hrvatski predsjednik **Stjepan Mesić** podsjetivši da je njena izgradnja poduprta u većinski kršćanskoj sredini, a radove na uređenju izveo je pripadnik muslimanske vjeroispovjesti. »To je društvo koje želimo graditi«, poručio je Mesić.

Pridružila mu se osobna izaslanica premijera Ive Sanadera i hrvatske Vlade, potpredsjednica **Jadranka Kosor,** naglasivši da Hrvatska afirmira i želi afirmirati različitosti.

Zagrebački gradonačelnik **Milan Bandić** je poručio da će projekt Sinagoge u Praškoj ulici poduprijeti i Grad Zagreb i hrvatska Vlada. ***S.T.***

---

portirali oko 5.000 civila u Istri. Memorija je selektivna.

- Kako bi onda trebao biti obilježavan Dan sjećanja?

- Posvećen uspomeni na sve žrtve, bez pretjerivanja i u potrazi za povijesnom istinom, ne opterećujući buduće generacije koje nisu krive za postupke svojih očeva i djedova.

Stotine razloga za egzodus

- Zašto ste pitanje fojbi odvojili od egzodusa Talijana nakon Drugog svjetskog rata?

- Fojbe i egzodus se ne mogu samo tako povezivati. Fojbe su se dogodile 1943., a egzodus je trajao 12 godina, od 1945. do 1956. godine. Osim Pule, koja je temeljito i organizirano ispražnjena za dva mjeseca, i to za vrijeme angloameričke administracije, u ostatku Istre i u Rijeci egzodus je imao na stotine razloga: razdvojene obitelji, nezaposlenost, loša ekonomska situacija, domoljubni razlozi, antikomunizam, neki komunisti i partizani su odlazili nakon Informbiroa, utjecaj politike koja je izjednačavala Talijane i fašiste naročito u očima neautohtonog stanovništva koje je doselilo na ovo područje, teška atmosfera nelagode za Talijane koje se krivo gledalo ako su govorili talijanski, kroatiziranje talijanskih prezimena, nameti seljacima i oduzimanje stoke...

- Posebno ste, čini se, alergični na povijesne laži?

- Oko 500 žrtava fojbi postalo je u nekim talijanskim krugovima pet, pa petnaest tisuća, a sada neki govore i o 30 tisuća. A među bačenima u fojbe bilo je i Hrvata. Dakle, nisu ljudi stradali samo zato što su Talijani, a ako i jesu bili Talijani, bilo je tu najviše fašističkih dužnosnika. Sada se, isto tako, govori o 350 tisuća esula, a bilo ih je oko 250 tisuća zajedno s oko 60 tisuća Hrvata. I da je samo jedan čovjek bio bačen u jamu, bilo bi strašno, i da je samo nekoliko ljudi otišlo u egzil, nije dobro, ali ne treba još lagati i dodavati.

Odati počast svim ljudima

- Što nam je svima zajedno onda činiti da prestane to vječno licitiranje žrtvama?

- U Hrvatskoj nećemo biti europski građani, nećemo nikada disati punim plućima na europski način ako ne priznamo greške. I onda možemo dati ruku Talijanima, kao što bi i Talijani jedanput trebali prestati s ovakvim načinom obilježavanja Dana sjećanja, ignorirajući fašističke zločine, i pružiti ruku Hrvatima. Inače nikada neće biti mira. Još prije nekoliko godina predložio sam da Mesić zajedno s predsjednikom Italije i Slovenije ide u Vinež kraj Labina, gdje je bila najveća fojba, pa poslije u Podhum i Lipu. Dakle, neka obiđu sve lokalitete gdje su stradali ljudi, odaju im počast i krenu dalje.

(Glas Istre 10. veljače 2008.

Tradicije

NAJČASNIJI BORBENI ZADATAK

♦U neprijateljskom desantu na Drvar, Šesta divizija osujetila je njemački pokušaj da uništi vojno i političko rukovodstvo NOP na čelu s Titom

Povodom obilježavanja 64. obljetnice proglašenja *Šeste (ličke) divizije* proleterskom, kada je i dobila ime *»Nikola Tesla«*, upriličen je svečani skup i drugarsko druženje. Na skupu, kojeg je organizirala **Sekcija za njegovanje ratnih tradicija Šeste ličke proleterske divizije »Nikola Tesla«** pri SABA RH evocirana su sjećanja o ratnom putu te proslavljene jedinice.

Nazočne su pozdravili **Šime Mudrovčić**, jedan od čelnika Sekcije te **mr. Ivan Fumić**, član Izvršnog odbora Predsjedništva SABA RH. O borbenom putu 6. ličke divizije govorio je **Branko Đaković**, član IO Sekcije, koji je, među ostalim, rekao:

- Zbog izuzetnih vojnih i moralno-političkih kvaliteta, stečenih borbenih iskustava u brojnim okršajima, te spremnosti da ustraje u ostvarivanju ciljeva narodnooslobodilačke borbe, Vrhovni štab je 19. ožujka 1944. godine Šestoj (ličkoj) diviziji dao naziv »Nikola Tesla« te je proglasio proleterskom. Vrhovni komandant Tito je ovu odluku saopćio komandantu Đoki Jovaniću i političkom komesaru divizije Dragoslavu Mutapoviću slijedećim riječima:

»Uz proletersko ime dajemo vam naziv divizija »Nikola Tesla«. Nikola Tesla je bio ne samo veliki naučnik, nego i veliki rodoljub. Volio je svoju zemlju i svoj narod i to ovakvu zemlju kakvu mi stvaramo. Mi mu se odužujemo za njegov rad za dobro čovječanstva i za ljubav prema zemlji«.

snimio: Z.Herceg

Na skupu su evocirana sjećanja o ratnom putu 6. divizije

Šesta (lička) divizija formirana je 22. studenoga 1942. godine od *1., 2. i 9. narodnooslobodilačke brigade Hrvatske*. Borbeno je djelovala najviše u Lici, sjevernoj Dalmaciji, zapadnoj Bosni i Bosanskoj krajini, u središnjoj i istočnoj Bosni, Sandžaku, Crnoj Gori, zapadnoj Srbiji, u Šumadiji. Sudjelovala je u oslobađanju Beograda i Srijemskoj fronti, djelujući sve do Zagreba.

Kako je istaknuo **Branko Đaković**, oslobođenjem Zagreba završen je borbeni put *Šeste (ličke) proleterske divizije »Nikola Tesla«* dug više od 12.000 kilometara, a kroz njene redove prošlo je oko 25 tisuća boraca, od kojih je 4 tisuće poginulo, dok ih je oko 13 tisuća izašlo iz rata kao invalidi.

U neprijateljskom desantu na Drvar, 25. svibnja 1944. godine, *Šesta divizija*, a posebno njena *3. brigada*, obavila je svoj najčasniji borbeni zadatak. Osujećen je njemački pokušaj da uništi vojno i političko rukovodstvo NOP na čelu s Titom. Borci i narod su tada ispjevali pjesmu:

»Kad je borba bila kod Drvara
Šesta lička spasila Maršala«.

B. M.

Oborovo

»U GROBNICI OVOJ MRTVE NE TRAŽI...«

♦Ispred zajedničke grobnice poginulih partizana u Oborovskoj bitki održana komemorativna svečanost

»U grobnici ovoj mrtve ne traži, heroji žive i stoje na straži« – poruka književnika i prvoborca **Jože Horvata** na zajedničkoj grobnici 152 poginula partizanska borca i spomenika (rad kiparice **Vere Dajht-Kralj**) – podsjeća na žrtve Oborovske bitke i skupo plaćenu slobodu koja je stigla poslije nešto više od godinu dana.

Godine 1944. (29. ožujka) u posavskom kraju između rijeke Save i potoka Črnca, od sela Rugvice do Prečna, a poglavito u naselju Oborovu vodila se jedna od većih bitaka tokom NOR-a. Kao spomen na tu bitku, u Oborovu je održana komemorativna svečanost. Evocirana su sjećanja, položeni su vijenci i cvijeće. Među dvjestotinjak nazočnih bili su predstavnici tijela vlasti i Zagrebačke županijske skupštine, Grada Zagreba, Dugog Sela, Rugvice, čelnici Predsjedništva ZUABA ZŽ i GZ te predstavnici udruga antifašističkih boraca i antifašista Velike Gorice, Ivanić Grada, Čazme, Dugog Sela, Petrinje, Brckovljana, Sekcije 10. korpusa i 33. divizije.

Ne treba tajiti: rukovodstva partizanskih jedinica nisu poduzela sve mjere borbenog osiguranja radi sprečavanja iznenadnog djelovanja neprijateljskih snaga. I – dogodilo se iznenađenje! Dakako, od strane jakih njemačkih i ustaško-domobranskih snaga (4.790 vojnika) koji su 29. ožujka u ranim jutarnjim satima te 1944. godine napali partizanske jedinice i okružili ih. Ukupni gubici partizanskih snaga – 152 borca. Među poginulima su bila i 32 vojna i politička rukovodioca i tri vijećnika ZAVNOH-a. Poginuo je i komandant Posavskog odreda *Stjepan Bobinec-Šumski*.

Naravno, neprijatelj nije ostvario planirani cilj: potpuno uništenje partizanskih jedinica u okruženju i zatiranje antifašističkog pokreta ovoga područja. Nakon iscrpljujuće borbe, partizanske jedinice pred večer uspjele su probiti neprijateljski obruč i izvući se u Moslavinu.

B. M.

ZUABA

◆Skupština Zajednice udruga antifašističkih boraca i antifašista Zagrebačke županije i Grada Zagreba sumirala rezultate četverogodišnjeg rada i usvojila program djelovanja za naredni period

DJELOVATI JOŠ EFIKASNIJE

Na izbornoj skupštini Zajednice udruga antifašističkih boraca i antifašista Zagrebačke županije i Grada Zagreba sumirani su rezultati četverogodišnjeg rada i usvojen program djelovanja za naredni period.

Skup je ispred radnog Predsjedništva vodio **Vinko Šunjara**, član Predsjedništva SABA RH. Delegate i uzvanike su, među ostalim, pozdravili: **dr. sc. Vesna Čulinović-Konstatinović**, predsjednica i **Krešimir Piškulić**, član Predsjedništva SABA RH, **dr. Tomislav Badovinac**, predsjednik Saveza društva »Josip Broz Tito« Hrvatske, **Ante Morić**, potpredsjednik Saveza ratnih i vojnih invalida Hrvatske, **Fedor Krelja**, **Božidar Vidović** i **Vedran Žuvela,** predstavnici SDP-a, **Franjo Golenko**, čelnik SRP-a i **Antun Magić**, čelnik Sekcije 6. korpusa SABA RH.

U izvještaju o radu i kroz raspravu, ukazano je, da su duboka starost i bolest uzrokovali smanjivanje broja članova (u protekle četiri godine umrlo je oko 400 članova), ali je pozitivno to što sve više mladih osoba pristupa u organizacije antifašista. U udrugama Jastrebarsko, Maksimir, Medveščak, Peščenica i Vrbovec nije se uspjelo s pomlađivanjem. *Udruga mladih antifašista* je sve aktivnija. Jedan od težišnih zadataka u narednom periodu, jamačno je i pomlađivanje organizacije i uključivanje što većeg broja mladih i mlađih antifašistički opredijeljenih osoba koje trebaju preuzimati dužnosti i odgovornost za daljnje funkcioniranje udruga antifašističkih boraca i antifašista.

Briga o spomeničkoj baštini iz NOB-a i dalje je aktualna. U proteklih četiri godine u Zagrebu je učinjen pomak: sanirani su oštećeni spomenici, biste i ploče, uređeno partizansko groblje. Slično je bilo i u Ivanić Gradu, Samoboru, Velikoj Gorici, Dugom Selu...

Većina sudionika rasprave je potencirala neophodnost daljnjeg očuvanja i promicanja izvornih antifašističkih vrijednosti, povrat oduzetih prava antifašističkih boraca, suradnju s drugim demokratskim udrugama i tijelima vlasti, njegovanje tradicija NOR-a i širenje suradnje s boračkim udrugama iz susjednih zemalja i drugih država. Za predsjednika ZUABA ZŽ i GZ ponovno je izabran **Vladimir Jurak**.

B. M.

Ozalj

Novo ime udruge

Udruga antifašističkih boraca i antifašista Ozalj donijela je odluku o promjeni svog naziva. Novi naziv glasi: Udruga antifašista Ozalj. U skladu je s promjenom naziva Saveza u Karlovačkoj županiji, koji je promijenjen na prošlogodišnjoj supštini i sada glasi Savez udruga antifašista Karlovačke županije.

Sjednici su uz članstvo prisustvovali **Biserka Vranić**, gradonačelnica Grada Ozlja, **Martin Jendrašic**, predsjednik Saveza udruga antifašista Karlovačke županije, **Paula Mišar**, predsjednica UABA Ogulin, **Gabre Bogdanović** i **Jure Flanjek** iz Zveze borcev susjedne slovenske općine Metlika te **Josip Lukežić** iz Udruge veterana Domovinskog rata Ozalj.

Na Skupštini je predloženo da se ove godine obilježi 65. obljetnica velike borbe na vivodinskom području i pobjede slovenskih i hrvatskih jedinica nad Talijanima. Uz ostalo bi se organizirao zajednički posjet ozaljskih i metličkih boraca i antifašista na groblje u Loviću Prekriškom, gdje su se vodile najžešće borbe i gdje je postavljena spomen-ploča u čast poginulih slovenskih boraca.

I.Trusić

Bolman

SPOMENIK ČEKA OBNOVU

Bolmanska bitka jedna je od dviju velikih bitki Drugog svjetskog rata koja se održavala na baranjskom području. U čast svim poginulim vojnicima, kojih je u 16 dana, koliko je bitka trajala, u razdoblju od 6. do 21. ožujka 1944. godine, bilo 620. 130 ih je nestalo, a 2.300 ranjeno, podignut je spomenik. Smješten pred samim ulazom u mjesto Bolman. Tijekom obnove ceste prije nekoliko godina spomenik je vidno devastiran, zbog čega općina Jagodnjak, prema irječima njezina čelnika **Jovana Nedića**, već duže vrijeme preko Konzervatorskog zavoda pokušava se izboriti za financijska sredstva za obnovu spomenika.

Uputili smo nekoliko zahtjeva resornom ministarstvu kako bi se obnova financirala iz državnih proračunskih sredstava, no zasad nismo dobili pozitivan odgovor. Mi jedino možemo spomenik očistiti i održavati ga, kaže Nedić.

Udruge antifašista s ovih prostora na čelu sa Zajednicom udruga antifašističkih boraca i antifašista Osječko-baranjske županije suglasne su u osudi sadašnjeg izgleda spomenika koji je pod zaštitom države kao povijesni spomenik, ali i umjetničko djelo.

Ovogodišnje obilježavanje Bolmanske bitke održano je 15. ožujka, a vijenci su, osim na spomenik, položeni u Bolmanu i Baranjskom Petrovom Selu. Kao i prošle godine, uz domaćine iz belomanastirske Udruge antifašističkih boraca i antifašista i Županijske organizacije, bili su i gosti iz Vojvodine.

S.D.

Spomenik je i ovogodišnju proslavu dočekao devastiran

Zadar

BEZ POMAKA U RJEŠAVANJU PROBLEMA

♦Udruga civilnih stradalnika 2. svjetskog rata pod okupacijom Italije i Njemačke traži svoja prava

Nezadovoljni tempom rješavanja najosnovnijih problema ove udruge od strane Vlade RH i odgovarajućih resornih ministarstava te Ureda za ljudska prava, Udruga za civilne stradalnike II. svjetskog rata pod okupacijom Italije i Njemačke (1941.-1945.) čije je sjedište u Zadru, odaslala je na više adresa u Vladi i Saboru, zamolbe u kojima se pored ostalog traži da se odgovarajuća državna tijela očituju o nekim zahtjevima udruge.

U pismu predsjedniku Sabora RH **Luki Bebiću**, predsjednik ove Udruge **Neven-Ivan Letinić**, koja je osnovana početkom 2003. i broji 1.770 članova, a zastupa još 2.500 u Gorskom kotaru i 1000 u Dubrovačkoj županiji, navodi da je cilj udruge zaštita civilnih žrtava ratnog nasilja tijekom II. svjetskog rata. Shodno tom, podnijeli su još u svibnju 2004. godine Vladi RH prijedlog zakona o civilnim žrtvama II. svjetskog rata. Pri Uredu za ljudska prava formirana je i radna skupina za rješavanje prava odštete državljana RH zatočenih u konclogorima i izbjeglica u El Shattu.

S predstojnikom ureda, dodaje Letinić, smo i osobno kontaktirali. No, od tada pa sve do danas, nema gotovo nikakvog pomaka oko sudbine našeg prijedloga zakona za koji smo tražili da uđe u saborsku proceduru i izglasavanje. Članovi UO udruge zamolili su predsjednika Sabora da ih primi na razgovor.

Na ruke ministra zdravstva i socijalne skrbi, **dr. Darka Milinovića** udruga je također uputila zamolbu u kojoj se, pored ostalog, traži da se, prema mogućnostima, dade materijalna - financijska potpora udruzi kako bi se mogao ostvariti plan rada. Financijska se sredstva, pored ostalog, traže i radi organiziranja višebrojnog članstva za odlazak u posjetu groblju u EL Shattu (Egipat) gdje je pokopano 900 naših otočana i ljudi s kopnenog dijela Hrvatske. Traže potporu i za posjet-hodočašće Vukovaru, Bleiburgu, Udbini (tamnošnjem svetištu hrvatskih mučenika). Zatražen je i prijem kod ministra Milinovića.

Upravni odbor udruge podsjeća na sastanak radne skupine za reguliranje prava odštete državljana RH u konclogorima, koji je održan još 28. lipnja 2006. god. Na tom je sastanku rečeno da će biti izvrešna ekspertiza od strane **prof. dr. sc. Budislava Vukasa**, stručnjaka za međunarodno pravo, a u svezi s problematikom logoraša u konclogorima i njihovog ostvarivanja ratne odštete za pretrpljene duševne boli. Tom se ekspertizom, naime, trebao dobiti odgovor je li Italija platila ratnu odštetu bivšoj Jugoslaviji i to u osam dijela vezanom za ove logoraše.

Nas zanima dokle se došlo u rješavanju ovog predmeta vezanog za navedenu ekspertizu te zašto se ovu udrugu od spomenutog sastanka ništa ne kontaktira, kaže Letinić.

Udruga kontaktira i s Uredom predsjednika Vlade, nadajući se da bi uskoro moglo doći do prijema kod premijera.

Z.L.

Opatija

Mladi antifašisti sve brojniji

♦Uz najmlađu predsjednicu, dr. Ivu Sortu-Bilajac, u opatijskoj udruzi je odnedavno možda i najmlađi član udruge antifašista u Hrvatskoj koji ima svega 18 godina

Udruga antifašističkih boraca i antifašista grada Opatije je i ove godine svoju godišnju skupštinu, ujedno i izbornu, povezala s proslavom 8. ožujka Međunarodnog dana žena. U velikoj staklenoj sali hotela Belveder okupilo se čak 173 člana koji su u svečanom ozračju održali i skupštinu.

Na tom skupu su bili i ugledni gosti i uzvanici među kojima i gradonačelnik Opatije i član Udruge antifašističkih boraca i antifašista **dr. Amir Muzur**, zatim predsjednik SABA Primorsko goranske županije **dr Marko Pavković**, te predstavnici SABA Istarske županije, Sveze borcov Ilirske Bistrica (Slovenija) te udruga iz Crikvenice, Krka, Viškova, Rijeke, Lovrana i Buzeta.

Skupština je odala počast Justu Terčiću, dugogodišnjem tajniku Udruge i uzniku Dachau-a, koji je nedavno preminuo.

Predsjednica udruge **dr. sc. Iva Sorta-Bilajac** u svom je izvješću pozitivno ocijenla dosadašnji rad, ali je i kritički upozorila da aktivnosti nisu bile dovoljno inventivne. No, naglasila je da je u protekloj godini došlo do povećanja broja članova opatijske udruge antifašista. Posebno je povoljna struktura novopridošlih članova jer se radi o 49 mladih ljudi. Zanimljivost je i to da je, uz najmlađu predsjednicu **dr. sc. Ivu Sortu-Bilajac**, sada u opatijskoj udruzi možda i najmlađi član Saveza antifašističkih boraca i antifašista u Hrvatskoj, 18-godišnji Ivan, koji je upisan na njegov izričit zahtjev.

Na skupu je istaknuta nepolitičnost opatijske udruge, čemu valja zahvaliti svekoliki ugled što ga, neovisno o političkoj pripadnosti ljudi, uživa u gradu. U protekloj je godini tražilo učlanjenje u Udrugu i 15 branitelja iz Domovinskog rata.

Predsjedništvo je izabrano u istom sastavu kao prethodno, a za predsjednicu je ponovo izabrana **dr. sc. Iva Sorta-Bilajac**.

Nakon radnog dijela članovi skupštine su svečano obilježili 8. ožujak Međunarodni

Dr. sc. Iva Sorta Bilajac najmlađa predsjednica UABA u Hrvatskoj

dan žena i ugodno se i zadovoljno družili uz prigodni program, zajednički ručak, ples i pjesmu te svirku našeg člana **Duška Jeličića**, popularnog Duleta.

Oleg Mandić

Čakovec

VLASTI POMAŽU OBNOVU SPOMENIKA

♦Međimurski antifašisti osudili pokušaje omalovažavanja njihova doprinosa u NOB-i

Udruga antifašističkih boraca i antifašista Međimurske županije održala je godišnju skupštinu, na kojoj je predsjednik **mr. sc. Zvonko Golub** rekao da su na razini države učinjeni značajni pomaci u shvaćanju značaja i uloge sudjelovanja Hrvatske u antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi. Ipak, kada je riječ o očuvanju dostojanstva i skrbi za sudionike te borbe, gotovo tri godine od usvajanja saborske Deklaracije o antifašizmu, nije došlo ni do kakvih pozitivnih promjena u pogledu ostvarivanja prava sudionika NOB-e, koji su razvrstani među nevladine udruge civilnog društva kamo ni po svojoj prošlosti ni po sadržaju rada ne pripadaju, kazao je Golub.

Međimurski antifašisti u svojoj županiji nailaze na uvažavanje i dobijaju potporu županijskih i lokalnih vlasti, u čemu posebno ističu suradnju sa županom **Josipom Posavcem**. Zahvaljujući tome, njiha inicijativa za obnovu i brigu o spomenicima iz NOB-e naišla je na veliku potporu, pa su tako obnovljena i uređena spomen-obilježja u Lapotincu, Strahonincu, Svetoj Mariji, Donjem Miholjcu, Železnoj Gori, a slična inicijativa pokrenuta je u još nekim mjestima.

Golub je u izvještaju o radu udruge upozorio da se u posljednje vrijeme u medijima, uključujući i i lokalne, pojavljuju tekstovi u kojima se pokušavaju veličati ustaški ratni zločini i omalovažiti doprinos Međimuraca u NOB-i te se traže promjene naziva ulica i trgova koji nose imena antifašističkih boraca. Izrazio je vjeru da je taj čin proistekao zbog nepoznavanja povijesnih činjenica i ideoloških zabluda.

Upravo zbog toga udruga će i dalje brinuti za očuvanje povijesne istine i spomeničke baštine iz NOB-e, vjerujući da će u tome imati razumijevanje i potporu županijskih i lokalnih vlasti

Z.A.

Međimurski antifašisti očekuju da se uskoro na svoje staro mjesto u Murskom Središću vrati spomen-bista velikom antifašističkom borcu i narodnom heroju *Karlu Mrazoviću - Gašparu*, koja je srušena 1990. godine. Budući da su sada riješeni vlasnički odnosi županije i RH nad bivšom čakovečkom vojarnom, nadaju se da će zajedno s Gradom Čakovcem i Međimurskom županijom pronaći način da se na tom objektu postavi i spomen-ploča antifašističkim borcima Međimurja koji su tu bili mučeni. Spomen-obilježje u spomen na njih na zgradi vojarne također se nalazilo do 1990. godine.

Zašto nema mladih

Podsjetivši da prosječna starost članova udruge prelazi 78 godina, *mr. sc. Zvonko Golub* je kazao da se članstvo ne pomlađuje i da je malo mladih antifašista pristupilo u redove udruge.

»Oni se radije priklanjaju Društvu »Josip Broz Tito«, pa bismo možda trebali razmotriti mogućnost da se naša udruga udruži s tim društvom. U svakom slučaju, prisnija suradnja sa srodnim udrugama koje prihvaćaju antifašizam kao suvremeu civilizacijsku tekovinu naša je budućnost želimo li opstati«.

Na tu je ideju odgovorila gošća skupštine *dr. sc Vesna Čulinović Konstantinović*, predsjednica SABA RH. Po njenom mišljenju, još nije vrijeme za spajanje ove udruge s Društvom »Josip Broz Tito«. Smatra da bismo se trebali više okrenuti udruzi ratnih vojnih invalida koji sada također djeluju kao samostalna organizacija. To bi bio jedan od načina omasovljenja Saveza.

Prijedlozi čitatelja

Apel iz Stupovače

Selo Stupovača spada među prva ustanička mjesta u Moslavini, dajući u godinama koje su slijedile velik doprinos pobjedi antifašističke Hrvatske. Ono se danas nalazi u Sisačko-moslavačkoj županiji i općini Kutina, a presjeca ga prometnica Kutina - Virovitica.

Godine 1941. ustanak su organizirali stupovački skojevci, povezujući se sa suborcima iz drugih mjesta. Među ostalima priključio im se i **Nikola Božić - Jug**, neustrašiv borac i diverzant, dokazujući to uspješnom akcijom na uništavanju neprijateljskog uporišta oko starog tornja u Gojilu i napadom na njemački oklopni vlak. Tom je prilikom neprijateljski rafal prekinuo njegov herojski podvig i život.

Prije pedesetak godina pokrenuta je akcija za podizanje biste tom kasnije proglašenom narodnom heroju, kao i spomen-ploče palim borcima i žrtvama fašističkog terora iz ovog kraja. Uz pomoć tadašnjeg kotara Kutina i Republike Hrvatske akcija je uspjela.

U to vrijeme Stupovača je imala oko 160 kuća i više od 500 stanovnika i dičila se doprinosom antifašističkoj borbi, svojim narodnim herojem i 70-tak poginulih boraca. U NOB-i je ovo moslavačko selo dalo 128 partizana, od kojih su gotovo svaki drugi zaslužili i visoke vojne činove.

Početkom 1992. godine bistu narodnog heroja N. Božića i spomen-ploču u Stupovači nepoznati su počinitelji devastirali. Do današnjeg dana ti su spomenici neobnovljeni, jednako kao i bista narodnog heroja podignuta u Gračanici, gdje je Božić i poginuo. Prije tri godine bistu iz Stupovače mještani su pronašli u jednom potoku i predali je kutinskoj policiji.

Udruga antifašističkih boraca grada Kutine pokrenula je, zajedno s Mjesnim odborom Stupovače, inicijativu da se ti spomenici obnove. Ali pomaka nema, iako smo to isticali i prigodom nedavnog obilježavanja 65. godišnjice pada fašističkog uporišta Gojilo.

Ne preostaje nam drugo nego i dalje zahtjevati obnovu tih naših spomenika iz NOB-e. Očekujemo pomoć gradskih i županijskih vlasti, kao i podršku SABA RH, spremni da dio tereta preuzmu i mještani Stupovače i susjednih sela Moslavine. Naše je strpljenje na izmaku!

Đuro Tumbas, Garešnica

Aktivnostima dvostruko povećali broj članova

♦Petrinjska udruga antifašističkih boraca i antifašista prilikom osnivanja prije dvije godine imala je 112 članova, a do danas se taj broj popeo na 236

Na godišnjoj, izbornoj skupštini Udruge antifašističkih boraca i antifašista Petrinje, kojoj je 19. veljače prisustvovalo oko 150 članova, usvojen je i pozitivno ocijenjen izvještaj o dosadašnjem radu te utvrđen program aktivnosti za ovu godinu.

Gosti na tom skupu bili su narodni heroji **Milutin Baltić** i **Rade Bulat**, predsjdnica Saveza antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske **dr. Vesna Čulinović-Konstantinović**, članovi Izvršnog odbora SABA RH **Vinko Šunjara**, **Mirko Mećava, Nikola Uzelac**, član Predsjedništva SABA RH i predsjednik ZUABA grada Zagreba i Zagrebačke županije **Vladimir Jurak**, član Predsjedništva SABA i predsjednik ZUABA Sisačko-moslavačke županije **Gabrijel Malović**, predsjednik Skupštine Sisačko-moslavačke županije **Ladislav Lazić**, članica Gradskog Poglavarstva Petrinje **Višnja Trklja** te predstavnici udruga antifašističkih boraca i antifašista iz Siska, Gline, Novske, Popovače i Dvora.

Petrinjska udruga antifašističkih boraca i antifašista osnovana je prije dvije godine kada je imala 112 članova, a do danas se taj broj, zahvaljujući brojnim i zapaženim aktivnostima, popeo na 236.

Podnoseći izvještaj o dvogodišnjem radu predsjednik Udruge **Joso Fakčević** je naglasio da je udruga osnovana u prosincu 2005. godine s osnovnim ciljem da gaji antifašističke tradicije, ali i da gradi dobre odnose među građanima, mir, toleranciju i ravnopravnost. On je podsjetio da su organizirali brojne komemorativne skupove u Banskom Grabovcu, Jošavici i Šamarici te da su s velikim brojem članova sudjelovali na svečanostima u Jasenovcu, Topuskom, Brestiku, Brubnju, Trgovima, Gagama, Abezu, Petrovoj Gori, Brezovici i Podgariću. Uredili su grob antifašističkih boraca na groblju u Petrinji, a odavali su počast i hrvatskim braniteljima kod Vile, Nove bolnice i na Senjaku.

Pokrenuli su projekte za obnovu spomenika u Grabovcu i Nebojanu, gdje bi, kako je napomenuo Fakčević, trebalo upisati i imena poginulih branitelja Domovinskog rata. Izdali su i knjigu „Jošavica naše selo“ gdje su popisane žrtve stradanja tog sela.

Ove će godine inicirati obnovu Spomen doma na Čavić Brdu u cilju razvoja rekreativnog turizma, sporta i rehabilitacije boraca NOR-a i branitelja Domovinskog rata.

Nitko nema pravo blatiti našu antifašističku prošlost, koja je sastavnica europskog antifašizma. Uočavamo da protivnici antifašizma i NOB-a upućuju kritike iz osvete i zbog zadojenosti neofašizmom. Nikad ti kritičari ne osuđuju ratne zločine nacifašizma na ovim prostorima i šire, već se bave raspirivanjem mržnje, upozorio je Joso Fakčević. Mi antifašisti smatramo, dodao je on, da je dosta bilo ratova, mržnje i netrpeljivosti i da život i rad trebamo posvetiti gradnji bolje budućnosti

Fakčević je podsjetio i na obećanja iz državnog vrha da će biti obnovljen Spomen dom III. zajsedanja ZAVNOH-a u Topuskom. Mi smo i organizirali skup u Topuskom 8. svibnja 2007. godine s ciljem da potaknemo obnovu Spomen-doma, ali još, osim obećanja, ništa nije učinjeno.

Skupštinu UABA su pozdravili i dr. Vesna Čulinović-Konstantinović, Višnja Trklja i Ladislav Lazić.

Na kraju je izabrano novo rukovodstvo UABA Petrinje. Za članove Predsjedništvo UABA jednoglasno su izabrani **Zvonko Belošević**, **Danica Bućan**, **Zrinka Ćorić**, **Joso Fakčević**, **Đuro Kalanja**, **Mirko Milobratović**, **Husein Oreščanin**, **Marko Rajković** i **Mile Vučetić**.

S.Tomašević

Skupština UABA Petrinja

Sjećanje na heroinu dr. Mariju Šlezinger

Članovi Udruge antifašističkih boraca i antifašista Petrinje obilježili su 8. ožujak Međunarodni dan žena organiziranim pohodom na Petrovu goru gdje je u vrijeme Narodnooslobodilačke borbe bila poznata partizanska bolnica.

Osmog marta se sjećamo svih onih koji su vodili borbu za prava, jednakost i dostojanstvo žena u društvu. Mi antifašisti s posebnim pijetetom se sjećamo tisuća heroina naše NOB-e čija je uloga i sudioništvo bilo veliko, značajno pa i odlučujuće.

Naš odlazak na Petrovu goru posvetili smo ženi čije ime nije zapisano među heroinama NOB-e, ali je ona bila žena heroj.

Riječ je o *dr. Mariji Brandler Šlezinger* liječnici s Petrove gore. Za vrijeme Četvrte neprijateljske ofenzive, svjesna da umire, tražila je od svojih drugova da je sahrane na ulazu u zemunicu bolnice gdje su se nalazili teški i nepokretni ranjenici. Svojim je grobom zavarala neprijatelja jer su ranjenici bili spašeni, a bolnica nije otkrivena. Na spomen-ploči nad njenim grobom piše: «Mrtva partizanka spasila je žive drugove». Mi, na žalost, nismo mogli, na tu ploču položiti cvijeće, jer je i to mjesto oskrnavljeno i nije obnovljeno. Ali u našim sjećanjima još su žive priče o njoj i drugim heroinama NOB-a.

Zrinka Ćorić

OBEĆALI, POTPISALI, PA IZNEVJERILI

Ova tema stara je punih 17 godina.

Republika Hrvatska je 1991. godine od SFRJ preuzela sve propise o zaštiti NOR-a i obećala da će se ti propisi primjenjivati u RH (»NN« br. 53/91). Međutim, oni se u RH nisu primjenjivali, već su 1992. godine doneseni novi propisi, po kojima su mnogi invalidi izgubili status ratnog vojnog invalida, mnogima je smanjen postotak tjelesnog oštećenja, a svim invalidima NOR-a znatno je smanjen mjesečni iznos invalidnine. Učesnicima NOR-a znatno su smanjene mjesečne mirovine 1992. godine.

U Hrvatskoj se ne poštuju vlastiti propisi. U članku 3. Ustava RH tvrdi se da je Hrvatska najveće vrednote postigla u slobodi, jednakosti, nacionalnoj ravnopravnosti, mirotvorstvu, socijalnoj pravdi, poštivanju prava čovjeka, nepovredivosti vlasništva, vladavine prava itd. U članku 14. stav 2. Ustava navodi se: »Svi su pred zakonom jednaki«.

Ovakvu jednakost ne uživaju podjednako svi državljani RH iste kategorije, iste kvalifikacije, istih tegoba, patnji, istih sudbina, istog značaja i zasluga za stvaranje svoje slobodne Domovine. Ratovali su u raznim vremenima, uslovima i prilikama. Jedni su ratovali za oslobođenje zemlje od stranog okupatora 1941/1945. godine, drugi za osamostaljenje Hrvatske od srpskog zuluma 1991/1995. godine. Međusobno su segregirani svaki u svoje ministarstvo. Jedni su poniženi, drugi povlašteni. To je jedinstveni slučaj u svijetu. Prema prvima vrši se politički kriminal. Za izjednačenje u pravima ovih ratnika u Hrvatskoj nema političke volje.

Rekli su i obećali:

Jedan je građanin RH u emisiji »Forum« 13. travnja 2004. godine telefonom pitao premijera Sanadera: »Kada ćete vratititi antifašistima njihova oduzeta ranije zakonski stečena prava?«. Sanader je odgovorio: »To pitanje razmatramo i kada budemo gotovi obavjestit ćemo javnost«.

Drugi sličan slučaj, jedan je građanin Zadra u emisiji »Kako Vlada vlada?«, 12. veljače 2005. godine telefonom ponovio isto pitanje sa Sanaderovim odgovorom od 13. travnja 2004. godine. Sanader je odgovorio: »Toga pitanja se ne sjećam, ali ga još uvijek razmatramo i kada budemo gotovi obavjestit ćemo javnost«.

Treći slučaj, jedan je građanin Zadra u emisiji »Kako Vlada vlada?«, 17. veljače 2007. godine telefonom pitao Sanadera: »Kada ćete izjednačiti ratne vojne invalide iz Drugog svjetskog rata 1941/1945. sa pravima ratnih vojnih invalida Domovinskog rata 1991/1995. godine?«. Sanader je odgovorio: »A zašto to Vi mene pitate, zašto to niste pitali raniju Vladu«. Čudnovatog li odgovora. Zar ovaj premijer ne zna što je radio njegov prethodnik?

Potpisali su:

Sabor RH je 13.travnja 2005. godine donio Deklaraciju o antifašizmu od dvanaest točaka. U zadnjoj točci kaže se: »Republika Hrvatska će obavezati sve svoje državne organe da rade na provođenju ove Deklaracije u život«. Navodim daljni tekst Deklaracije:

Obnoviti srušenu spomeničku baštinu, osigurati punu istinu o II. svjetskom ratu i NOB-i u školskim udžbenicim. Osigurati sudionicima NOR-a 1941/1945. godine sva prava kao hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata 1991/1995. godine, po odluci Svjetske federacije ratnih veterana donesene u Lisabonu 1993. godine. Izjednačiti ratne vojne invalide NOR-a sa pravima ratnih vojnih invalida Domovinskog rata, u principu jednako tjelesno oštećenje, jednaka mjesečna invalidnina. Osigurati povlasticu u otkupu stanova. Izjednačiti u pravima ratne udove iz NOR-a s pravima ratnih udova iz Domovinskog rata. Osobama koje su zbog antifašizma progonjene od ustaša tijekom II. svjetskog rata, Hrvatska će osigurati ista prava kao i osobama osuđivanima za političke delikte nakon II. svjetskog rata. Hrvatska će pokrenuti postupak za obeštećenje naših građa koje su talijanske vlasti zatvarale i progonile od 1941/1943. godine. Vojni osiguranici koji su sudjelovali u NOR-u, čije su mirovine 1994. godine smanjene na 63,22%, izjednačiti će se s mirovinama Hrvatske vojske, sukladno s pravima Evropske unije o priznanju čina i mirovine. Hrvatska će snositi troškove sahrane umrlih članova NOR-a kao i umrlih učesnika Domovinskog rata. Hrvatska će Savez anitifašističkih boraca i antifašista tretirati isto kao i druge saveze u dotaciji. I konačno, Republika Hrvatska će biti nositelj obilježavanja antifašističkih datuma.

Mogu tvrditi da je od ovih obaveza Deklaracije o antifašizmu vrlo malo provedeno u život i realizirano.

Savez ratnih i vojnih invalida Hrvatske je u posljednjih nekoliko godina uputio dosta dopisa, molbi, zamolnica, protesta i peticija na sve državne organe i odgovorne osobe Hrvatske sa prijedlogom i željom da se ratni vojni invalidi Drugog svjetskog rata 1941/1945. godine u visini mjesečne invalidnine izjednače sa ratnim vojnim invalidima Domovinskog rata 1991/1995. godine, kao što je to praksa i uzanca u cijelom svijetu, pa i u novoosnovanim državam nakon raspada SFRJ.

Odgovore na prijedloge dali su:

Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi dopisom od 10. studenog 2004. godine u kojem se kaže: »Formirana je posebna međuresorska skupina, kojoj je zadatak da radi na prijedlogu novih zakona o usklađivanju prava svih invalida. Rezultat rada te radne grupe do danas nije poznat. *Potpis:* **dr. Andrija Hebrang.**

Vlada RH 15. studenog 2005. godine odgovara da je primljeni dopis uputila nadležnom ministarstvu. Odgovor je *potpisala* **Blanca Matković**.

Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi 30. prosinca 2005. godine javlja da će vjerojatno osnovicu za izračun mjesečne svote invalida 1. skupine biti moguća izjednačiti s osnovicom invalida 1. skupine po Zakonu o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata. *Potpis:* **dr. Neven Ljubičić**.

Predsjednik Hrvatskog sabora je 24. siječnja 2006. godine odgovorio: »Vašu predstavku uputio sam Ministarstvu branitelja, obitelji i međugeneracijske solidarnosti«. *Potpis:* **Vladimir Šeks.**

Ministarstvo branitelja, obitelji i međugeneracijske solidarnosti odgovorilo je 6. ožujka 2006. godine da je predmet upućen Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi. *Potpis:* **Jadranka Kosor.**

Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi 12. rujna 2006. godine odgovara da su Zakonom propisani isti oblici i jednaki opseg zaštite i ona se redovito isplaćuju. Tvrdnja »Isti oblici i jednaki opseg« nije točna, zato se i vrše ove prepiske. Dopis je *potpisao* **dr. Neven Ljubičić**.

Ured predsjednika Republike 17. siječnja 2007. godine odgovara: »Predsjednik Republike po Ustavu nije ovlašten da rješava ova pitanja«. *Potpis:* **Stanko Posavec**.

Sve lijepe riječi, obećanja, ali rješenja nema. A odgovori slični kao jaje jajetu.

Mate Grubiša,
predsjednik Udruge
RVI Zadra

Piše: predsjednik Republike Hrvatske **STJEPAN MESIĆ**

I Katolička crkva nasjela na propagandu protiv antifašizma

Kada se danas vodi velika akcija neselektivnog ispitivanja nekadašnjih pripadnika Narodnooslobodilačke vojske jasno je da se to radi kako bi ih se (a pod plaštem razotkrivanja »komunističkih zločina«, na što je nasjela i Katolička crkva), sve predstavilo kao u najmanju ruku osumnjičene za ratne zločine. Tu je i korijen kampanje protiv maršala Tita. Svrha je tog scenarija srušiti antifašističke temelje današnje Hrvatske i pripremiti scenu za napredovanje u prošlost, za odmak od ujedinjene Evrope

Kada sam proteklih dana jasno i odlučno isupio protiv aktivnosti ustašonostalgičara i paušalnoga sumnjičenja svih pripadnika Narodnooslobodilačkog pokreta kao potencijalnih ratnih zločinaca, bilo je (i) onih koji su to dočekali s nerazumijevanjem, pa i prijekorom. Kao: ne može se zločine mjeriti s dva aršina, odnosno ne može Predsjednik Republike ulaziti u to što radi policija, jer to prelazi njegove ustavne ovlasti. Nema smisla raspravljati s onima koji ni danas još ne žele priznati činjenicu da je Pavelićeva tzv. Nezavisna država Hrvatska bila zločinačka tvorevina, čija se politika svodila na zločin po uzoru na idejne mentore NDH - fašiste i naciste. Ne, s takvima nema smisla razgovarati. No, ima i onih koji naprosto ne znaju, koji u proteklih gotovo dvadeset godina nisu dobili šansu da saznaju i koje spodobe poput onih okupljenih prošle subote na Trgu maršala Tita mogu odvesti na tragično krivi put. Zbog njih govorim i njima govorim.

Najprije: zašto sam na strani antifašista, zašto bezrezervno osuđujem fašizam, zvao se on tako ili nekako drugačije, zašto ću i posljednjim atomom snage raditi na tome da u današnjoj Hrvatskoj ne dozvolim neofašistima da nametnu svoje poglede i svoju »istinu« koja nije ništa drugo, nego golema povijesna laž? Odgovor na ta pitanja vrlo je jednostavan i glasi: zato, što sam osobno vidio što je fašizam, zato što sam doživio fašizam na djelu, zato što smatram svojom ne samo političkom, nego prije svega ljudskom obvezom spriječiti da se laž etablira kao istina, da se pobjednici u Drugome svjetskom ratu stigmatiziraju kao zločinci i pretvore u gubitnike, a da se zločinci koji su izgubili rat predstave kao domoljubi i (zakašnjeli) pobjednici. Zato, napokon, što ne želim dozvoliti da se diskreditira, pa u krajnjoj liniji i upropasti projekt samostalne hrvatske države za koju su u Domovinskome ratu podnijete goleme žrtve.

Redizajniranje povijesti

Što znači kada se danas, pod providnom krinkom suočavanja s istinom o »komunističkim zločinima protiv hrvatskoga naroda« nastoji cijeli antifašistički pokret izjednačiti s komunizmom, komunizam predstaviti kao zločin i - u konačnici - antifašiste pretvoriti u zločince, a prave zločince u njihove žrtve? Odmah ću reći: sve to nije ništa drugo, nego povijesni revizionizam, to je rat protiv činjenica, to je - kako sam nedavno već izjavio - redizajniranje povijesti Drugoga svjetskoga rata. Da vidimo malo podrobnije o čemu je riječ.

Da je u završnici Drugoga svjetskog rata (i) na tlu Jugoslavije bilo zločina koje su činili pripadnici pobjedničke strane, to je poznato, to nitko ne poriče, a ja sam osobno te zločine ne jednom osudio. Da je jugoslavenski sustav barem u prve tri godine svojega postojanja, tj. do sukoba Tito - Staljin, bio vrlo tvrd, ustrojen po uzoru na sovjetski sustav, da je u tome vremenu bilo također stvari koje se ne može okarakterizirati drugačije nego kao zločin, i to je istina, ni to nitko ne poriče, i to - naglašavam još jednom osuđujem. Oko toga dileme, dakle, nema. Usput spominjem, tek radi cjelovitosti slike onoga vremena, da je upotrijebit ću najblaži mogući izraz - nezakonitoga postupanja prema pripadnicima okupacijskih snaga, a osobito prema njihovim domaćim pomagačima, bilo praktično u svim do tada okupiranim zemljama i to na prilično širokoj osnovi. Nikoga i ništa time ne opravdavam, samo napominjem, uz primjedbu kako se ne sjećam da je itko u bilo kojoj od tih zemalja ikada postavio pitanje odgovornosti vođa Pokreta otpora, a kamoli da bi ih proglašavao zločincima.

Ustaški režim oslonjen na zločin

Antifašistički pokret na tlu Jugoslavije, pa i u Hrvatskoj, razvio se zahvaljujući inicijativi Komunističke partije i pod njezinim vodstvom. To je točno. No, golemu većinu pripadnika toga pokreta nisu činili komunisti, niti su komunizam i komunistička ideologija dominirali Narodnooslobodilačkirn pokretom u bilo kojoj fazi rata. Dakle, antifašiste se ne može izjednačavati s komunistima. A što se tiče karaktera komunizma, moram i o tome poučiti one koji ne znaju: komunizam kao ideja nema u sebi ama baš ništa zločinačkoga. Što je loše u ideji društva jednakih ljudi koji bi društvu pridonosili prema svojim mogućnostima, a od toga društva dobivali prema svojim potrebama? Je li to zločin? Nikako. To, međutim, jest utopija, to je neostvarivo. Druga je stvar što se »pod firmom« komunizma i borbe za tu utopiju formirao boljševički sustav koji je nakon Drugoga svjetskog rata nametnut dijelu Evrope, a koji je zapravo bio klasični autoritarni sustav, diktatura što se služila svim raspoloživim sredstvima; uključujući i zločine, da bi se održala. Taj je sustav u prve tri poslijeratne godine bio uzorom i sustavu što se gradio u Jugoslaviji i u tome je vremenu i u Hrvatskoj bilo dosta toga što se može podvesti pod pojam autoritarnog režima koji ne bira sredstva.

S druge strane, međutim, režim što ga je u Hrvatskoj, uz svestranu pomoć fašističke Italije i nacističke Njemačke, uspostavio ustaški pokret, bio je od samoga početka oslonjen na zločin, zločin je bio ugrađen u njegove temelje. I to ne samo zato, što su to tražili moćni inozemni mentori, nego i zato, što je to bilo imanentno ustaškoj ideologiji (tko polaže prisegu na pištolj i nož, njima će se i služiti, zar ne?). Prvi progoni Srba, Židova i Hrvata - neistomišljenika dogodili su se neposredno nakon uspostavljanja NDH, a ne - kako se lažno tvrdi nakon što su se Židovi, Srbi i komunisti »urotili protiv hrvatske države i počeli raditi na njezinome rušenju«. Prijeki sudovi koji su mogli donositi samo jednu jedinu presudu,

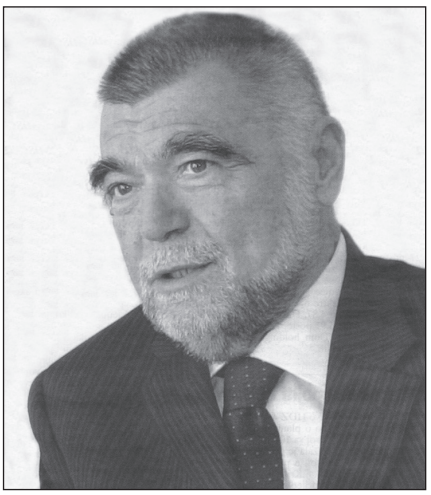

onu na smrt, formirani su već u prvim danima NDH, rasni zakoni donijeti su također u tim danima, a tada su se već dogodili i prvi pokolji. To su činjenice, to je istina! Ustanak, kada je buknuo, nije bio primarno uperen protiv hrvatske države, nego protiv okupacije i terora što se vodio u ime te države. Dakle: bio je to ustanak protiv zločinačke ustaške države koja je uzurpirala hrvatsko ime. I to je istina!

OZNA sprječavala likvidacije

U završnici rata, rekao sam već, baš kao i u razdoblju nakon toga, bilo je zločina i na pobjedničkoj strani. No, suđenja notornim ratnim zločincima ne mogu se proglašavati zločinima. Razbijanje skupina koje su se organizirale uz pomoć ili ubačenih, ili ostavljenih ustaša sa zadatkom sijanja (i opet!) terora u pojedinim dijelovima Hrvatske, ne može se kvalificirati kao ratni zločin. A ni ono što je nesumnjivo bio zločin, nije, niti je ikada bio zločin protiv Hrvata - zato što su Hrvati. Da budem do kraja jasan: u tzv. NDH razlog da netko izgubi glavu bila je njegova pripadnost određenoj naciji, rasi ili vjeri. To, samo to, i ništa drugo. Pobjednici, ikada bi »uzimali pravdu u svoje ruke« nisu ubijali ljude zato što su bili Hrvati, nego zato što su bili pripadnici neprijateljskih postrojbi, primarno ustaše, vrlo rijetko domobrani, ili što su bili aktivno angažirani u borbi protiv Narodnooslobodilačkoga pokreta. Dakle: ne zato što su bili Hrvati. Nacionalnost tu nije igrala nikakvu presudnu ulogu. Svatko, tko bi tvrdio nešto drugo, naprosto laže i obmanjuje!

Slažem se sa svima koji kažu kako svaki zločin zaslužuje da bude osuđen, a zločinac kažnjen. To i ja kažem. Ali, kažem i još nešto drugo: među onima koji su likvidirani poslije predaje kvislinga raznih boja kod Bleiburga bilo je (dokazano!) dosta onih koji su bili odgovorni za zločine u koncentracionom logoru Jasenovac (i u više desetaka ustaških logora diljem Hrvatske), dok među likvidiranima u Jasenovcu nije bilo nikoga, tko bi bio odgovoran za bilo što (er za svoju nacionalnost nitko nije ni zaslužan, ni kriv). I još nešto kažem: ustaški zločin bio je politika i izraz te politike, zločin pobjedničke strane nije bio izraz politike, bio je eksces - ma kako masovan mogao biti. Potvrđuju to i dokumenti iz kojih se jasno vidi ne samo to, da je likvidacija bilo, nego i to da su javni tužitelji, pa čak i OZNA, sprječavali likvidacije, odnosno upozoravali na njihovu nedopustivost.

Titova bilanca - pozitivna

Kada se, međutim, danas vodi velika akcija neselektivnoga ispitivanja nekadašnjih pripadnika Narodnooslobodilačke vojske, onda je potpuno jasno da se to radi kako bi ih se (a pod plaštem razotkrivanja »komunističkih zločina«, na što je nasjela i Katolička crkva), sve predstavilo kao u najmanju ruku osumnjičene za ratne zločine i kako bi se time kompromitirao cijeli antifašistički pokret, što bi bio uvod u odricanje od antifašističkoga karaktera i korijena današnje hrvatske države (onakve, kakva je definirana Ustavom!). Tu je i korijen kampanje protiv maršala Tita. I opet samo usput: zanimljivo je kako Crkva koju sam već spomenuo »zaboravlja« da se taj isti Tito upravo njezinim biskupima, u prvome susretu godine 1945., predstavio kao »Hrvat i katolik«! Ja sam posljednji koji će reći kako Titov režim nije bio represivan (napokon, bio sam u zatvoru u koji me taj režim bacio), neću niti osporavati da je Tito najvjerojatnije znao za likvidiranja na kraju rata (mada materijalnih dokaza o tome nema, dok postoje pisane Titove zapovijedi o tome kako treba postupati s ratnim zarobljenicima!), baš kao što neću dovoditi u pitanje ni to da je čovjek na vrhu države morao znati da se procesi zbog suradnje s okupatorom ponekada vode samo zato da bi se optuženima mogla oduzeti imovina. Sve je to za osudu i sve to osuđujem. Ali, ja ne ostajem zarobljenikom godine 1945. i nekoliko godina nakon toga. Niti pristajem da to budem. A ne želim vidjeti ni samo jednu stranu medalje.

Ja procjenjujem cijelo razdoblje trajanja bivše Jugoslavije i sve aspekte života u njoj. A u tome razdoblju (pri čemu ne zanemarujem sve ono zbog čega je Hrvatska bila nezadovoljna s federacijom, pa je napokon iz nje i izašla!) dolazilo je s protekom vremena do sve veće liberalizacije, zemlja je napredovala, živjelo se materijalno sve bolje, granice su se otvarale, a bivša je federacije na čelu s Josipom Brozom Titom uživala sve veći ugled širom svijeta, u što se mogu uvjeriti i danas prilikom susreta s mnogim državnicima. U globalu gledano, Titova je bilanca, i kao vođe antifašističkoga pokreta u ratu, i kao državnika u poslijeratnim desetljećima - pozitivna. Dok se mi sporimo oko toga smije li se trg u središtu Zagreba zvati njegovim imenom, po Titu se zovu trgovi i bulevari u nekoliko desetaka zemalja. Dok se neki kod nas trse ne bi li Tita izjednačili, u negativnome smislu - naravno, sa Staljinom, nema ni jednoga ozbiljnoga (i objektivnoga) povjesničara u svijetu koji bi se usudio povući takvu usporedbu (a oni koji znaju i manje poznate pojedinosti navest će kako je i Titov zakleti neprijatelj, Adolf Hitler, u jednome trenutku poželio da u svojoj vojsci ima tako sposobnih zapovjednika poput partizanskoga vođe u Jugoslaviji).

Hrvatska jest antifašistička

Stoga je potpuno jasno da je događanje na zagrebačkome Trgu maršala Tita tek dio razrađenoga scenarija u kojemu zdušno surađuju - da li iz neznanja, ili svjesno i s namjerom, to neću ocjenjivati - i neki mediji, odnosno ljudi koji rade u medijima. Svrha je toga scenarija srušiti antifašističke temelje današnje Hrvatske i pripremiti scenu za napredovanje u prošlost, za odmak od ujedinjene Evrope (koja može prihvatiti samo antifašističku Hrvatsku, jer je i sama sazdana na antifašizmu), za ulazak u izolaciju ili poluizolaciju u kojoj nitko neće inzistirati na borbi protiv korupcije, na razotkrivanju lopovluka, na istraživanju privatizacijske pljačke, na kažnjavanju i nedavno počinjenih zločina (svih, pa i onih koje su počinili Hrvati!), na pravnoj državi i ljudskim i manjinskim pravima. U taj se scenarij savršeno uklapa i široka akcija usmjerena prema bivšim partizanima koja se vodi - to sada prvi puta kažem - »pod kapom« ne redovne policije, nego obavještajne službe.

I sada neka mi netko kaže da o tome nemam pravo govoriti, da se tome nemam pravo suprotstaviti! Ne samo da imam to pravo, to je i moja dužnost. Građani Hrvatske i prije su znali na kojim pozicijama stojim. I izabrali su me dva puta za Predsjednika Republike. Prema svima koji su me birali, svima koji su za demokratsku, u svijet uklopljenu i prema svijetu otvorenu Hrvatsku, za antifašističku Hrvatsku, ja imam dug da govorim i djelujem. I to ću raditi. Ne samo do kraja predsjedničkoga mandata, nego i dalje! Jer, Hrvatska jest antifašistička, ali to mora i ostati.

(Članak Stjepana Mesića objavio je »Novi list« 12. veljače)

Prenosimo

Povjesničar **dr. sc. TVRTKO JAKOVINA:**

Tito je jedini svjetski značajan Hrvat

Premda razmjerno mlad, prof. dr. Tvrtko Jakovina, izvanredni profesor na Odsjeku za povijest zagrebačkog Filozofskog fakulteta, raspolaže zavidnim »historijskim pamćenjem«. Kao povjesničar – specijalist za 20. stoljeće, više je nego meritoran sugovornik o lavini povijesnih tema, oživljavanju starih ratova i prosvjedima protiv Trga maršala Tita koji iznova dominiraju društvenom scenom.

Jeste li bili na Trgu maršala Tita, u simboličnom srazu »dvije Hrvatske«, kako su taj događaj ocijenili mediji? U kojoj je mjeri to hrvatsko »dvojstvo« dnevnopolitičko, a u kojoj stvarni odraz nezacijeljene povijesne traume?

– Nisam bio na Trgu maršala Tita, nisam se čak ni potpisao na deklaraciju Mladih antifašista, iako se moje ime tamo našlo. Pripremao sam predavanje iz »Diplomacije socijalističke Jugoslavije« na doktorskom studiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, pa sam se s Brozom družio na drugačiji način. Stvar je ionako imala jasan rasplet jer ne postoji dvojstvo u zemlji. Postoji dio ljudi koji smatra da sa socijalističkim razdobljem treba prekinuti tako da ga se u maniri crno-bijele tehnike otpiše. Dio Tita iskreno voli, a dio je svjestan da ne možemo protiv prošlosti koja je često ružna i puna dvojbi, dobrih i loših poteza, baš kao život sam.

Koliko su zahtjevi prosvjednika etički i moralno opravdani?

– Kad bismo bili do kraja dosljedni, onda bi se moglo zapitati je li opravdano da barun Franjo Trenk ima ulicu u Zagrebu ili da se po njemu zove selo kraj Požege? Pa on sa svojim hajducima sasvim sigurno nije ubijao i pljačkao samo neprijatelje i vojnike? Je li zapovjednu odgovornost za sve što su partizani činili imao Andrija Hebrang ili Franjo Tuđman? Je li možda potrebno uz Stjepana Radića navoditi da se zapravo spomenici, ulice i trgovi odnose na Radića prije 1925., kada je ušao u karađorđevićevsku vladu i izbacio republikanstvo iz imena svoje stranke? Niz nema kraja. Upravo ovakve dvojbe pokazuju da smo ispolitizirani, da na prošlo gledamo kao na dio dnevnopolitičkih raspri.

Umoran sam od tema slične vrste, jedan moj kolega zagovara uvođenje embarga na povijest u Hrvatskoj. Makar bi Vi pritom ostali bez kruha, bi li bilo vrijedno iskušati ovu ideju? Za početak eksperimentalno, na samo 30 godina?

– Nitko umorniji od vječno istih tema i vječno istih odgovora od mene! Prognoziram da ćemo opet, od travnja do lipnja o istom, kada, kako je duhovito rekao Ivo Banac, počinju »majske svečanosti« s Jasenovcem, Bleiburgom, Titovim rođendanom i Danom antifašističkog ustanka. Tito je, pak, vječna tema, on pali uvijek. Zato bih se mogao složiti s embargom na povijest u Hrvatskoj. Doduše, ja bih prije želio embargo na politiziranje prošlosti, a ako bi zbrinjavanje povjesničara povlačilo rješavanje statusa onako kako se to događa u brojnim državnim službama – tako da nas pošalju u prijevremenu mirovinu uz bogate otpremnine ili ostave na poslu s istom plaćom, a bez radnih zadaća, odlično! U međuvremenu bi povjesničari, koji često ne proizvedu više od jedne knjige u toliko desetljeća, možda nešto i stvorili što bi pomoglo u boljem objašnjavanju onog što nam se događalo.

No, budimo ozbiljni. Ovoj zemlji povjesničari itekako trebaju. Imamo čak sedam studija povijesti. Od osamostaljenja, otvorili smo ih pet. Studira se i na brojnim učiteljskim akademijama. Nikada prije nismo imali toliko školovanih povjesničara. A opet su nam rasprave jednake kao da se vode desetljećima unatrag. Zapanjujuća je nesposobnost da se stvar kontekstualizira, pogleda iz neke druge perspektive. Problem nemogućnosti sagledavanja problema u cijelosti imaju mnoge struke u Hrvatskoj, čak i neke prirodne, a ponajviše politika. Dat ću vam jedan primjer iz novinarstva. Činjenica da smrt bivše pakistanske premijerke Benazir Bhutto nije bila na naslovnicama naših novina (barem nekih), premda je dan kasnije svjetsko tržište nafte poludjelo i, naravno, utjecalo na Hrvatsku, slika je takvog odnosa. Previše smo provincijalni.

Što je povijesni sukus obrane Titova imena na zagrebačkom trgu?

– Odgovorit ću na pitanje krajnje pragmatično. Brojni ljudi zainteresirani za prošlost, od nje, za razliku od mene, ne žive. Oni je doživljavaju kao nešto aktualno, izašlo iz kućnih priča, školskih udžbenika, filmova i svakodnevice. Tu nema znanosti. Mislim da je početkom devedesetih bilo vrijeme za sustavni obračun s naslijeđem komunizma. Iz poznatih je razloga vladao ambivalentan odnos prema Titu. U međuvremenu smo učinili sve da, opravdano ili neopravdano, dobijemo stigmu društva u kojem se koketira s ustaštvom i fašizmom. Svaki potez poput ovog, osamnaest godina nakon raspada Jugoslavije, tumačio bi se upravo kao vraćanje na staro, prekid s antifašizmom. Da je vlast devedesetih promijenila ime Trgu maršala Tita, a ne Žrtvama fašizma, vjerojatno bi malobrojni mogli nešto reći. Ovako su naočale kroz koje se na nas gleda s jednom drugom dioptrijom. Sve to ne isključuje istraživanje komunističkih zločina. Dapače. Samo je pitanje što je do sada, u skoro dva desetljeća učinila i znanost, ali i policija? Mene ne bi smetalo pošteno i po pravilima struke izvršeno istraživanje svih kriminalnih radnji. Smeta me kada se o tome govori, društvo drži u napetosti i povišenoj temperaturi, a stvarnih rezultata osim politizacije nema.

Mogu li uopće počinjeni partizanski zločini poništiti globalnu i civilizacijsku dimenziju Titove uloge u povijesti?

– Tito je jedini svjetski značajni Hrvat koji je stvarno, djelatno, utjecao na zbivanja u svijetu kao akter i to u jednom dugom razdoblju. Na trenutke

Ulični povjesničari

Zašto naša povijest uporno ima nagon bježati s katedri na ulice?

– Na ulice povijest izlazi zato jer se dugo godina o naslagama »neprovarene« prošlosti nije moglo slobodno raspravljati, a kada se i moglo, povjesničari su birali teme koje su bile manje opasne. Katedre to nisu riješile. Ipak, zar doista mislite da je povijesna istina i nastojanje da se točno utvrdi tko je kriv, a tko prav, kakvi su čiji motivi, ono što vodi ulične povjesničare?

Nitko ništa ne čita

⬥⬥ Je li oživljavanje povijesnih tema u dnevnoj politici kod nas u pravilu u vezi sa stupnjem otvorenosti države prema svijetu?

– Ovolika opterećenost dvadesetim stoljećem, u osnovi je tek strah od Srba, jer se i Tito, ustaše, komunisti i Domovinski rat na kraju mogu svesti na taj zajednički nazivnik, što svima koji govore da je povijest sluškinja politike daje argumente. Čim smo počeli gubiti dah i ritam približavanju Europi, ponovno nas je povuklo u mračne tunele povijesnih podjela. Kako se bavim dvadesetim stoljećem, to mi je prirodnije od ostalih kolega. Ali i ti ljudi nešto čine, ali o tome se ne govori. Svi ti borci protiv nepravdi nikada se ne pitaju za prijašnje nepravde. Nitko ništa ne čita, ali o svemu ima vlastito mišljenje i stav. Kad bismo barem taj trend mogli promijeniti, da postanemo spremni poslušati druge i shvatiti da prošlo nećemo promijeniti, bilo bi nam bolje.

je igrao puno više od regionalne uloge. Kao povjesničaru hladnog rata, meni je to izazovno, zanimljivo. Mislim da je morao znati za zločine, mislim da je bio tašt i da je učinio puno toga krivog. Mislim da su brojne stvari mogle biti drukčije i bolje da je bio manje tvrdoglav. Sve to mislim, ali mislim i da je u civilizacijskoj podjeli svjetova 1945. Hrvatsku svrstao na pravu stranu i osigurao da se teritorijalno proširi. Modernizirao je zemlju i osigurao, svjesno ili nesvjesno, ako baš hoćete, stvaranje temelja za neovisnu Hrvatsku.

⬥⬥ Je li predsjednik Mesić u pravu kad tvrdi da primarni cilj nedavnog prosvjeda i nije bio Tito, nego antifašizam kao hrvatska ustavna kategorija?

– Ne volim kad političari ulaze u povijesne rasprave, ponajmanje kad Sabor donosi rezolucije o povijesnim događajima. Ali Predsjednik Republike beskompromisan je u obrani strateških hrvatskih ciljeva i tu je ponovno reagirao jasno i nedvojbeno, vjerojatno smanjujući dužinu još jednog kruga rasprava o Titu. Začudo, brojni pojedinci koji su deklarirani neonacisti ili ih se drži takvima, prepoznali su svoju stranu na Trgu. I na tome se vidi kako su stvari iznijansirane, ni crne ni bijele. Možemo se praviti da su neki pjevači samo pjevači ljubavnih pjesama, da je dio njihove publike samo slučajno ljubitelj nekih slova abecede ili nekih boja, pa i da je motiv samo osuda Tita kao odgovornog za zločine. Besmisleno je neprestano ponavljati kako se ne može govoriti o antifašizmu u Hrvatskoj, jer taj termin tobože pokriva tek borbu protiv Talijana, a ne i nacionalsocijalističkih Nijemaca. Isto tako je besmisleno govoriti da ako već treba ostati Titov trg, onda bi barem trebalo mijenjati pojam »maršal«, jer je to militarističko i podsjeća da je Tito stvorio vojsku koja je četrdeset godina kasnije napala Hrvatsku. Ne znam koga takvi argumenti mogu zavarati.

⬥⬥ Osim Predsjednika Republike, nijedna politička stranka se o skupu »Krug za trg« nije očitovala. Primjereno trenutku ili ne?

– Politika je i ne govoriti. Jednom zbog nedovoljne hrabrosti, drugi put jer kalkulirate, treći jer nešto mislite, a ne želite to glasno reći bojeći se da će vas biračko tijelo kazniti. Mislim da je dosadašnja praksa izbora pokazala da su takvi strahovi nepotrebni jer se većina birača, nažalost, kod nas u dva tjedna može premjestiti kako hoćete. Najveća stranka u zemlji ne šuti. Pa sin Titova palog borca sa Sutjeske predsjednik je Hrvatskog sabora.

⬥⬥ Uz apel za preimenovanje Titova trga, bilježimo i nove obavještajne istrage partizanskih zločina, te ponovni gaf talijanskog predsjednika uz Dan sjećanja na žrtve fojbi.

– Talijani ne čine gafove, oni se oslanjaju na vlastita istraživanja i brojevi prognanih i ubijenih u fojbama neprestano rastu. Italija nije prošla kroz ono što su iskusili Nijemci i suočila se s prošlošću, te teško priznaje da je Istra danas hrvatska i slovenska i zato što su Talijani bili Hitlerovi saveznici i izgubili rat. S druge je strane bila partizanska vojska koju ni crvena zvijezda na kapama, ni želja Staljina da izbjegne sukob sa Zapadom, ni Crkva, nije spriječila u uzimanju onog što je smatrao, da budem poput Napolitana, »slavenskim«. Opet se vraćamo na hrvatske povjesničare. Je li njih netko pitao za mišljenje prije nego su u Dnevniku prenijeli brojeve stradalih koje je iznio talijanski predsjednik? Je li netko prebrojao kosture iz fojbi? Ako nije, zašto to nije učinjeno u posljednjih dvadeset godina, ako jest, jesu li ti brojevi onakvi kakve iznosi talijanska strana? Nesumnjivo je bilo zločina. Pogledajte kako su prošli protjerani Nijemci? Povijest 20. stoljeća prepuna je sličnih događaja. Kad bi pravda bila ono što nas pokreće, svijet bi bio ljepše mjesto.

(Preneseno iz »Slobodne dalmacije«)

Bivši SS-ovac pritvoren u Italiji

⬥Michael Seifert, poznat kao »Zvijer iz Bolzana«, osuđen je u odsutnosti 2000. godine za ubojstva počinjena dok je bio SS-ov čuvar u zatvorskom kampu

Osamdesettrogodišnji bivši SS-ovac, zatvorski čuvar iz redova nacista, nakon što je u odsustvu osuđen na doživotni zatvor zbog ratnog zločina, uhapšen je i nalazi se u zatvoru u blizini Napulja. Hapšenje je nastupilo par sati nakon što je zločinca Kanada izručila Italiji.

Michael Seifert netom pred zoru sletio je na aerodrom u blizini Rima. Odveden je u zatvor u blizini Napulja gdje je podvrgnut rutinskom medicinskom pregledu, izjavio je Bartolomeo Costantini, vojni tužilac.

»Njegove noge su bile slabe nakon leta« što je vjerojatno uzrokovano stresom i dugim putovanjem, rekao je Constatini. Seifert ima ugrađenu premosnicu, ali osim toga nema zdravstvenih problema. Ako će doktori smatrati nužnim, ovaj ratni zločinac mogao bi biti smješten u zatvorsku bolnicu.

Također, ako će netko htjeti ugostiti bivšeg SS-ovca, zbog svoje starosti mogao bi mu biti određen i kućni pritvor.

Seifert, poznat kao »Zvijer iz Bolzana«, osuđen je u odsutnosti 2000. godine od strane vojnog suda u Veroni po devet točaka optužnice koja ga tereti za ubojstva počinjena dok je bio SS-ov čuvar u zatvorskom kampu u Bolzanu na sjeveru Italije.

Na njegovom suđenju svjedoci su izjavili da je »Zvijer iz Bolzana« do smrti izgladnio 15-godišnju djevojčicu, dlijetlom vadio oči zarobljenicima te mučio ženu prije nego je ubio nju i njenu kćer.

Seifert, kanadski državljanin ukrajinskog porijekla, priznao je da je bio čuvar SS-ovog kampa, ali poriče upletenost u zlodjela.

Kamp u Bolzanu 1944. i '45. godine služio je kao prijelazna točka za Židove, članove talijanskog pokreta otpora, Talijana određenih za tvornički rad i njemačke ratne bjegunce koji su čekali preseljenje na sjever.

BITKA NA NERETVI

♦Presudni čin proboja iz okruženja u dolini rijeke Neretve izveli su borci 2. dalmatinske brigade. Oni su prvi, tijekom 6/7. ožujka 1943. godine, prešli preko Neretve kod porušenog mosta blizu Jablanice, i otvorili put ostaloj grupaciji Vrhovnog štaba za daljnje napredovanje kroz istočnu Hercegovinu

U dolini Neretve od 9. veljače do 23. ožujka 1943. godine, vodila se jedna od najdramatičnijih bitaka narodnooslobodilačkog rata u Jugoslaviji – bitka na Neretvi (operacija „Weiss II"), poznata i kao bitka za spašavanje 4000 ranjenih i bolesnih partizana koje je trebalo izvući da ih neprijatelj ne bi uništio i prebaciti preko Neretve u istočnu Hercegovinu i Crnu Goru. Protiv Glavne operativne grupe, na čelu s Vrhovnim štabom, koju su sačinjavali *1. i 2. proleterska, 3. udarna, 7. banijska i 9. dalmatinska divizija* – ili oko 24.000 boraca – neprijatelj je angažirao gotovo osam divizija, odnosno više od 80.000 vojnika i 20.000 četnika Draže Mihailovića.

Događaji koji su prethodili i doveli do bitke na Neretvi počeli su se odigravati još u siječnju 1943. godine. Tada su Nijemci, Talijani, ustaše, domobrani i četnici počeli ofenzivu u srednjoj Hrvatskoj, Dalmaciji i zapadnoj Bosni protiv glavnine NOVJ oko Vrhovnog štaba da bi uništili tu grupaciji i likvidirali „Titovu državu". Prateći razvoj situacije na frontama, Tito je došao do zaključka da s Operativnom grupom divizija koja nije bila obuhvaćena IV. neprijateljskom ofenzivom, a to su bile *1. i 2. proleterska i 3. udarna divizija*, poduzme ofenzivu, i to ondje gdje je neprijatelj najmanje očekivao. Time je Tito namjeravao ostvariti svoju zamisao iz studenog prethodne godine o prenošenju težišta operacija u istočne krajeve zemlje, kako bi se pružila efikasna pomoć tamošnjim partizanskim jedinicama, ponovno rasplamsao ustanak u istočnom dijelu Jugoslavije i ugrozile komunikacije vitalne za neprijatelja.

U neprijateljskom obruču

Da bi se ostvarile odluke o ofenzivi, Tito je 8/9. veljače 1943. godine pozvao u Duvno komandante 1. i 2. proleterske i 3. udarne divizije i saopćio im svoju namjeru. Divizije su odmah prešle u napad i ubrzo prodrle u dolinu Neretve i Rame, oslobodile više gradova, među kojima Gornji Vakuf, Imotski, Jablanicu i potpuno uništile talijansku diviziju „*Murge*". Partizanske jedinice došle su do značajnih borbenih sredstava, tenkova i artiljerije, koje kasnije nisu mogle prebaciti preko Neretve, pa su ih uništile u valovima nabujale rijeke.

U ofenzivu su se uključile još dvije divizije – *9. dalmatinska i 7. banijska*, koja se u borbama povlačila s Banije. Za ovu diviziju, u početku, nije bilo predviđeno da napusti teritorij Banije, ali kako je bila uvučena u borbe, krenula je prema Neretvi i tek se ljeti 1943, nakon bitke na Sutjesci, vratila u Baniju. *Deveta dalmatinska* tek se formirala 13. veljače 1943. godine u Imotskom i odmah prešla u napad prema Posušju, Rakitnu i zatim krenula u dolinu Neretve, osiguravajući glavnu grupaciju od Mostara, odakle se kretala velika grupacija talijanskih vojnika i četnika. No najveća operativna teškoća nastala je zbog toga što *1. proleterska brigada* nije čvrsto zadržala Ivan-selo, čime bi štitila lijevi bok operativne grupe od Sarajeva, nego je otišla prema Konjicu. To su Nijemci iskoristili i s borbenom grupom „*Anacker*" izbili na Ivan-sedlo i ojačali svoje i četničke snage u Konjicu.

Najteža, krajnje kritična i dramatična situacija nastupila je posljednjih dana veljače 1943. godine. Od Bugojna i Gornjeg Vakufa prodrle su do Makljena, iznad Prozorske kotline, neprijateljske snage u jačini dviju divizija – *717. pješadijska divizija i borbena grupa „Vogel"* sastavljena od *738. puka* i dijelova *artiljerijskog puka 718. divizije i 5. ustaškog zdruga*. Stigle su na samo nekoloko stotina metara od glavne kolone ranjenika, koja se kretala cestom prema Prozoru i Neretvi. Ispred tih njemačko-ustaških snaga nalazila se *7. banijska divizija i 3. krajiška brigada*. Tito je *štabu 7. divizije* javio: **„Iza vas je 4000 ranjenika i bolesnika naše vojske. Neprijatelj ne smije prodrijeti u Prozor!"**. Ali te snage bile su preslabe da zaustave Nijemce i ustaše. Neprijatelj je istodobno vršio snažan pritisak iz Sarajeva i Mostara.

U tako izuzetno teškoj situaciji, kada su ranjenici stigli na puškomet njemačkih divizija i kada je zapravo doveden u pitanje opstanak svih jedinica NOVJ u dolini Rame i Neretve, Tito je 28. veljače u selu Gračanici blizu Prozora sazvao sjednicu CK KPJ, Vrhovnog štaba i AVNOJ-a. Trebalo je naći rješenje kako da se probije neprijateljski obruč, spase ranjenici, ostvari prodor prema istoku. Odlučeno je da se, prvo, izvede protuudar prema Gornjem Vakufu – protiv njemačko-ustaške grupacije koja je najviše ugrožavala sudbinu ranjenika. Zatim treba odbaciti neprijatelja prema Bugojnu, hitno obrnuti frontu i prići forsiranju Neretve, razbiti četnike Draže Mihailovića, prebaciti ranjenike i onda poduzeti opći napad za uništenje četnika i njihovih talijanskih saveznika u istočnoj Hercegovini, Crnoj Gori i Sandžaku.

Rušenje mostova

U međuvremenu, Tito je naredio inženjeru *Vladimiru Smirnovu*, načelniku Tehničkog odjeljenja Vrhovnog štaba, da poruši sve mostove na Neretvi. Time će neprijatelja dovesti u zabludu o svojim namjerama. Rušenje mostova na Neretvi njemački i talijanski izviđači odmah su registrirali. Generali *Löhr i Lüters* bili su čvrsto uvjereni da se „Tito želi probiti na sjever". Zato su počeli pomicati svoje jedinice. U protunapad od Makljena prema Gornjem Vakufu išlo je devet brigada – *1., 2., 3., i 4. proleterska, 1. dalmatinska, 3. krajiška, 7. i 8. banijska i dva bataljuna 16. brigade, pod komandom 1. i 2. proleterske i 7. banijske divizije. Treća udarna i 9. dalmatinska divizija* osiguravale su protuudar od Sarajeva, Livna i Mostara.

Treći ožujka bio je najpresudniji dan u cijeloj bitki na Neretvi. Toga dana je devet partizanskih brigada, uz pomoć *Tenkovske čete i Artiljerijskog diviziona* Vrhovnog štaba, krenulo u opći napad. Došlo je do paklenog sudara. Udar partizanskih divizija već je sutradan bacio Nijemce i ustaše natrag prema Bugojnu i Jajcu. Gornji Vakuf je oslobođen. Stvoreni su uvjeti za spas ranjenika i njihovo prebacivanje preko Neretve. Čim su njemačke divizije s ustašama odbačene,

Tito je ponovno poduzeo manevar koji je opet iznenadio njemačke generale. Brzo je pregrupirao svoje snage, promijenio pravac njihova nastupanja za gotovo 180 stupnjeva i krenuo u dolinu Neretve da što prije prijeđu rijeku i krenu u istočnu Hercegovinu. Manevar je izveden brzo, i pet partizanskih divizija postavljeno je u poziciju za nastupanje prema istoku preko Neretve.

Peti ožujka Tito je naredio forsiranje Neretve u rajonu Jablanice. Svojim komandantima rekao je da je pravac nadiranja glavnih snaga s ranjenicima od Prozora prema Jablanici i preko planine Prenj dalje prema istoku. Naglasio je da je to stroga tajna. Komandantu *2. proleterske divizije* naredio je da prijeđe Neretvu kod porušenog mosta u Jablanici, a inženjeru Smirnovu da pokraj toga mosta napravi prijelaz za cijelu grupaciju i ranjenike. Prijelaz preko Neretve počeo je u noći 6/7. ožujka 1943. godine. Na čelu se nalazilo odjeljenje bombaša dobrovoljaca iz *3. bataljuna 2. dalmatinske brigade*. Oni su neopaženo prešli preko porušenog mosta, uništili četničko osiguranje i stvorili uvjete za prijelaz drugih jedinica. Time je otvoren prolaz glavnini i ranjenicima da izađu iz kotla Neretve i počnu nastupati u istočnu Hercegovinu. Neke jedinice prešle su Neretvu blizu Konjica, koje su branile jake njemačko-četničke snage.

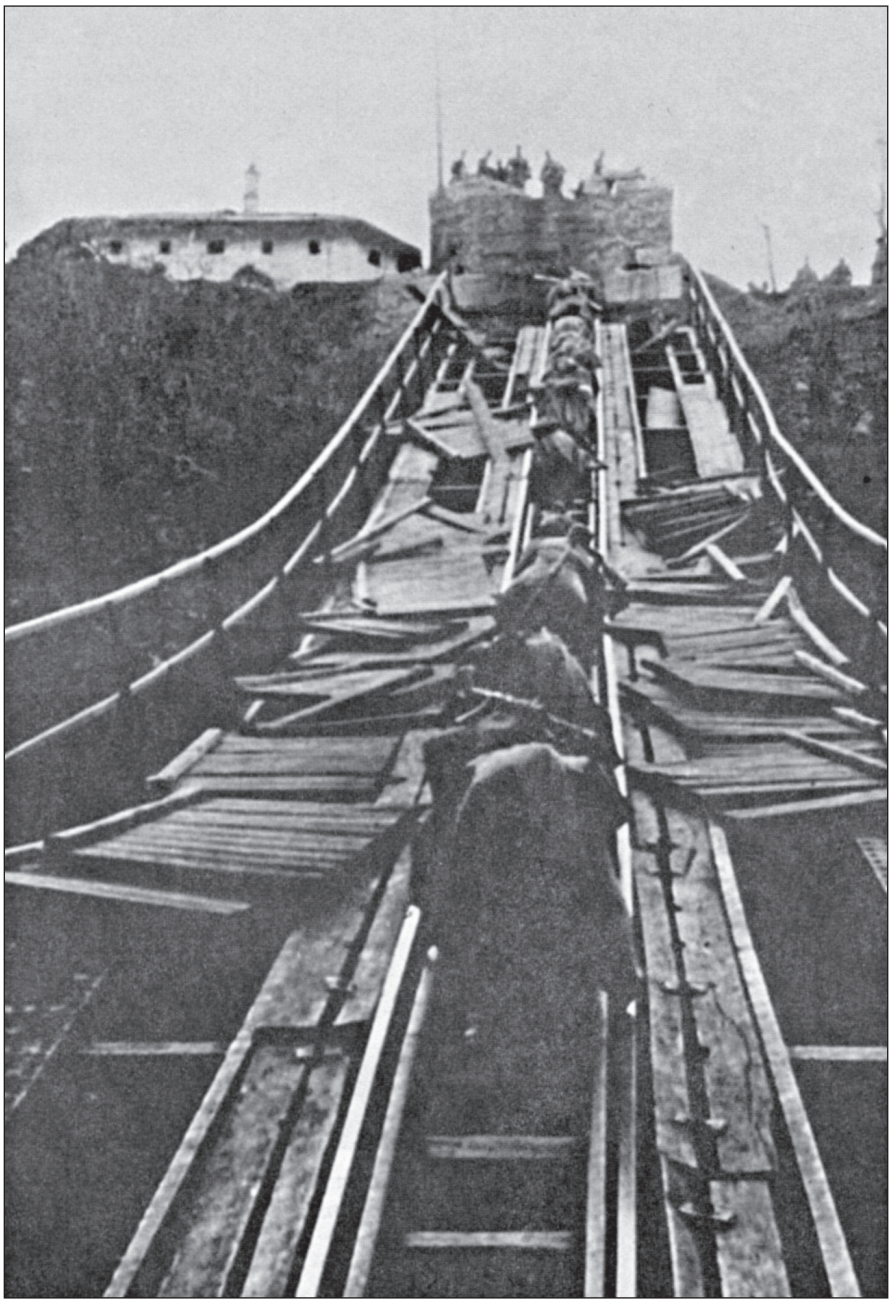

Dijelovi 2. dalmatinske brigade prelaze preko konstrukcije porušenog mosta na Neretvi kod Jablanice u toku IV. neprijateljske ofenzive, ožujak 1943.

Prilikom prijelaza Neretve najteže je bilo prebaciti oko 3000 ranjenika i oko 1000 oboljelih od tifusa. Prebacivanje preko improviziranog mosta kod Jablanice izvršeno je pod neprekidnom paljbom neprijateljske artiljerije i bombardiranjem avijacije. Zatim je ranjenike i bolesnike trebalo što brže prebaciti na prostor Borci-Boračko jezero, kako bi se izbjegla opasnost od nadiranja neprijatelja iz Konjica. Od Jablanice do Čičeva to je bilo moguće jedino planinskom stazom na padinama Prenja. Vrhovni komandant je za prijenos ranjenika odredio cijelu *9. dalmatinsku diviziju, 8. banijsku brigadu* i talijanske zarobljenike. Jedinice koje su prenosile ranjenike i bolesnike zahvatila je epidemija dizenterije i tifusa, što je znatno smanjilo njihovu borbenu sposobnost. *Osma banijska brigada* bila je gotovo potpuno izbačena iz stroja. Epidemija je zahvatila i ranjenike. Premoreni i gladni borci i ranjenici teško su odolijevali tim opakim bolestima. Gotovo polovica oboljelih od tifusa – računa se da ih je bilo oko 6000 – podlegla je bolesti.

Ranjenici su spašeni

Za to vrijeme divizije Glavne operativne grupe nastavile su ofenzivu u istočnoj Hercegovini. Kada su evakuirani svi ranjenici i bolesnici, među posljednjima je preko Neretve prešao Tito s najbližim suradnicima. Bitka za spašavanje ranjenika bila je uspješno završena. Prema Titovoj ocjeni, u bitci na Neretvi ostvareni su planovi Vrhovnog štaba. Četvrta neprijateljska ofenziva je propala. Opkoljavanje slobodnog teritorija i uništenje snaga NOVJ nije uspjelo, zahvaljujući kontramanevru udarne grupe kod Neretve i Gornjeg Vakufa. Ranjenici su spašeni, a četnici Draže Mihailovića bili su likvidirani, i to u krajevima gdje su imali najjača uporišta.

Nakon puna dva mjeseca danonoćnih borbi, divizije oko Vrhovnog štaba stvorile su novi slobodni teritorij u Sandžaku i Crnoj Gori i malo predahnule. I neprijateljske snage morale su stati. Bilo je to malo zatišje pred novu buru, koja je nastupila 15. svibnja 1943. godine bitkom u dolini Sutjeske.

B. M.

BORBA ZA SPAŠAVANJE RANJENIKA

♦Borba za spašavanje ranjenika u dolini Rame i Neretve započela je za 8. brigadu 7. banijske divizije 21. veljače i trajala 14 dana i noći, sve do 5. ožujka 1943. godine

Tijekom IV. neprijateljske ofenzive, ranjenike i bolesnike su preko Neretve prebacili borci *Devete dalmatinske divizije* i *Osme brigade Sedme banijske divizije*, pod neprekidnom vatrom njemačke avijacije i artiljerije. U toku 15. ožujka 1943. godine prebacile su se preko Neretve zaštitne jedinice Glavne operativne grupe, među njima i *Treća dalmatinska brigada*, i kada su 17. ožujka njemačke snage izbile na Neretvu, tamo više nije bilo ni ranjenika ni jedinica Glavne operativne grupe.

Borba za spašavanje ranjenika u dolini Rame i Neretve, započela je za *8. brigadu 7. banijske divizije* 21. veljače i trajala 14 dana i noći, sve do 5. ožujka 1943. godine. Već 21. veljače dijelovi borbene grupe *„Vogel"* sukobili su se sa *1. bataljunom 8. brigade* kod sela Planinica na Raduši. Također, borbu je vodio i *3. bataljun* kod sela Tihomišlja. Neprijatelj je odbačen. Kasnijih dana (i noći) borbe su nastavljene. Tako je neprijateljska avijacija 24. veljače u nekoliko navrata bombardirala položaje *8. banijske brigade*.

Naređenje Vrhovnog komandanta

Uz sve pokušaje, neprijatelj nije uspio probiti položaje na planini Raduši, kao ni na pravcu *7. banijske, 3. krajiške i 1. dalmatinske brigade*. Na upornost u obrambenim borbama na planini Raduši i pravcu Gornji Vakuf-Pidriš-Makljen, osim saznanja da se u dolini Rame i Neretve nalazi oko 4.000 ranjenih i bolesnih, te dijelovi zbjega naroda Banije, Korduna i Bosanske krajine, snažno je utjecalo i poznato naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ:

„Izvjestite me o situaciji na vašem sektoru.Mi ni stope ne smijemo više nazad, jer pozadi nas, na 12 kilometara, nalazi se 3.000 ranjenika, za čije živote snosimo mi odgovornost. Mi namjeravamo produžiti ofenzivu na tom pravcu, jer imamo nadmoćnost u naoružanju i municiji, a situacija neminovno nalaže takav postupak...".

Naređenje je preneseno *Štabu 7. banijske divizije* i svim brigadama i doprlo je do svakog borca. Nakon toga počele su opet neprestane borbe. Preko dana neprijatelj je uz jaku artiljerijsku i avio-podršku potiskivao partizanske snage, ali s prvim mrakom banijske jedinice prelazile su u protunapad i vraćale izgubljene položaje. Najžešće i najkrvavije borbe u dolini Neretve, vođene su 1. ožujka. Protivudarom je samo otklonjena neposredna opasnost za ranjenike, bolesnike i dijelove zbjega naroda u dolini Rame. Međutim, još u tijeku protuudara u pravcu Bugojna, Vrhovni komandant NOV i POJ donio je odluku za obrnuti manevar i prijelaz preko Neretve. *Osma banijska brigada* neposredno sudjeluje u prijenosu i prevođenju ranjenika i bolesnih preko Neretve, te uz pomoć *9. dalmatinske divizije* i drugih jedinica učestvuje u transportu do Glavatičeva i Uloga. Tada je *8. brigada* izdvojena iz sastava *7. banijske divizije* i zadužena za neposrednu zaštitu, nošenje ranjenika i vođenje bolesnika – tifusara Centralne bolnice NOV i POJ. Na Raduši je *8. banijska brigada* izgubila više od 40% svoga sastava. Poginuli, umrli, ranjeni, promrzli, oboljeli od tifusa skoro svakodnevno osipali su stroj brigade.

Pomoć inžinjeraca

Krajem dana 10. ožujka *8. banijska brigada* je s prvim ešalonima ranjenika stigla na Neretvu, u rajonu Jablanice. Tu je bio podignut privremeni prijelaz. Prebacivanje ranjenika i bolesnika preko Neretve trajalo je četiri noći tri dana. Kao ispomoć, brigadi je bilo dodijeljeno 450 zarobljenih talijanskih vojnika. Praćenje, nošenje i zaštita ranjenika od četnika s Prenja bio je izuzetno težak zadatak za krajnje izmorenu *8. banijsku brigadu*. Zato je morala biti uključena i *9. dalmatinska divizija*, koja je iz pravca Mostara i Imotskog pristigla prilikom prelaska Neretve.

Tijekom tri noći *8. banijska brigada* vrši prebacivanje ranjenika preko improviziranog mosta i dalje kroz željeznički tunel za sela Lug i Krstac, gdje su zaštitu postavile *7. i 16. brigada*, ne uspijevši se prethodno probiti preko Prenja u pravcu Nevesinja. Na održavanje improviziranog mosta, inžinjerci *7. banijske divizije* pružaju *8. brigadi* nesebičnu pomoć. Bili su to vodnik minerskog voda *Ratko Djeletić*, politički delegat voda *Svetozar Stambolija*, borci *Jovan Pribićević, Ivica Plantek, Branko Đurić, Milan Čučković, Ljuban Radišić, Mirko Vidra, Dragan Dustebek, Mirko Vujasinović, Ilija Roksandić, Petar Bakić, Vlajko Dejanović, Mićo Božić, Mišo Šumonja, Stojan Rudež, Đuro Živković, Milan Kukić, Milan Batnoga, Đuro Menićanin, Ivan Žauhar, Ivan Demić...* Bili su to stari znanci *8. banijske brigade* iz akcija na prugama i cestama na Baniji i u borbama od Petrinje do Neretve.

Organizacija i prijenos ranjenika preko mosta na Neretvi, gotovo u cjelini pao je na teret *8. banijske brigade*, uz pomoć nekoliko rukovodioca iz Vrhovnog štaba, a najviše *Krste Popivode*. Dosta je ranjenika, kao i boraca koji su ih nosili ili pratili, našlo smrt u nabujaloj Neretvi tokom bombardiranja od neprijateljske avijacije. Poslije prelaska preko mosta oko stotinu teških nepokretnih ranjenika smješteno je u tunelu ispod željezničke pruge. Međutim, naišla je bujica i neke od njih odnijela nazad u rijeku. Među njima je bio i teško ranjeni pisar u *Štabu 8. banijske brigade*, a zatim *7. divizije, Metod Brezovac*, bivši žandarmerijski narednik u Donjem Žirovcu i borac od 1941. godine. Uz nadljudske napore boraca *8. banijske brigade*, ranjenici i bolesnici uspješno su prebačeni na lijevu obalu Neretve.

Epidemija pjegavca i tifusa

Time je bila završena samo jedna etapa teškog zadatka. Nastavljena je evakuacija Centralne bolnice iz sela Lug i Krstac u pravcu Idbara, Gornje Bijele, Boraka, Razića i Glavatičeva, koja je trajala do 21. ožujka 1943. godine. U Dobrigoice ranjenici su stigli 16. ožujka, a zatim *8. brigada* sa 1.200 tifusara nastavlja put, dok ranjenike preuzima jedna brigada *9. dalmatinske divizije*. Jedinice *7. banijske divizije* zahvatio je pjegavac i trbušni tifus. Epidemija je trajala nekoliko tjedana. To je prouzročilo velike gubitke, u boračkom i starješinskom kadru.

Opet su uslijedile borbe i pokret jedinica. *Osma banijska brigada* je 1. svibnja stigla na prostor sela Varoš-Dobro Polje-Boljanovići. Tu je zateklo obavještenje da neprijatelj priprema novu ofenzivu, pa su poduzete mjere da se pripreme za nove borbe. Jedna od tih mjera bilo je prikupljanje preboljelih boraca iz partizanskih bolnica. *Štab 7. banijske divizije* formirao je posebnu ekipu s političkim komesarom *1. bataljona 8. brigade* **Adamom Dupalom** na čelu i uputio je na teren... ***B. M.***

POHOD U BIJELU SMRT

♦Bio sam pripadnik 4. bataljuna 10. dalmatinske brigade koja je tijekom noći 28/29. siječnja 1945. godine zbog uraganske bure, vijavice i studeni imala 46 smrznutih i oko 200 promrzlih boraca

Nakon iscrpljujućih borbi u Lici, brigada je dobila zadatak da se izvuče na rezervne položaje radi pregrupiranja snaga i kraćeg oporavka boraca. Od Srba preko Male i Velike Popine pristigli smo u rajon Knina. Četvrti bataljun kojem sam i ja pripadao razmjestio se 22. siječnja 1945. godine u selu Biskupiji. Tu smo ostali šest dana i valjano smo se odmorili i oporavili. U bataljunu je bilo boraca iz okolice Sinja i obližnjih naselja te su nam u posjet dolazile majke, žene ili sestre donoseći toplu odjeću, hranu. Meni je sestra donijela zimsku odjeću i hranu. Među borcima pronio se glas kako se brigada priprema za marš prema Sinju. To je oraspoložilo partizane. U radosti zapjevali smo: »Kad brigada prema Sinju krene, širi ruke majko, eto mene!«.

U ranim popodnevnim satima 28. siječnja 4. bataljun napušta selo Biskupiju, slijedio je marš prema Krčićima. Zajedno s ostalim jedinicama 10. dalmatinske brigade išli smo na položaje u širem rajonu Knina. Pri polasku, dan je bio vedar, bura je snažno puhala. U partizanskoj koloni našla se i poveća skupina žena koje su se toga dana zatekle u posjeti svojim najmilijima. U sumrak, bura je sve jače puhala, studen kao nožem »rezala«, snijeg gušće padao, vidljivost je bila mala. Teško se disalo, noge otežale, lica boraca ledila se, prsti utrnuli uslijed velike hladnoće i vijavice. Išlo se u koloni »jedan po jedan«. Naređeno je da borci odbace sa sebe sve ono što im otežava kretanja, pa i - oružje!

Ispred mene išao je borac, za glavu viši. Nastojao sam biti što bliže njemu kako bi se bar donekle zaklonio od uraganske bure. Nosio je mitraljez, kojeg nije odbacio. U jednom trenutku otrgnula mu se šnjura uvijača od čakšira, zapetljavala mu se oko nogu. Upozorio sam ga da odbaci mitraljez i uhvati tu šnjuru. To je učinio. Mitraljez nije ispuštao iz ruku. Ubrzo odmotala mu se i druga šnjura. Sada je morao odbaciti mitraljez. Bura mu je odnijela i kapu s glave. Led mu se lijepio po licu i glavi. Najednom je pokleknuo. Pokušao sam ga podići. Nisam uspio. Kolona se sve više »kidala«. Borci iza mene neprestano su dovikivali: »Drži vezu, ne prekidaj kolonu!«. Obišao sam suborca i žurno krenuo kako bi sustigao kolonu.

Nekako smo stigli do zidina zapaljene kuće na raskrižje za Polaču. Tu se marševska kolona potpuno raspala. Ispred te kuće zatekli smo jednog tovara natovarenog s dva kazana - bio je smrznut. Nalazio sam se u skupini od pet-šest boraca koja je nastavila put prema Kijevu. Zahvaljujući jednom starcu, kojeg smo zatekli kod zidina zapaljene kuće, poveo nas je, vješto obilazeći snježne nanose pred zoru stigli smo u naselje. Ušli smo u jednu kuću, tu zatekli trojicu partizana koji su nam uz vatru omogućili da se nekako »otkravimo«. S jednim »rezervnim« džemperom što mi je sestra donijela, obavio sam glavu ostavljajući samo otvor za oči. Džemper su mi jedva skinuli suborci jer je bio sleđen s glavom.

Novi dan je osvanuo vedar. Bura jenjava. Snijeg je prestao padati. Partizanska kolona nastavila je put Sinja...

Mate Maleš, borac 4. bataljuna 10. dalmatinske brigade

KOBNA NOĆ

U siječnju 1945. godine, 10. brigadu 20. divizije zahvatio je u Lici tifus, pa je povučena s fronta i preko Knina upućena prema Sinju, a 12. dalmatinska trebala je iz Sinja poći u Liku da preuzme položaje 10. dalmatinske brigade. Na putu od Knina prema Sinju, tijekom noći 28/29. siječnja 1945. godine, 10. brigadu je blizu Vrlike zahvatila snježna vijavica.

Dalmatinska 10. brigada imala je te noći 46 smrznutih i oko 200 promrzlih boraca. Tako nešto nije se nikada dogodilo u NOR-u! Veće su ove žrtve nego ona na ledenom polju u Gorskom kotaru ili tijekom tzv. Igmanskog marša. Jedinice 12. dalmatinske brigade nisu imale te noći smrznutih boraca jer su noć proveli u Vrlici, zaklonjeni po kućama. Onda su se vratili prema Sinju i potom prema Mostaru, a ostaci 10. dalmatinske brigade došli su u karantenu u Sinj.

BORBENI PUT

Deseta dalmatinska brigada formirana je 14. rujna 1943. godine u Dugopolju kod Sinja od Cetinskog odreda, Kamešničkog bataljuna i 2 bataljuna Biokovskog odreda. Ima štab, 4 bataljuna i prištapske jedinice. Ukupno je 795 boraca. Ulaskom Splitskog bataljuna i Mosorske čete, kao 4. bataljun, brigada ima oko 1.000 boraca. U sastavu je 20. divizija do kraja rata.

Krajem 1944. godine imala je oko 2.000 boraca. Sudjeluje u borbi protiv 7. SS divizije »Prinz Eugen«, i 118. divizije u Dicmu, kod napada Aržano i razbija 6. ustaški zdrug. Ljeta 1944. godine napada ustaške, četničke i njemačke snage u Vrličkoj krajini i na Kosovu. Vodi teške borbe u Petrovu polju kod Drniša. Surađuje s 9. divizijom u oslobođenju Aržana i Studenaca. Nanosi teške gubitke neprijateljskim snagama kod Dicma. Oslobađa Klis i Solin. Sudjeluje u oslobođenju Splita. U Kninskoj operaciji vodi teške borbe u Žagroviću i Staroj Straži. U završnim operacijama učestvuje u oslobođenju istočnog dijela Like, Gospića i Notranjskog u Sloveniji. U rajonu Knežnika sudjeluje u razbijanju puka Nedićeva Dobrovoljačkog korpusa. Zajedno s 8. brigadom oslobađa Ilirsku Bistricu, Pivku i Brezovicu. Posljednje borbe vodi u Trstu.

Od Glavnog štaba Hrvatske proglašena je udarnom 16. lipnja 1944. godine. Odlikovana je OZN sa zlatnom zvijezdom i OBJ sa zlatnim vijencem.

Kroz brigadu je prošlo 3.000 boraca, od kojih je 472 poginulo, ranjeno 1.360 i 166 nestalo. Izgleda da ih je poginulo i više. Na maršu KNIN-Kijevo u Suhopolju kod Kijeva se 28/29. siječnja 1945. godine smrzlo 46, a promrzlo 200 boraca.

»PRAVDA VITEZI« - ISTINA POBJEĐUJE

Sredinom svibnja navršava se 65 godina od formiranja bataljuna »Jan Žiška«, koji je ubrzo prerastao u istoimenu češku brigadu u satavu NOV Hrvatske. Upovodu tog o sudjelovanju pripadnika češke nacionalne manjine u NOB-i piše: *EDUARD VOSTREL*

♦Komande su bile na češkom jeziku, na kapama crvene zvijezde, a iznad nje čehoslovačka zastava

Statistika uoči rata 1941. bilježi da je u Slavoniji živjelo 62 posto Hrvata, 20 posto Srba, a ostalo: Nijemci, Mađari, Česi, Slovaci, Ukrajinci, Rusini, Romi, Židovi, Austrijanci, Talijani i druge narodnosti i etničke skupine. Čeha i Slovaka bilo je oko trideset tisuća, čije naseljavanje bilježimo već u 16. stoljeću u gradove. Glavnina se naseljava u 19. stoljeću - Česi u krajeve zapadne Slavonije, Moslavine i Bjelovara, a Slovaci u istočnoj Slavoniji.

Opredijeljeni za zajedništvo

Karakteristično je da su se, za razliku od nekih drugih manjina (Nijemaca ili Mađara) brzo uklapali u život sredine u kojoj su živjeli. Sigurno je tome doprinosilo slavensko porijeklo, lakše sporazumijevanje, ali i podjednak, podređeni položaj u Austrougarskoj monarhiji. Činjenica da su se doseljavali u vrijeme kada se u Češkoj, Slovačkoj i Hrvatskoj odvijali procesi narodnog osvješćenja, u čemu su jedni za druge imali puno razumijevanje i to ih je vezivalo. Gdje god su se naselili sudjelovali su u životu većinskog naroda, počevši od zajedničkih interesa najmanjeg naselja pa do najvećih gradova. Osnivali su i svoja manjinska društva, njegovali jezik i običaje.

Simpatizirali su političke stranke koje su imale republikansko usmjerenje, jednakost ljudi i naroda. **Stjepan Radić**, koji je 1901/1902. živio u Končanici, pisao je svojim prijateljima u Prag: »S rijetkom iznimkom (Česi) nisu dobili domovinska prava niti hrvatsko-ugarsko državljanstvo ... a hrvatski domoljubni krugovi nisu učinili ni koraka da bi taj opozicioni živalj postao polugom njihove akcije u neosviještenim dijelovima slavonske Hrvatske«.

Kada su Radići osnovali stranku, na izborima 1920. na njihovoj listi izabran je za poslanika **Jan Janečka** iz Prelošca kod Siska, a kasnije i **Augustin Mžik** iz Velikih Zdenaca. Čehe je kod Hrvatske seljačke republikanske stanke privlačilo ono »republikanska«. Na lokalnim izborima u selima gdje su Česi bili brojniji ili u većini (Končanica, Brestovac, Dežanovac), pobjeđivale su stranke s republikanskim i socijaldemokratskim programima.

Župan požeški pred izbore 1920. nakon što su centralističke stranke loše prošle na lokalnim izborima, žali se da su vrlo aktivni socijaldemokrati koji ističu radničke zahtjeve. Najveći uspjeh, kaže župan u izvještaju Zemaljskoj vladi u Zagrebu, imaju u Brodu, u pakračkom i daruvarskom kotaru, jer Česi su općenito pristalice republikanizma. Moli da konzul u Zagrebu i urednik češkog lista utječu na Čehe da se ne priklanjaju republikancima i komunistima, već da pomažu vlastima da učvršćuju državno i kraljevsko jedinstvo.

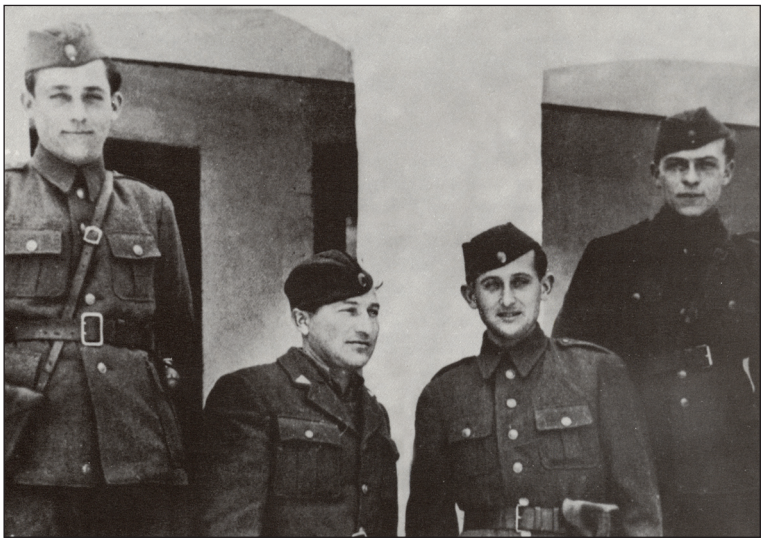

Štab Brigade u jesen 1944. godine: pomoćnik komesara Brigade Miroslav Vostrel, komandant Antun Doležal, načelnik štaba Josip Hanzl i komesar Adolf Orct

Kratko vrijeme prije izbora 1920. osnovana je čehoslovačka politička stranka centralističkog usmjerenja, ali je na izborima doživjela slom i više se nije oporavila. Vrijeme je teklo, preživjelo se šestojanuarsku diktaturu, svjetsku ekonomsku krizu i doživjelo stupanje na scenu fašizma i nacizma. Japan poseže za teritorijima u Mandžuriji, Italija u Abesiniji, Italija i Njemačka otvoreno u građanskom ratu u Španjolskoj na strani Franka. Propast Lige naroda. Europa se kapitulantski ponaša prema nacifašističkim zahtjevima.

Sve se to aktivno prati u manjinskim redovima. Minhenski sporazum doživljen je kao razočaranje u saveznike, a okupacija Čehoslovačke katastrofom. Dolazi i do kapitulacije Jugoslavije. Talijanski fašisti i njemački nacisti stvaraju tvorevinu Nezavisnu državu Hrvatsku.

Vrijeme represije

Česi su u cjelini smatrani nepoželjnim. Slovaci, iako je tzv. država NDH na isti način stvorenu kvislinšku Slovačku smatrala prijateljskom, nisu se osjećali ugodno. Već srpnju 1941 bivaju zatvarani istaknutiji pojedinci, komunisti, republikanci lijevo orijentirani. Ustaše iz Zagreba dolaze u Viroviticu po **Josipa Bendaka**, Čeha, nekoliko dana kasnije strijeljaju ga u Dotršćini kraj Zagreba. **Janka Kubaška**, Slovaka iz Banove Jaruge odvode, završava smrću u Jasenovcu. Obojica su bili komunisti i aktivni u manjinskom životu, kao i pripremanju građana na otpor.

U lipnju 1941. ustaška vlast je zabranila sva češka društva »besede« i sve češke škole. Oduzela knjižnice i domove. U Slavoniji održava skupove doglavnik **Mile Budak**, govori kako je njegov zadatak očistiti Hrvatsku od svih nepoželjnih. Na jednom zboru o svojim zadacima »pjesnički« govori: sada idu Židovi i Cigani, pa Jovan i Jovanka, pa Pepik i Marenka, pa Ilonka i Pišta i bit će Hrvatska čista. Naravno, te su poruke učvrstile uvjerenje u češkoj manjini da takvim zločincima ne samo da se treba suprotstaviti, već ih se mora pobijediti. Manji dio onih koji su bili stalni glasači HSS nisu se još odlučivali, čekajući što će vodstvo HSS učiniti.

Među prvim organizatorima narodnooslobodilačkog pokreta bili su i Česi i Slovaci: braća **Josef-Taras** i **Bohumil Vojaček - Jamar**, **Mišo Kmecik -Fizir** i **Andrija Kmecik - Runjo**, te **Vaclav, Miro-**

slav i **Agneza Vostrel** iz obitelji Vostrel. **Dr. Pavle Gregorić** je u rujnu 1941. osnovao partizansku grupu »Matija Gubec« u kojoj su bila 2 Hrvata, 2 Srbina, l Čeh, l Slovak i l Mađar. Komandir je bio Vojaček. Djelovala je u Trokutu (okolina Banove Jaruge, Novske). Vaclav Vostrel (narodni heroj) i dr. Pavle Gregorić osnovali su Papučko-krndijski odred u Kokočaku kod Orahovice u studenom 1941.

Čehe koji su imali jugoslavensko državljanstvo ustaška vlast je mobilizirala u domobransku vojsku. Većina onih koji su se odazvali prvom su prilikom naoružani prelazili k partizanima. Već 1942. u partizanskim redovima bilo je više desetina Čeha i Slovaka. Na savjetovanju komunista Slavonije koncem 1942. godine odlučeno je da se osnuju partizanske jedinice manjina i na taj način zaštite da ne budu natjerani u borbu protiv partizana ili na Istočni front, a što je najvažnije da svojom borbom protiv fašizma osiguraju ravnopravan položaj u oslobođenoj zemlji.

Stalno se povećavao broj boraca Čeha i Slovaka, u naseljima je više suradnika narodnooslobodilačkih odbora, u kojima narod vidi buduću vlast i uvjerava se da neće biti povratka na staro, posebno da se neće vratiti Kraljevina. Štab III. operativne zone izvještava Glavni štab NOV i partizanskih odreda Hrvatske o većem broju pripadnika manjina u svojim redovima, pa i na rukovodećim mjestima, i namjeri da organizira manjinske partizanske jedinice.

Grupa boraca u Dežanovcu prije napada na Garešnicu, ožujka 1945. godine: Stjepan Bergman, Vladimir Ptaček, Stjepan Mlinarić, Andrija Bestvina, Ivan Burjan i Mirko Matašin

Za početak jednu četu Čehoslovaka koja bi u kraju gdje živi ta manjina vršila mobilizaciju. Glavni štab daje suglasnost. Formiranje je predviđeno u ožujku, ali zbog neprijateljske ofenzive »Braun« izvršeno 3. svibnja 1943. u selu Cikote. Formiran je bataljun »Jan Žižka« nazvan po glasovitom husitskom vojskovođi iz XV. stoljeća. Brojao je 146 boraca, ubrzo se brojno povećao. Komandant **Josef Ružička** (narodni heroj), komesar **Josef Hanzl**. Pod neposrednom komandom štaba zone kreće kroz češka naselja u daruvarskom kraju i mobilizira nove borce. Naravno dobrovoljce, jer partizanska vojska je bila sastavljena od dobrovoljaca.

Prva bitka

Kasnije je ušao u 17. slavonsku brigadu kao četvrti bataljun. Prvu, značajniju bitku dobio je na putu 17. slavonske brigade za Baniju. Pri prelasku Save kod Jasenovca, u selu Krapje ustaše su se utvrdile u tornju crkve, ometajući brigadi prelazak Save. Jedna četa bataljuna napala ih je, poginulo je 12 boraca, što je teško palo borcima, ali su omogućili prelazak Save. Međutim, slijedećeg jutra još prije nego se razdanilo brigada je bila opkoljena u šumi od 369. njemačke divizije i napadnuta. S bataljunom »Jan Žižka« bio je komandant brigade **Nikola Demonja**. On je povikao; Česi, paljba iz svih oružja i juriš. Česi su djelom i zbog gubitka 12 drugova prethodnog dana, na poziv Demonje udarili žestinom koja je zbunila Nijemce da su se počeli povlačiti i bježati. U kratkoj borbi, kraćoj od jednog sata, Nijemci su bili razbijeni i brigada je dalje nesmetano produžila svoj put. Na velikom narodnom zboru u selu Maja kod Gline bataljun je sudjelovao u defileu, oduševljeno pozdravljen od naroda.

Komande u bataljunu (kao i kasnije u brigadi) bile su na češkom jeziku, trored kao u predratnoj čehoslovačkoj vojsci. Na kapama crvena zvijezda a iznad nje čehoslovačka zastavica. Zastava bataljuna i brigade bila je čehoslovačka zastava s crvenom zvijezdom u bijelom polju i riječima »pravda vitezi«- istina pobjeđuje.

Vijest o uspjehu čehoslovačkog bataljuna objavila je Radio Jugoslavija, preuzela redakcija Radio Moskve za Čehoslovačku, te je tako i čehoslovačka brigada u sastavu Crvene armije s komandantom **Ludvikom Svobodom**, a i pokret otpora u Čehoslovačkoj saznao o češkoslovačkim partizanima u Hrvatskoj.

U jesen 1943. 26. listopada formiranaje Čehoslovačka brigada »Jan Žižka z Trocnova« Imala je 590 boraca u 3 bataljuna. Treći bataljun su sačinjavali Srbi iz Posavskog odreda, zvani protučetnički. Pošto je protjerao četnike s područja Slavonije, pridodat je brigadi, ali je uskoro bio prekomandovan u osječku brigadu koja se formirala. Za komandanta brigade postavljen je **Milan Joka**, proslavljeni borac Banijske proleterske čete, a za komesara **Losef Vojaček-Taras,** koga su borci zvali i otac brigade Bio je i vijećnik ZAVNOH iz Slavonije.

Poštovanje i priznanje

U brigadi se borilo preko 3000 boraca, 290 je poginulo. Brojno stanje se kretalo između 700 i 900. Najbrojnija je bila u jesen 1944. kada je u tri bataljuna imala 1.156 boraca. Pored Čeha i Slovaka bilo je i drugih nacionalnosti, uglavnom iz sela gdje su živjeli zajedno s Česima i govorili su češki i zajedno su došli u partizane: Hrvata, Srba, Ukrajinaca, i drugih. Bilo je i 29 Čeha i Slovaka koji su na razne načine došli iz Češke i Slovačke, od kojih su 4 poginula. U slovačkom odredu također je postojao češki bataljun sa oko 150 boraca.

U raznim pozadinskim ustanovama, radionicama i komandama mjesta područja, društvenim organizacijama (Narodnog fronta, AFZ, USAOH, KPH) bili su također angažirani Česi i Slovaci. Kako se oslobođeno područje širilo tako su počele obnavljati češke besede i škole. Koncem 1944. osnovan je i Čehoslovački savez. Prvi predsjednik bio je **Josef Vojaček -Taras**.

Došao je dan pobjede. U središtu Čeha u Hrvatskoj, u Daruvaru, bila je ulica Čehoslovačke brigade, te ulica komandanta brigade **Jesefa Ružičke** i njegova bista u parku. Sada nema ni biste ni ulice!?

Nije bila zakonska obveza, ali su već u ratu i poslije na državnim ustanovama bili dvojezični natpisi. Trgovine i zanatske radnje imale su dvojezične natpise. Nikakav propis ih nije obvezivao, već poštovanje i priznanje narodnooslobodilačkoj borbi Čeha. Sada toga nema ni na državnim ustanovama!?

Nije bilo zakona o izboru manjinskih predstavnika u Hrvatski sabor, ali nije bilo nijednog saziva Sabora da u njemu nije bilo Čeha ili Slovaka. Nisu birani zato što su Česi, već zbog toga što su bili ugledni i zaslužni građani Federalne Republike Hrvatske, ravnopravni drugim građanima. Bilo je i saveznih poslanika Čeha i Slovaka, ni za to im nacionalnost nije smetala da budu izabrani kao građani. Zakonski propisi su danas pitanje dvojezičnosti stavili u nadležnost kratkovidnim i uskogrudnim lokalnim vlastima.

TRAGEDIJA KOJA SE RIJETKO DOGAĐA

♦Sa 7. banijskom divizijom koja se povlačila prema Bosanskoj krajini krenulo je oko 20 tisuća civila, bježeći od ustaškog zuluma, a i zločina njemačke i talijanske vojske. Dosta je naroda stradalo, rijetko se tko vratio na rodnu grudu

Njemačko-talijanska operacija *Weiss 1*, započeta 20. siječnja 1943. godine sručila se svom silinom na jedinice *1. hrvatskog korpusa* na Baniji, Kordunu i Lici. Vještim manevriranjem i ofenzivnim udarima na bokove i iz pozadine *1. hrvatski korpus* je lomio ofenzivnu snagu napadača koji je teško prodirao prema Bihaću.

Sedma se banijska divizija postepeno povlačila prema Bosanskoj krajini i napustila je Baniju. S njom je krenula velika masa, oko 20 tisuća civila iz Like, Korduna i Banije, bježeći od ustaškog zuluma, a i zločina njemačke i talijanske vojske. Tolika se masa naroda povlačila s divizijama oko Vrhovnog štaba, nešto prema Grmeču, a drugi prema Drvaru i Šator planini gdje je dosta naroda stradalo. Neki su otišli prema Neretvi i Sutjesci, rijetko se tko vratio na rodnu grudu. Tragedija koja se rijetko događa.

Na posljednjem povijesnom znanstvenom skupu održanom u SRH, raspravljalo se o II. i III. zasjedanju ZAVNOH-a, u Otočcu, listopada 1989. godine. Direktor Arhiva Karlovca *dr. Đuro Zatezalo*, uz potporu *Jakova Blaževića*, za ova stradanja naroda optužio je **Andriju Hebranga** tada sekretara CK KPH, da je on zapovijedio da se narod povlači *„kako bi se od Srba očistilo te prostore"*. Usprotivio mu se akademik **Ljubo Boban**, **Nikola Anić** i **dr. Ivan Kralj**, referent saniteta u GŠH. Dokazano je da direktiva, ako je i bilo, nije stigla iz CK KPH, jer se tim problemima bavio **Moša Pijade** u VŠ i u AVNOJ-u. Nažalost ta rasprava, iz „miroljubivih razloga", nije objavljena u zborniku tog znanstvenog skupa.

Nesuglasja između VŠ i GŠH

Da bi se objedinilo zapovijedanje i vođenje jedinica *1. hrvatskog korpusa* osnovana je zajednička komanda od članova GŠH i Štaba 1. korpusa NOVH. Oni su vodili operativne jedinice na svim frontovima. Tako se uspješno vodilo obrambeno-ofenzivne akcije tijekom operacije *Weiss*. U Vrhovni štab stigla je informacija da se *GŠH i 1. korpus NOVH* nalaze *„u teškoj situaciji okruženja"*. Iza toga je VŠ 8. veljače 1943. godine uputio GŠH zapovijed da se s glavninom snaga probije prema Drvaru i na područje Bosne, tj. da napusti teritorij Hrvatske.

Nastupila je jedna od najdelikatnijih situacija u kojoj se ikada u NOR-u nalazio Glavni štab Hrvatske. Iz dostupnih dokumenata stiče se dojam da se GŠH tome odupro, pa je odlučio da tkvu zapovijed ne izvrši. Sada je po toj zapovijedi GŠH počeo „manevrirati" i odmah je 9. veljače javio VŠ: *„Naše jedinice uopće nisu opkoljene. Mogu se kretati u bilo kojem pravcu. Čvrsto smo povezani... Glavnina se uopće ne mora povlačiti. Očekujemo direktive..."*. Istog dana GŠH šalje drugu depešu VŠ u kojoj kaže: *„Glavnina neće ići prema Bosni bez vašeg specijalnog naređenja..."*, jer se *„Talijani povlače iz Like"*, a da će se 6. divizija *„povezati sa 7. divizijom kod Drvara"*. Uz to je 6. lička zauzela Srb i Gornji Lapac i na cesti Mazin-Lapac potpuno porazila motorizirane dijelove *talijanske divizije „Sassari"*, o čemu je Tito informiran 18. veljače. Lika je ponovno slobodna. Talijani idu prema Kninu.

Ultimativna depeša

Zatim je iz VŠ poslana GŠH još jedna čudnovata depeša, 28. veljače, u kojoj se zapovijeda da se *„odmah pošalju barem dvije najbolje brigade preko Martin Broda za Drvar ili za Grahovo i da zajedno s Bosancima razbiju Nijemce..."*. U depeši stoji i ultimatum: *„izvršite to hitno uz punu odgovornost..."*. Zamjenik načelnika VŠ Terzić istu je depešu ponovio 1. ožujka 1943. godine. Sutradan 2. ožujka GŠH obavještava VŠ da je naredio da se krene prema Drvaru, ali da brigade ne mogu stići do Drvara za 1-2 dana jer da su daleko od Drvara i traži više podataka o stanju u Drvaru *„da ne bi izvršili suvišne pokrete i iznurili jedinicu..."*. Poznavajući situaciju na terenu, 5. ožujka GŠH obavijestio je VŠ da su Nijemci ušli u Glamoč i Grahovo i da se *1. bosanski korpus* povukao na Grmeč te da *„zbog toga obustavi pokret naših brigada. Molimo odobrenje..."*, kao i da je *„u Drvaru velika koncentracija njemačke vojske..."*. Da bude siguran, istog je dana GŠH još jedanput ponovio tekst poslane depeše. Sutradan, 6. ožujka 1943. godine iz VŠ stigla je GŠH depeša u kojoj stoji zračak ohrabrenja: *„Odobravamo da se obustavi pokret vaših jedinica..."*.

Oko ovog događaja dosta se u historiografiji NOR-a na razne načine komentiralo i širilo razne pretpostavke. Politički komesar GŠH, **Vladimir Bakarić** 1975. godine dao je objašnjenje da je *„on autor depeša iz kojih je VŠ mogao steći dojam da su oni opkoljeni"*, ali da bi *„odlazak iz Hrvatske u Bosnu značilo poraz, to bi značilo demoralizaciju i pad ustanka u Hrvatskoj..."*. Što se tiče druge zapovijedi da GŠH pošalje dvije najbolje brigade prema Drvaru, sve vojne analize potvrđuju da je takva zapovijed bila neizvediva iz prostog razloga što se od Mazina i Lapca bilo nemoguće probiti u Drvar u kojem se već nalazila *njemačka SS „Prinz Eugen"* divizija. Obje bi brigade, da su krenule, najvjerojatnije stradale.

„Kažnjeni" komandanti

Međutim, ovaj se slučaj odnosa GŠH prema VŠ, bez obzira što je Glavni štab Hrvatske bio lucidniji u procjeni, tumačilo neizvršavanjem zapovijedi Vrhovnog štaba, pa su poslije „kažnjeni" *komandant GŠH* **Ivan Rukavina** i *komandant 6. ličke divizije* **Srećko Manola**. Rukavina je smjenjen 6. lipnja 1943. godine (definitivno 16. srpnja 1943. godine). Zamijenio ga je *komandant 1. hrvatskog korpusa* **Ivan Gošnjak**, a Manolu je zamijenio **Đoko Jovanić**, iako se sa smjenom Manole nije slagao Vrhovni komandant NOV i POJ. Rukavina je otišao na nižu dužnost, za komandanta 1. hrvatskog korpusa. Manola je smijenjen ranije, još 8. travnja 1943. godine i povučen je u GŠH., gdje je bio prvi pomoćnik načelnika GŠH. Za Manolu postoji dokument iz kojeg se vidi da je smijenjen odlukom CK KPH *„zbog nedisciplne"* i, kako je Tito informiran, *„zbog slabog rukovođenja u 4. neprijateljskoj ofenzivi"*. Tito je javio GŠH 24. ožujka 1943. godine da obustavi smjenu Srećka Manole jer da *„smatra da je odluka o smjeni nepravilna pošto je Manola u najtežim situacijama za vrijeme neprijateljske ofenzive izvršavao sve zadatke..."*.

Dok je grupa divizija oko Vrhovnog štaba bila u pokretu s Neretve prema Crnoj Gori i Sandžaku, *Glavni štab Hrvatske* razvio je s *1. hrvatskim korpusom* ofenzivno djelovanje po Kordunu, Baniji i Lici i ubrzo povratio izgubljeni teritorij i nastavio s osnivanjem novih vojnih sastava NOP-a. Situacija je dovedena u istu kolotečinu, još i bolju, od one koja je bila za vrijeme operacije *Weiss 1* i *Weiss 2*.

B. M.

Dvojbe

RASFORMIRANJE 9. DALMATINSKE DIVIZIJE

♦I nakon 65 godina historičari nemaju pravog odgovora zbog čega je 9. dalmatinska divizija rasformirana 12. travnja i to nakon teške zadaće prijenosa ranjenika preko Neretve i nastavka borbi s četnicima. Divizija je ponovno formirana početkom rujna 1943.

Stvaranjem velikog slobodnog teritorija u zapadnoj Bosni i Hrvatskoj, koga su Nijemci nazivali »*Titova država*«, bile su ugrožene vitalne pozicije okupatora. Zbog toga Hitlerova Njemačka poduzima, sa svojim saveznicima, do tada najveću tzv. *Četvrtu ofenzivu*, u kojoj angažiraju preko 90.000 vojnika, s ciljem da zaposjednu »*Titovu državu*« i unište divizije NOV. Ta ofenziva snažno se reflektirala na NOP u Dalmaciji. Krupnije partizanske snage nisu mogle ostati i djelovati u Dalmaciji. Novoformirana *Deveta dalmatinska divizija* priključila se grupi divizija Vrhovnog štaba (u kojoj su bile *1. i 2. dalmatinska brigada*) i s njima učestvovale u bitki na Neretvi do 12. travnja, kada je divizija zahvaćena tifusom i iznemoglošću boraca i kalvariji nošenja ranjenika preko visova snježnog Prenja i Boračkog jezera i radi drugih razloga, rasformirana, a njeni borci uključeni u druge jedinice.

Bez ratnog iskustva

Najveći broj boraca *9. dalmatinske divizije* nije prije stupanja u jedinicu prošao kroz neke zapaženije oružane akcije. Pored toga, divizija nije imala vremena da se sredi, oko 50% boraca bilo je bez oružja. Odmah, čim je formirana, primila je na sebe teške borbene zadatke u sastavu *Operativne grupe* VŠ NOV i POJ u bitki na Neretvi. Nije se moglo dragovoljce iz toplih krajeva tako brzo odvesti u visoke, snijegom zavijene, hercegovačke planine, jer veliki broj boraca nije imao ni zimsku odjeću. Ipak je *9. divizija* po zapovijedi VŠ NOV i POJ krenula prema Neretvi i uspješno štitila frontu divizijama oko Vrhovnog štaba prema Mostaru i poslije se angažirala prema Nevesinju. Tito je, iznad svega, iz političkih razloga, pokrenuo *9. dalmatinsku diviziju*, u kojoj je bilo 85% Hrvata, preko Neretve u istočnu Hercegovinu i dalje u Crnu Goru i Sandžak, gdje su četnici Draže Mihailovića imali apsolutnu dominaciju, gdje nije postojala niti jedna zapaženija partizanska jedinica, gdje nije bilo narodne vlasti, samo pokoja partijska organizacija, gdje je NOP bio totalno zamro. Četnička ideologija je dominirala na tamošnjoj političkoj sceni. Dolazak baš *9. dalmatinske divizije* na takvo područje trebao je utjecati na promjenu situacije. Međutim iako je Tito imao, povijesno gledajući, dobre nakane, dogodilo se najgore, gore nego što se ikada dogodilo bilo kojoj diviziji GŠ Hrvatske i drugima.

Naime, u bitki na Neretvi, *9. dalmatinska divizija* imala je teško zadaću. Ona je sa *8. banijskom brigadom*, preuzela prijenos ranjenika i velikog broja tifusara, noseći ih preko Neretve i bespuća Prenja. Iako zahvaćena tifusom, odmah je po zapovijedi VŠ NOV i POJ nastavila borbe protiv četnika prema Nevesinju, kojeg je zauzela zajedno s *5. crnogorskom brigadom* 29. ožujka 1943. godine. Od Imotskog do Nevesinja *9. dalmatinska divizija* je izgubila 700 boraca. Poslije zauzeća Nevesinja za *9. dalmatinsku diviziju* počinje najgore i to baš od onih od kojih se najmanje nadalo. Našavši se na teškom terenu na kojem su apsolutno dominirali četnici Draže Mihailovića, s nesigurnom ishranom, zahvaćena tifusom, počinju lažna optuživanja, klevetanja i podvale.

Optužbe bez provjere

Najgoru ocjenu, bez provjere podataka, izrekao je zamjenik načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ, **Velimir Terzić**. On je u pismu **Aleksandru Rankoviću**, članu VŠ i Politbiroa CK KPJ, za gubitak Nevesinja (četnici su s Talijanima 11/12. travnja 1943. godine povratili Nevesinje), izravno optužio *9. dalmatinsku diviziju* da je **»bilo vrlo slabo držanje dalmatinskih boraca koji su takorekoć bez borbe napuštali položaje«**, potom iznosi tvrdnju da se u diviziji **»osjeća malodušnost«**. U VŠ i CK KPJ došli su prijedlozi da u *9. dalmatinskoj diviziji* treba smijeniti sve više i niže starješine zbog nesposobnosti! Tako je 12. travnja 1943. godine, donijeta odluka da se *9. dalmatinska divizija* »reorganizira«, preciznije kazano, da se rasformira. Od boraca *3., 4., i 5. dalmatinske brigade* formirana je nova *3. dalmatinska brigada*, sa 1.200 boraca. Ostali, njih oko 2.500 poslano je ponovno za popunu *1. i 2. proleterske* i *3. crnogorske divizije*, a novi rukovodioci su Crnogorci. Čak niti jedan iz 9. dalmatinske divizije nije ušao u zapovjedni organ te brigade.

Treća crnogorska divizija je potpuno razbijena na Sutjesci, ali nije rasformirana. Priređivači Titovih »Sabranih djela« ne udubljujući se u probleme rasformiranja *9. dalmatinske divizije* tvrde da je »*rasformirana jer je imala velike gubitke i što je bila zahvaćena tifusom*«, razmišljanja koja povijesno ne stoje jer je *9. dalmatinska divizija* imala dovoljno boraca i dala ih drugim divizijama, a tifus jeste harao, kao i u *7. banijskoj diviziji* koja nije rasformirana radi tifusa.

Nitko ni u VŠ ni u CK KPJ, nije tražio provjeru dobivenih informacija o *9. dalmatinskoj diviziji*, nego je uslijedilo najgore što se u ratu može dogoditi jednoj operativnoj jedinici – rasformirana je. Nisu istraženi ni podaci zašto je 377 boraca iz *9. dalmatinske divizije* otišlo – vratilo se u Dalmaciju da se bore u svojoj sredini. Poslije odlaska *9. dalmatinske divizije* prema Neretvi, u Dalmaciji je ostalo 500-700 partizana, pod zapovjedništvom novoformiranog *Štaba Grupe partizanskih odreda Dalmacije*. Priliv novih boraca i dalje teče i poslije pada Imotskog i odlaska *9. dalmatinske divizije* ka Neretvi i istočnoj Hercegovini. Neke su se skupine dragovoljno vratile s pola puta prema jedinicama oko Vrhovnog štaba, nisu mogli stupiti u novoformiranu *9. dalmatinsku diviziju*.

Ponovno formiranje divizije

Tako je bilo s oko 800 novih boraca iz Dalmacije koji su poslani za popunu *13. proleterske brigade* na Žumberak, jer nisu mogli dalje od Grahova radi neprijateljske IV. ofenzive – to javlja 26. ožujka 1943. godine instruktor CK KPJ pri KPH Dalmacije **Svetislav Stefanović Čeča**. On dalje piše CK KPJ da je »*narod u Dalmaciji u priličnoj mjeri zastrašen i da živi u stalnom strahu od neprijateljskih ofenziva...*«.

Deveta dalmatinska divizija ponovno je formirana početkom rujna 1943. godine od *1. i 3. dalmatinske brigade*, a nešto kasnije u njen sastav ulazi i *4. dalmatinska brigada*. Tada je *9. divizija* ušla u sastav *8. korpusa Narodnooslobodilačke vojske Hrvatske*. **Listopada 1944. godine 9. dalmatinska divizija oslobodila je Livno, Duvno, Posušje i Imotski. Istakla se u kninskoj operaciji, a u završnim operacijama sudjelovala u oslobođenju Like, Hrvatskog primorja, Istre i Trsta.**

B. M.

Piše: prof. Milivoj Lalin,
potpredsjednik Internacionalnog komiteta Koncentracijskog logora Buchenwald - Dora

OŽIVJETI SJEĆANJA I PREUZETI ODGOVORNOST

Nakon pobjede nad fašizmom i oslobođenja 1945. godine preživjeli antifašisti su smatrali svojom dužnošću da i putem različitih spomen-obilježja sačuvaju sjećanje na one koji su pali za slobodu.

U razdoblju od 1945.-1990. u gradovima i selima širom Hrvatske podignuto je oko 6.000 spomen-obilježja. Nažalost, od 1990. do 2.000. godine srušeno je, oštećeno, oskvrnuto ili uklonjeno oko 3.000 spomen-obilježja od kojih su 731 spomenik i druga spomen-obilježja od velike umjetničke i kulturno-povijesne vrijednosti.

SABA RH obraćao se i zahtijevao od aktualne vlasti da se to barbarstvo obustavi. Ali, opet ću reći nažalost jer se sve do današnjih dana, s vremena na vrijeme, po koji spomenik sruši, otuđi i baci u smeće, unatoč Deklaraciji o antifašizmu koju je donio Hrvatski Sabor 2005. g. naznačene u točki devet.

Za razliku od Hrvatske u bivšoj nacističkoj Njemačkoj vlast i doneseni zakoni drugačije se odnose prema fašizmu i nacizmu. Tako su, u povodu 70-te obljetnice osnivanja koncentracijskog logora Buchenvald od 12. do 17. srpnja 2007.g. spomen-pločama obilježena neka značajna mjesta u gradu Weimaru. Tom prilikom donesena je i DEKLARACIJA »OŽIVJETI SJEĆANJE I PREUZETI ODGOVORNOST«, koju su potpisali gradonačelnik i svi članovi Gradskog vijeća grada Weimara i predsjednik Internacionalnog komiteta Buchenwald-Dora i Komanda.

Oskvrnut spomenik

•Meta vandala bio je spomenik palim borcima NOB-e u Zaprešiću

Spomenik palim borcima Narodnooslobodilačke borbe od 1941.-45. na Trgu žrtava fašizma u središtu Zaprešića oštećen je autolakom i oskvrnut fašističkim simbolom.

Udruga antifašističkih boraca Zaprešića podnijela je prijavu protiv nepoznatog počinitelja. Spomenik antifašistima prvi je put oštećen otkad je postavljen 1952., a u neposrednoj blizini su i spomenici braniteljima Domovinskog rata, domobranima i Seljačkoj buni.

Oskvrnuće spomenika i ovakav vandalski način iskazivanja političkih stavova i poruka naišla je na osudu antifašista i brojnih građana.

Nekadašnji zatočenici koncentraciskog logora Buchenwald obratili su se predstavnicima grada Weimara sljedećom porukom:

Preživjeli smo koncentracijski logor Buchenwald. Zarekli smo se da ćemo izgraditi novi svijet, svijet slobode i mira. Cijelog života svjedočili smo o zločinima nacističke Njemačke. Razotkrili smo razloge ovih zločina i najjasnije smo ukazali na odgovorne za zločine. Zalagali smo se i još danas se zalažemo spriječiti da se takvi zločini ponove. U ovom trenutku su nas ipak mnogi od nas napustili i s nama nestaje živo sjećanje na barbarsku vladavinu terora nacionalsocijalista.

Kad se danas, 70 godina poslije osnivanja logora ponovo uputimo na to mjesto - mjesto, na kojem su nacisti u početku držali zatočene Nijemce, i na koje su zatim bili odvođeni borci pokreta otpora i protivnici nacističke Njemačke iz svih okupiranih zemalja, a na kraju i Židovi, Sinti i Romi, koji su trebali biti iskorijenjeni - više no ikad nam se postavlja pitanje:

Tko govori o zločinima nacista, tko se suprotstavlja neonacistima i svim protivnicima demokracije i ljudskog dostojanstva? Tko će govoriti u naše ime i tko će se boriti za nas, kad nas više ne bude?

Predstavnici grada Weimara sa svoje su strane uzvratili nekadašnjim zatočenicima koncentracijskog logora Buchenwald:

Nikad nećemo šutjeti o zločinima nacionalsocijalista. Mi znamo da je povijest našeg grada vezana za razvoj humanističke slike čovjeka, jačanje demokracije, ali i uništenje svekolikog čovječanstva. Opraštanje sa svima onima koji i danas mogu svjedočiti o zločinima nacista, neće biti i opraštanje sa kritičkim suprotstavljanjem zločinima nacional socijalizma. Svjesni smo odgovornosti, da sjećanje mora ostati budno sačuvano i prenošeno dalje s generacije na generaciju.

Pozdravljamo Vas kao ravnopravne građanke i građane grada Weimara. Vaš dolazak potvrđuje, koliko mora biti i ostati utemeljena nezaobilazna briga povodom nacionalsocijalističkog viđenja svijeta i njegove aktualne manifestacije u našoj demokraciji. Vaša sudbina, Vaša hrabrost, Vaš otpor će nas i nadalje potkati da se odlučno suprotstavimo svakom obliku povratka onoga što je Vas, Vaše domovine a na kraju i Njemačku, pogodilo nesrećom.

Iz tog razloga grad Weimar danas postavlja spomenik. On garantira da će se zalagati da Vaše zaviještanje postane srž demokratske svakodnevice i političke kulture Savezne Republike Njemačke i da tako zauvijek ostane. Uvijek ćemo svim silama suzbijati nacionalsocijalistički način razmišljanja, rasizam i antisemitizam. Mi znamo da ljudska prava, sloboda i demokracija ne dolaze sami od sebe, već da se svakoga dana moraju oživljavati i braniti.

Piše: Toma Šević

Isto(U)mišljenici protiv antifašista

Umjesto humoreske, na samom početku, citirat ćemo »Glas koncila« koji o antifašistima pokušava govoriti ozbiljno tako da to ispada smiješno. Evo što kaže: »Veoma je zabrinjavajuće kakvom retorikom i kakvim stavovima borci, a otvoreno im se priklonio i Predsjednik države, žele onemogućiti ikakvu pravu istinu. Legitimno policijsko ispitivanje odmah je okarakterizirano kao 'ustaško', što može značiti samo jedno da je za predsjednicu SAB-a Republika Hrvatska - ustaška država!?«

E sad, kada malo promislimo, onda se upitamo gdje je tu vjerski sadržaj, s obzirom na to da piše katolički list. Koga to pop-komentator napada, a koga brani spominjući borce, predsjednika države, ustaše, policiju, ispitivanja? No, možda je on, zapravo, odustao od toga da se bavi vjerskim temama, nego se uhvatio iz petnih žila braniti državu, i to braniti je od predsjednika te iste države (!), a umjesto ispovijedi prelazi na ispitivanja, i to policijska. Naime, po njegovoj, novoj »logici«, normalno je da predsjednik države bude protiv države kojoj je na čelu. Tako vidimo da, zapravo, ni popovima nije lako, jer kad se, umjesto bavljenja vjerom, fundamentalistički upetljaju u politiku i državne poslove, eto kako nakaradno to može ispasti. No, u zadnje vrijeme, Crkva se u silnoj politizaciji, neki puta, ako stigne, nešto malo posveti i vjeri, naprosto da iznenadi ljude. Inače ispada da je u fazi svojevrsne tranzicije u kojoj država postaje Svevišnji, a vjera prerasta u politiku.

U spomenutom tekstu »Glas koncila« na početku upozorava na »zabrinjavajuću retoriku«, a onda, možda radi »umjetničkog« kontrasta, takvom se retorikom služi sam. Grčevito »braneći« državu, optužuje čak i predsjednicu SABA RH iako, možda opet zbog postupnosti, još ne spominje lomaču i inkviziciju.

No, nije samo ona trn u oku, nego svi koji drukčije misle. Optužujući antifašiste u istom komentaru za pokušaje »sprečavanja istrage partizanskih i komunističkih zločina« list upozorava da oni koji tvrde »da nije bilo antifašističke borbe, ne bi bilo ni Hrvatske«, istodobno »progone« branitelje Domovinskog rata »osumnjičene za zločine«. Je li to lukavo podmetanje mržnje braniteljima prema antifašistima? Tko zna, možda je to način da se baš tako nameće gajenje nekih drugih, a ne antifašističkih tradicija. Ali, osim tih komentatora, ima još isto(U)mišljenika među kojima su i poznate »face« Titomrzaca.

Dr. Ivo Banac, npr, u »Jutarnjem listu« napada predsjednika RH Stjepana Mesića spominjući mu po spisku antifašiste: »Najgore što predsjednik Mesić može učiniti nije zastupanje posve neodrživih povijesnih teza nego zaustavljanje djelovanja pravne države - tužiteljstva, sudstva i organa gonjenja - kad je riječ o svim zločinima, bez obzira zvali se počinitelji Dinko Šakić, Mirko Norac ili netko još nepoznat iz redova štićenika 'antifašističkih boraca'«.

Banac je istaknuti propali političar, ali je sada i na čelu Hrvatskog helsinškog odbora za ljudska prava. Sad, pak, izgleda da on u ljudska ne ubraja i prava antifašista.

Naime, Banac polazi od toga da se zalaže za osudu svih zločina, pa i antifašističkih i onda se obrušava na Mesića i antifašističke borce. I kad netko pročita što kaže Crkva i što kaže Banac, zaključio bi da su čak oni u pravu, a nikako Mesić i antifašisti.

Poznato je da se Mesić i antifašisti zalažu da sve zločine treba osuditi, pa i one koji su učinjeni s antifašističke strane, ali bez politizacije. No, Banac i Crkva to namjerno prešućuju indirektno servirajući laž. Javno napadaju antifašiste nameću da oni ne misle ono što misle.

Što se najnovijih saslušavanja antifašističkih boraca tiče, i tu Crkva i Banac zaobilaze istinu. Niti je Savez antifašističkih boraca i antifašista tražio zabranu istraživanja ratnih zločina niti su to izjavljivali. Upozoravali su, međutim, na nezakonitost u proceduri takvih ispitivanja i tražili da se to vodi u skladu za zakonom i transparentno, a ne da podsjeća na devedesete godine kada se politika obračunavala s antifašizmom. Srećom što se borci nisu žalili Bancu kao predsjedniku HHO-a koji bi se trebao baviti takvom vrstom zaštite zakonitosti i ljudskih prava, jer se vidi kakav bi odgovor dobili.

Banac već dugo banacistički napada Tita poput, zamislite, akademika Mirka Vidovića u »Fokusu«, koji je sada »otkrio« i najnoviju povijesnu »senzaciju«. On tvrdi da nije Tito rekao Staljinu NE, već da je to samo »besramni blef i izmišljotina«, nego je »Staljinu prvi rekao NE! Dr. Ante Pavelić«. Dobro je ovo prenijeti kako bi se vidjelo da, osim nekih doktora, ima i akademika nebuloze i »šnajdera« za raspamećeno prekrajanje povijesti.

U »Fokusu« je dr. Zdravko Tomac napao dr. Tvrtka Jakovinu zbog intervjua u »Slobodnoj Dalmaciji« pod naslovom: »Tito jedini svjetski značajan Hrvat«. No, pišući opširno, Tomac je u svom tekstu citirao i Lovru Reića također iz »Slobodne Dalmacije«: »U hrvatskoj politici nema mizernijeg i bjednijeg čovjeka nego što je to Zdravko Tomac. Prevrtljivac! Cijela Hrvatska zna da govorim istinu. Vidio je da neće proći kao ljevičar, onda je ostavio ljevicu i otišao u desničare. Nikad on nije bio ni lijevo ni desno. On je bio i ostao nitko i ništa! Moralna nula. On sad tuče po Titu, sram ga bilo...«

Kad je već dr. Tomac prenio u svom tekstu taj citat, ni mi nismo mogli odoljeti da to ne prenesemo, baš od samog Tomca.

U Zadru je, upravo na Uskrs u crkvi za vrijeme mise, mladić uzvikivao »Heil Hitler«. Komentirajući taj događaj direktor Margelova instituta u Zagrebu Alen Budaj je rekao da se ne traba čuditi, jer »katolički svećenici svake godine služe mise za Hitlerove suradnike Pavelića i Francetića«. Zašto vodstvo Crkve nije osudilo svoje svećenike koji su s oltara veličali ustaške zločince, zapitao je on.

Hoće li netko sad reći da je, »logično«, to bio antifašist čim je uzvikivao »Heil Hitler«.

U Hrvatskom Saboru, u raspravi o registru hrvatskih branitelja, zastupnik HDZ-a Borislav Matković upitao je zašto se ne bi objavio registar pedofila, silovatelja i različitih zlostavljača te pijanih vozača i boraca NOR-a. Tako nečuvena usporedba sa silovateljima upućena je poslije nedavne izjave dr. Sanadera: »Ako itko propagira antifašizam, onda smo to HDZ i ja«. Molimo da više ne »propagiraju« antifašiste, jer tko zna koje bi još uvrede mogli dočekati.

„SMRĆU POBIJEDIO SMRTNOST“

♦Izjavio je dr. Đuro Zatezalo, povjesničar i član Savjeta SABA RH na predstavljanju knjige »Josip Kraš – zbornik radova«

Savez antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske i Udruga antifašističkih boraca i antifašista Ivanec predstavili su knjigu »Josip Kraš – zbornik radova«, pod pokroviteljstvom varaždinskog župana **Radimira Čačića** u dvorani Srednje škole u Ivancu. Zbornik je nastao na osnovu znanstveno-stručnog skupa posvećenog 65. obljetnici pogibije narodnog heroja Josipa Kraša – Pape, održanog sredinom studenog 2006. godine u Ivancu.

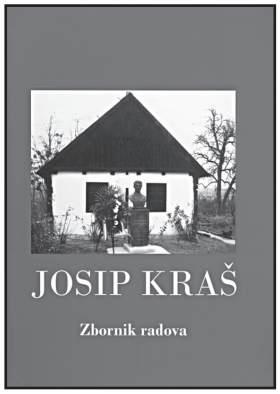

Predstavljanju knjige ali i svojevrsnom satu povijesti prisustvovali su, među ostalim i **Josip Skupnjak**, potpredsjednik SABA RH i **Milorad Batinić**, gradonačelnik Ivanca te čelnici udruga antifašističkih boraca i antifašista Varaždinske županije i Društva »Josip Broz Tito«, predstavnici lokalnih vlasti i političkih stranaka. Skup su pozdravili: **Zlatko Koračević**, saborski zastupnik, **dr. Vesna Čulinović-Konstantinović**, predsjednica i **Krešimir Piškulić**, član Predsjedništva SABA RH, **Dragutin Turčin**, predsjednik UABA Ivanec i **Marija Varović**, čelnica podružnice UABA Lepoglava.

Ispunio svoju zadaću

- Pao je Josip Kraš, ali je smrću pobijedio smrtnost i zato je sve manje mrtav, što dokazuje i ovaj naš današnji skup – rekao je, među ostalim, **dr. Đuro Zatezalo**, povijesničar i član savjeta SABA RH. – *Poklonio je životu srce i krv i kao takav ostat će uvijek u srcu i krvotoku života, najljepši cvijet u vijencu ljudstva. Josip Kraš, narodni heroj, je ispunio svoju zadaću davši najdragocijenije: život u borbi protiv najvećeg zla – fašizma, rasizma i genocida, a za slobodu svog naroda i domovine Hrvatske. Na žalost i na sramotu, danas više nema tvornice u Karlovcu pod njegovim imenom, skinuta je spomen-ploča u ulici gdje je ubijen, maknuta je čak i bista Kraša, čiji su i temelji iščupani te na tom mjestu posijana trava.*

Urednik knjige, **prof. dr. Branko Dubravica**, predsjednik Savjeta SABA RH, podsjetio je da osim Radić-Pribićevićeve politike zajedničke borbe protiv beogradskog hegemonizma, Tito je u okviru KPJ/KPH »*omogućio zajedništvo Hrvata i Srba, protiv svih vrsta nacionalnog i socijalnog izrabljivanja stanovništva, u čemu je Josip Kraš, svojom ulogom i djelom bio promjer, položivši za te ideale i vlastiti život. Zaslugom vodstva KPH, u čijem vrhu se nalazio Kraš, ustanici na Kordunu i Baniji, slijedili su Titovu politiku bratstva i jedinstva Srba i Hrvata u borbi protiv okupatora i njihovih domaćih pomagača, ustaša i četnika«.*

- Josipa Kraša upoznao sam 1939. godine u gradskom sindikalnom vijeću Zagreba – kazao je **Milutin Baltić**, narodni heroj i član Savjeta SABA RH. – *Bio je vrlo pažljiv prema nama mladim radnicima. Podučavao nas je kako ćemo se organizirati i izboriti povoljnije uvjete rada... Podsjetio bih i na sastanak u šumi Abez, na koji su stigli i sekretar CK KP Hrvatske Rade Končar, član CK KP Jugoslavije Josip Kraš na kome je donesena odluka da se na Kordunu i Baniji započne s oružanom borbom.*

Hrabar i neoprezan

Josip Boljkovac, član Savjeta SABA RH, sjećajući se Josipa Kraša, ističe: »*U ponašanju i kretanju bio je dosta neoprezan. Pamtim ga u pumpericama, crnim naočalama i sportskom šilt kapom na glavi. Često je imao i ranac na leđima. Njegova jedina greška je bila da je bio previše siguran, hrabar i neoprezan*«.

Urednik knjige **dr. Branko Dubravica** u predgovoru piše kako je ovaj zbornik nastao od desetak referata, iznesenih na skupu »*Život i djelo Josipa Kraša narodnog heroja*« na kojem je evocirana uspomena na Kraša, od njegovih, još živućih suboraca, ali i mlađih istraživača, povjesničara, etnologa i ostalih ili priloženih od dijela autora koji su bili spriječeni sudjelovati. Referati su podijeljeni u dvije skupine. Jedna skupina odnosi se na opis arheoloških, etnografskih i političkih prilika u kojima je rođen, odrastao i povremeno djelovao Josip Kraš, selo Vuglovec i kotar Ivanec, s naglaskom na razvoj radničkog pokreta u ivanečkim rudnicima. Druga skupina odnosi se na njegov revolucionarni rad u okviru komunističkog pokreta, djelovanja u sindikalnom pokretu te ponajviše u pokretanju i organiziranju Narodnooslobodilačkog pokreta i ustanka u okrugu Karlovac, gdje je prerano i poginuo na ulici.

U knjizi »*Josip Kraš – zbornik radova*« izdavača SABA RH i UABA Ivanec tematske cjeline obradili su autori: **Dragutin Turčin**, **dr. Vesna Čulinović-Konstantinović**, **dr. Branko Dubravica**, **dr. Đuro Zatezalo**, **Milutin Baltić**, **dr. Savo Zlatić**, **Josip Boljkovac**, **Rade Bulat**, **Gojko Matić**, **mr. Siniša Krznar**, **Boris Jagetić Daraboš** i **Marijan Kraš**.

Knjiga se može nabaviti po promotivnoj cijeni od 30 kuna, a sav prihod bit će namijenjen održavanju rodne kuće Josipa Kraša – Spomen doma u Vuglovcu kojeg su sudionici skupa posjetili.

B. M.

ZA PRIMJER

Predstavljanje knjige »*Josip Kraš – zbornik radova*« u dvorani Srednje škole u Ivancu bilo je primjereno organizirano, baš kao i okrugli stol »*Život i djelo Josipa Kraša narodnog heroja*« od prije dvije godine. Oko organizacije ovih skupova najviše su se založili **Josip Skupnjak**, potpredsjednik SABA RH i **Dragutin Turčin**, predsjednik UABA Ivanec, a izdavanje knjige financijski su pomogli Varaždinska županija i župan **Radimir Čačić** osobno, UABA Ivanec i »Kraš« d.d. Zagreb, na čelu s **Nadanom Vidoševićem**. Svima im se u ime izdavačkog odbora zahvalio urednik knjige **dr. Branko Dubravica**.

Raduje i saznanje da se rodna kuća – Spomen dom Josipa Kraša u selu Vuglovcu zahvaljujući razumijevanju »gradskih otaca« Ivanca i angažiranju Udruge antifašističkih boraca i antifašista Ivanec i drugih s ovog područja, primjereno održava. Kuća je u neposrednoj blizini Ivanca sagrađena od miješanog građevinskog materijala (drvo i cigla). Kompletirana je kućanskim predmetima iz prošlog vremena i povijesnom građom s eksponatima koji prikazuju i obrađuju Kraševu bogatu životnu i revolucionarnu prošlost.

Kuća je uređena kao muzejski prostor. Turistička zajednica grada Ivanca kuću je turistički promovirala kao zanimljiv lokalitet ovoga kraja. Kvalitetnim pristupom i primjerenom promidžbom svih zainteresiranih skupina, može se motivirati turiste da posjete taj lokalitet, i što je isto tako važno, da se edukacijski utječe, posebno na mlade.

BOKORDIĆI

Trideset i šest imena nalazi se na spomen- ploči usred sela Bokordići koji podsjećaju na stravičan događaj davne 1944. Odmah nakon božićnih i novogodišnjih blagdana, 9. siječnja, njemački su vojnici upali u ovo selo na Savičenštini, zapalili kuće, ubili 22 mještanina, redom muškarce u dobi od 17 do više od 75 godina, a osmero su njih odveli u Njemačku. Nitko se nije vratio živ, a u knjizi žrtava u logoru Dachau mogu se naći podaci kada su umrli. Većina je od izgladnjelosti i maltretiranja preminula krajem 1944. ili početkom 1945. godine. Ostali su poginuli u partizanima ili pak od ruku fašista i nacista nekoliko mjeseci prije i poslije pokolja - čulo se na komemoraciji u povodu obilježavanja godišnjice stradanja tog istarskog sela u II. svjetskom ratu.

B.B.

LUDBREG

Nakon zasluga u zaštiti židovskog groblja u Ludbregu, mladi ludbreški profesor **Milivoj Dretar** nastavlja s novim aktivnostima. Sljedeći na redu su spomenici iz NOB-a.

Dretar je tajnik ludbreške udruge antifašističkih boraca i antifašista, a Županijska zajednica UABA donijela je odluku o sastavljanju povjerenstva za zaštitu spomenika NOB-e. Ono će djelovati u suradnji s konzervatorskim odjelom i muzejom u Varaždinu koji će utvrditi stanje tih spomenika te odrediti koje je potrebno obnoviti.

Na ludbreškom je području 28 takvih spomen-obilježja. Za državnu razinu predložit će kosturnicu na groblju, a prioritet za obnovu je partizanska bolnica u Gabrinovcu, gdje, prema procjenama, jednu baraku zbog jako lošeg stanja treba srušiti, dok se drugi dio može obnoviti. Poslije bi se u njoj mogao nalaziti muzej, ali i prostorija koju bi izviđači ili planinari mogli koristiti za boravak.

V.V.

DARUVAR

Udruga ABA Daruvara organizirala je predstavljanje izložbe o X. korpusu zagrebačkom i knjige o Bleiburgu i križnom putu, o čemu su govorili predsjednik udruge **Zdravko Drešner**, te **Josip Skupnjak**, **Branko Dubravica** i **Ivan Fumić**. Na predsavljanju su u ime grada domaćina bili dogradonačelnik **Dalibor Rohlik** i predsjednik Gradskog vijeća **Vendl Varga**.

J.S.

KANFANAR

»**Don Marko Zelko** pripada plejadi svećenika koji su sa svojim narodom dijelili i dobro i zlo. Iako podrijetlom Talijan, zajedno je s ostalim istarskim svećenicima i narodnjacima odlučio stati na stranu antifašističkog pokreta«, rekao je **Anton Bišić**, tajnik rovinjske Udruge antifašističkih boraca i antifašista, na komemorativnom skupu u Kanfanaru. Podsjetio je da su istog dana, 9. veljače 1944., ubijeni svećenici **Šime Milanović** i **Giusep Chiavalon** u Bljunu.

Bišić je napomenuo da nažalost ima svećenika koji su osvjedočeni nostalgičari apsolutizma i nepotizma pa neukusno i necivilizirano šire mržnju te kleveću antifašističke pokrete u Istri i rujanske odluke o priključenju Istre Hrvatskoj.

Komemoraciji su prisustvovali **Miljenko Benčić**, potpredsjednik SAB-a, **Tomislav Ravnić**, tajnik Saveza antifašističkih boraca Istre, **Drago Pulić**, predsjednik Udruge antifašističkih boraca i antifašista u Rovinju, **Vlado Juričić**, jedan od istarskih Zastupnika iz 1947., te kanfanarski načelnik **Anton Modesto**.

G.I.

S komemoracije don Marku Zelku

LEPOGLAVA

S obzirom na poodmaklu dob većine članova u članstvo i vodstvo potrebno je uključiti mlađe osobe koje poštuju antifašističke tekovine. To je, među ostalim, na godišnjoj skupštini lepoglavske podružnice naglasio podpredsjednik SABA Hrvatske **Josip Skupnjak**, uputivši apel za pomlađivanjem članstva te udruge.

Na skupštini je najavljeno da će ove godine borci velikom svečanošću obilježiti 65. obljetnicu prvog oslobođenja Lepoglave (14. srpnja 1943.). Na taj događaj podsjetio je **Rade Bulat**, koji je uz **Jožu Horvata** jedini živi sudionik te vojne operacije.

Sjednicu je vodio predsjednik podružnice Lepoglave **Gojko Matić**. Osvrćući se na rad u prošloj godini, izjavio je da je udruga zacrtane zadaće uspješno provela, a posebno je istaknuo osnivanje savjeta Spomen-područja Lepoglave, koji je na prijedlog podružnice osnovalo Gradsko vijeće Lepoglave. Pohvalno je, kazao je, što Savjet vodi brigu o održavanju i čuvanju spomen-obilježja na području grada, o organizaciji komemorativnih skupova te o provođenju edukativnih aktivnosti i prezentaciji povijesne građe.

Na svečanosti su dodijeljena priznanja SABA za doprinos u radu te organizacije. Primile su ih **dr. Marija Kolačko**, koja se nesebično brine za zdravlje sudionika komemorativnih i sličnih skupova koje SAB organizira u Lepoglavi, i djelatnica Grada Lepoglave **Snježana Varović**.

B.G.

Sa skupštine lepoglavske podružnice SABA

RIJEKA

Gradski odbor Udruge antifašističkih boraca i antifašista Grada Rijeke usvojio je program rada za 2008. godinu, u sklopu kojega će, prema riječima predsjednika riječke UABA-e **Dinka Tamaruta**, biti organizirano niz aktivnosti koje imaju cilj iznošenje povijesne istine o narodnooslobodilačkoj borbi Hrvatske. S tim ciljem antifašistički borci grada Rijeke nastavit će organizirati znanstvene i druge rasprave, i to putem okruglih stolova, znanstvenih skupova, javnih tribina te masovnih skupova i komemoracija, a sve radi pobijanja novonastalih revizionističkih tendencija.

Riječka UABA ponudit će suradnju udrugama proizašlim iz Domovinskog rata, i to onima koje prihvaćaju program ove Udruge i njeguju antifašističke tradicije te zajedno s njima sudjelovati u obilježavanju datuma i postrojbi iz Domovinskog rata.

- Saborska deklaracija o antifašizmu, kao i rješavanje statusa boraca NOB-a ostaje obveza naših udruga. Posebnu pažnju po-

BILI SMO NA SUTJESCI

Udruga ratnih i vojnih invalida grada Zadra nastavlja njegovati revolucionarne tradicije Narodnooslobodilačkog rata. Do sad je organizirala 17 izleta na povijesna mjesta naše revolucije.

Udruga je potkraj prošle godine organizirala izlet na Sutjesku, gdje su se od 15. svibnja do 15. lipnja 1943. godine vodile žestoke borbe protiv okupatora i domaćh Izdajnika.

Vijenac na spomenik položili su **Stevka Korač**, sudionik bitke na Sutjesci, te **Srećko Lekšić,** čiji je brat poginuo na Sutjesci i **Aldo Špar**, čij su dva strica poginula, a otac umro od zadobijene rane iz NOR-a.

Izletnici su posjetili grad Foču, Jablanicu, devastirani muzej Revolucije i srušeni most na Neretvi. Posjećen je i grad Mostar.

Među izletnicima je bila i Stevka Korač, rođena 1925. godine, pripadnik Druge dalmatinske proleterske brigade, ratni vojni invalid 70% tjelesnog oštećenja. Ona je pred ulazak na područje Sutjeske preko autobusnog razglasa evocirala uspomene i sjećanja na teške i krvave borbe na Sutjesci. Opisala je muke, borbe, juriš prsa na prsa s neprijate1jem na Gornjim Barama, glad, umor, heroizam naših boraca i teške dane. Kazala je:

-Sretna sam što sam ponovno ovdje gdje sam izgubila mladost. Sretna sam što sam vidjela Tita i Vladimira Nazora. Rođena sam u dubokoj Bukovici (Kistanje), gdje nema ni rijeka ni mora. Nisam znala plivati. Jedini spas bio je prelaz preko rijeke Sutjeske, nabujale visokom vodom, uhvatiti se za rep od konja i konj me dovukao drugoj obali. Sretna sam što sam član predsjedništva Udruge ratnih i vojnih invalida grada Zadra, što mogu mladima evocirati moje muke i patnje, jer je i to za njih dopunska škola.

Mate Grubišić

Zadrani kod spomenika na Sutjesci

svetit ćemo izdavačkoj djelatnosti jer pisana riječ najbolje će kroz istinu još živih svjedoka prikazati stvarima zbivanja i događaje u našoj antifašističkoj prošlosti. Moramo to naglašavati jer moderna Europa baštini upravo te vrijednosti, ističe Tamarut.

N.L.

X X X

U organizaciji UABA Grada Rijeke i Prve riječke hrvatske gimnazije održana je izložba, u povodu Dana sjećanja na holokaust, koja je privukla impozantan broj posjetiteljaa među kojima i velik broj učenika i nastavnika. Mnogi od njih u svojim su dojmovimia izrazili zgroženost zvjerstvima koje može zamisliti samo bolesan um i bili potaknuti na razmišljanje o moralnim i duhovnim pitanjima koja proizlaze iz holokausta i zločina protiv čovječnosti uopće.

Uz druge dokumente, izložba je popraćena i svjedočenjem nekadašnjeg logoraša **Olega Mandića**, koji je kao dijete od 11 godina, s majkom i bakom proveo posljednje dane Auswitza. Njegova tužna sjećanja o susretu s majkom u tom logoru upečatljivo su djelovala na emocije posjetitelja izložbe: želju za hranom ispunjavao je glavicom češnjaka koju je za Božić dobio od mame, od koje je bio odvojen, ali je u tom trenutku uzviknuo »Ja sam sretan«.

Emilija Ivošević

S otvorenja riječke izložbe

OPATIJA

Nema toga što dobra volja, vedrina i ljubav čovjeka prema čovjeku ne mogu nadvladati i toga što ljudska dobrota ne može izliječiti. Tako bi se mogle sažeti brojne poruke opatijskog gradonačelnika **dr. Amira Muzura** koji je primio predstavnike Udruge preživjelih holokausta cijele Hrvatske.

Udruga u svijetu ima milijun i sto tisuća članova, u Hrvatskoj nas je oko devetsto. Zadovoljni smo i zahvalni životu jer smo preživješi velike tragedije, iskušenja i obiteljske gubitke i pronašli snage da krenemo dalje, iznova i da dajemo svoj doprinos zajednici u kojoj živimo - istakla je **dr. Melita Švob**, predsjednica Udruge, a uz nju delegaciju su činili **Edo Tauber**, **Klara Pinto**, **Agica Bezinović**, **Jakob Atias** i **Branka Ausleneder**.

R.I.

Susret u uredu opatijskog gradonačelnika

VARAŽDIN

Udruga ratnih i mirnodopskih vojnih invalida Varaždin održala je redovitu godišnju skupštinu.

Smanjenjem zdravstvenih i socijalnih prava, a posebno invalidnina, koje su smanjene u odnosu na primanja invalida iz Domovinskog rata, članovima udruge nanosi se velika nepravda. Ipak, Udruga ratnih i mirnodopskih vojnih

invalida Varaždin brine se za svoje bolesne i nemoćne članove, koje predstavnici udruge redovito posjećuju, a socijalno ugroženima pomaže se i novčano, naravno, prema mogućnostima.

X X X

Varaždinska udruga antifašističkih boraca i antifašista koja ima 139 članova, održala je skupštinu.

Nakon podnesenih izvještaja i planova rada, raspravljalo se o odnosima hrvatskih vlasti i mjerodavnih institucija prema antifašističkim tekovima.

U izbornom dijelu izabrano je novo predsjedništvo i Nadzorni odbor. Za predsjednika udruge ponovno je izabran **Tito Grah.**

M.T.

Sa skupštine varaždinskih antifašista

VODNJAN

Odavanjem počasti poginulim vodnjanskim antifašistima otvorena je godišnja skupština Udruge antifašističkih boraca. Obilježeni su time događaji koji su se dogodili 1920. godine kada su fašisti napali radnički dom u Vodnjanu i zapalili ga. Braneći dom i prava radnika poginuli su **Pietro Benussi**, **Domenico Damiani** i **Pasquale Giachin**. Na te događaje danas podsjeća spomen-ploča na zgradi bivšeg doma i naziv ulice - 16. januara.

Predsjednik udruženja **Anton Ferlin** istaknuo je da je to bio prvi otpor talijanskom fašizmu u Istri. Na skupštini je podnesen izvještaj o radu te planovi za ovu godinu, a članovi su suglasni da će nastaviti s dosadašnjim aktivnostima poput razvijanja socijalne solidarnosti i skrbi o spomenicima. U tom je kontekstu rečeno i da je potrebno utvrditi katastarske čestice spomenika palim borcima, čime bi se odredilo vlasništvo zemljišta te spomenici lakše održavali.

Vodnjanski antifašisti ostvaruju dobru suradnju s gradskom upravom i drugim institucijama. Prema riječima Ferlina, željeli su uspostaviti i suradnju s udrugama proizašlim iz Domovinskog rata, međutim za to nije bilo odaziva. Organizacija vodnjanskih antifašista okuplja 134 člana od čega je 20 sudionika NOB-a.

G.I.

Minuta šutnje za poginule vodnjanske antifašiste

POREČ

Predstavnici lokalne udruge antifašističkih boraca, mjesnog odbora i porečke Zajednice Talijana su položili cvijeće uz spomen-ploču na mjestu pogibije **Bruna Valentija**, mladog antifašista talijanskog podrijetla, kojeg na Poreštini posebno poštuju. Nijemci su ga mučki ubili pred sam kraj rata, 12. veljače 1945. godine.

Prošle godine su s porečkog groblja u tišini ekshumirani Valentijevi posmrtni ostaci i preneseni u obiteljsku grobnicu u Puli. Porečane koji su na njegovom grobu zatekli križ s novim imenom uznemirila je pomisao da je grob prekopan, ali smo tada saznali da su ostaci mladog antifašista preneseni u Pulu na zahtjev obitelji. Na staroj cesti između Poreča i Červara ostao je trajni znamen na mjestu njegove pogibije.

G.I.

Odavanje počasti antifašistu Valentiju

REŽANCI

Ispred spomenika palim antifašističkim borcima u Režancima obilježena je 64. godišnjica I. udarnog bataljuna Operativnog štaba za Istru, koji je osnovan u šumi Ograda 8. veljače 1944. godine. Tom su prigodom članovi Saveza antifašističkih boraca općine Svetvinčenat i Grada Pule te predstavnici Općine Svetvinčenat položili vijenac ispred spomenika.

-Danas se sjećamo onih koji su omogućili da se Istra spoji s maticom domovinom, rekao je **Tomislav Ravnić**, tajnik županijskog Saveza antifašističkih boraca. Minutom šutnje odana je počast svim žrtvama NOB-a i Domovinskog rata.

L.R.

Počast palim antifašistima

ZAGREB

U organizaciji Udruge antifašističkih boraca i antifašista i mjesne organizacije SDP-a Maksimir, pred više od stotinu prisutnih održana je tematska tribina u okviru programa »Antifašizam kao kulturno i civilizacijsko opredjeljenje«. Na tribini je govorio ademik **Dušan Bilandžić**, koji je, kao učesnik mnogih važnih političkih zbivanja posljednjih pedesetak godina, iznio svoja zapažanja i razmišljanja o NOB-i i revoluciji.

Sudionici tribine imali su priliku čuti o mnogim, do sada neobjavljenim, događanjima tokom narodnooslobodilačke borbe pa sve do današnjih dana.

Posebno je naglašeno, da je antifašistički pokret, koji je pod vodstvom J.B.Tita prerastao u općenarodnu oslobodilačku borbu, doveo do stvaranja Jugoslavije kao države, koja je postala ne samo važan politički faktor na Balkanu nego, kao jedna od nosilaca ideje nesvrstanosti, važan međunarodni čimbenik.

B.V.

BUZET

»Antun Tončić Cerovac, rodom iz sela Veli Mlun, treći je istarski velikan 19. i 20, stoljeća koji čini vertikalu i stup opstojnosti istarskog naroda. Početno i temeljno to je biskup **Juraj Dobrila**, potom »otac« Istre **Matko Laginja** i **Tončić**, koji je predvodio svoj istarski narod u NOP-u za konačno oslobođenje Istre«, istaknuo je **Danilo Cerovac** na predstavljanju svoje najnovije knjige »Prvoborac Istre i Hrvatske Antun Tončić Cerovac - Životni put (1906.-1960,)«, održanoj u organizaciji Pučkog otvorenog učilišta »Augustin Vivoda«.

IN MEMORIAM

TIHOMIR VILOVIĆ
1924-2008.

Njegov životni put započeo je u rodnoj Korčuli. U predvečerje Drugog svjetskog rata, kada su se mnogi mladi ljudi uključivali u SKOJ, i Tihomir Vilović je izabrao taj put. Nakon okupacije, talijanski fašisti ga hapse i zatvaraju, gdje proživljava teško mučenje i torturu. Iz zatvora uspijeva pobjeći u partizane. Imao je nepunih 20 godina kada je došao na otok Vis i ubrzo bio postavljen na dužnost komandanta broda partizanske mornarice NB-3 Jadran. Na Vis tada stiže vrhovni komandant NOV-a Josip Broz Tito, a Viloviću pripada čast da mu, prvi u mornarici, preda raport.

Poslije rata bio je komandant diviziona torpednih čamaca, vojni izaslanik u Grčkoj u delikatnom trenutku kada je tamo na vlasti bila vojna hunta, načelnik Katedre VVA JNA, pomoćnik načelnika uprave u SSNO, ađutant Vrhovnog komandanta Oružanih snaga, komandant Vojnopomorske oblasti... Završio je Vojnopomorsku akademiju u SSSR i Komandno-štabni tečaj u Velikoj Britaniji.

Umirovljen je u činu admirala 1984. godine. Prvi hrvatski predsjednik dr. Franjo Tuđman, odmah nakon stvaranja samostalne hrvatske države, ponudio mu je, iako je već duže vrijeme bio u mirovini, zapovijedanje Hrvatskom ratnom mornaricom, ali on to zbog bolesti nije mogao prihvatiti. Najodgovornija i za obitelj možda najteža njegova dužnost bila je kada je odlukom predsjednika Tita postao njegov osobni ađutant i kad je, prateći ga na mnogim putovanjima diljem svijeta, bio jedan od svjedoka i sudionika Titove uspješne bitke za mir u svijetu.

IVO DORČIĆ
1922-2008.

Rođen na otoku Krku. Vrlo mlad uključuje se u rad antifašističkih ogranaka omladinske organizacije, postaje član SKOJ-a. Tokom NOB-a, godine 1943. uhapšen je, kasnije bježi iz logorske kolone. Pristupa 2. moslavačkoj brigadi. Bio je ranjavan i prebačen na liječenje u Italiju.

Nakon oslobođenja zemlje završava agronomiju, stručno se usavršava u SAD-u. Radni vijek posvetio je struci i znanstvenom radu. Bio je i direktor Instituta za poljoprivredu. Kao umirovljenik angažirao se u radu udruga antifašističkih boraca i antifašista zagrebačke Dubrave, Maksimira i Medveščaka. Za rezultate u radu zavrijedio je više odličja i priznanja.

ILIJA RAJAČIĆ
1926-2008.

Rođen u Lučanima (Lika). Zbog svojih naprednih ideja i antifašističkog opredjeljenja hapšen je i zatvaran 1942. godine u Brinju od Talijana. Po izlasku iz zatvora, početkom 1943. godine pristupa 2. proleterskoj udarnoj brigadi. Tokom rata bio je ranjavan. Obnašao je dužnosti od borca do komesara čete.

Nakon oslobođenja radio je na zadacima zaštite i sigurnosti u Sarajevu, Koprivnici i Zagrebu. Nakon umirovljenja posvetio se obitelji i djelovanju u udrugama antifašističkih boraca i antifašista zagrebačke Peščenice i Maksimira. Za rezultate u ratu i miru dobio je više odličja i medalja.

ANTONIJA DOVEČAR
1915-2008.

U partizane je otišla zajedno sa svojim drugom Miroslavom. Ratovala je u raznim krajevima Hrvatske i Slovenije. Postala je znana i po tomu što je stravične noći 19/20. veljače 1944. godine na maršu Druge brigade 13. primorsko-goranske divizije preko Matić poljane nosila bebu u sedmom mjesecu trudnoće. Nakon dva mjeseca rodila je sina, kojem je divizijski liječnik dao ime Ratimir.

Svi članovi njezine obitelji članovi su Društva »Josip Broz Tito« iz Rijeke. Pored kuće u Mrzlovodičkom Zelinu, Antonija (Tonica) zasadila je jelu i dala joj ime - Tito, brižno je njegujući sve do svoje smrti.

STEVAN KOVAČEVIĆ
1920-2008.

Nakon oslobođenja zemlje kao ročnik aktivira se i završava vojne škole, kasnije službujući u više garnizona. Nakon umirovljenja bio je aktivan u radu društvenih i humanitarnih organizacija. Posebno se isticao u radu na osposobljavanju vojnih obveznika. Također, vrijedno je djelovao u udrugama antifašističkih boraca i antifašista zagrebačke Knežije i Trešnjevke.

KATICA VALJAK
1911-2008.

Rođena u Križu Novoselskom. Zajedno sa suprugom uključuje se u borbu za radnička prava. Njihov stan bio je ilegalno sastajalište sindikalnih vođa i komunista. Tokom NOB-a radila je u Oblasnom komitetu KP Hrvatske.

Nakon oslobođenja djelovala je u Socijalističkom savezu, Društvu žena i Naša djeca, Crvenom križu. Bila je i općinski odbornik Trešnjevke, počasni član Društva norveško-hrvatskog prijateljstva. Nositeljica je više priznanja i odličja za svoj rad. Aktivno je radila u Udruzi antifašističkih boraca i antifašista Trešnjevke.

SLAVKO BAČINIĆ
1922-2008.

Rođen u selu Kraj (otok Pašman). Nakon okupacije zemlje, kao antifašistički aktivist biva uhapšen i interniran u logor Ošljak. Nakon kapitulacije Italije stupa u redove Narodnooslobodilačke vojske.

Poslije oslobođenja zemlje ostaje u aktivnoj vojnoj službi. Službuje u brojnim garnizonima. Umirovljen je u činu majora. Za zasluge u ratu i miru dobio je više priznanja i odličja. Nakon umirovljenja aktivno se uključuje u rad Mjesne zajednice u Zadru i UABA Zadarske županije.

ANGEL ANGELOVSKI
1926-2007.

Rođen u Orešu (Makedonija). Kao mladić pristupa Pionirskom bataljonu pri Glavnom štabu NOV i PO Makedonije. Nakon oslobođenja zemlje ostaje u djelatnoj vojnoj službi obnašajući odgovorne dužnosti po mnogim garnizonima. Umirovljen je u činu majora.

Aktivno je radio u organizaciji Crveni križ (desetak godina vodio je na otoku Šolti odmaralište za osobe oštećenog vida). Također, predano je djelovao u Udruzi antifašističkih boraca i antifašista. Za zasluge u ratu i miru odlikovan je s više odličja.

SMILJA DORČIĆ
1915-2008.

Sudionik je NOB-a od prvih dana, kao i njezina dvojica braće. Trećeg brata izgubila je u požaru obiteljske kuće što su je kao suradnicima NOP-a okupatori zapalili. Ratni put provela je na području Like i drugim krajevima sa svojom jedinicom. Bila je ranjavana u borbi.

Poslije oslobođenja zemlje radila je kao profesorica, sudjelovala u aktivnostima društvenih i humanitarnih organizacija. Nakon umirovljenja bila je vrlo agilana u radu udruga antifašističkih boraca i antifašista zagrebačkog Medveščaka i Maksimira. Za zasluge u radu primila je više odličja i priznanja.

Lukovdol

Goranov vijenac Jasni Melvinger

Najveća pjesnička manifestacija »Goranovo proljeće«, posvećena istaknutom hrvatskom pjesniku i antifašističkom borcu, partizanu *Ivanu Goranu Kovačiću*, održana je 16. ožujka u njegovom rodnom mjestu Lukovdolu.

Tom prilikom svečano je dodjeljena ovogodišnja pjesničke nagrade »Goranov vijenac« pjesnikinji Jasni Melvinger te nagrada »Goran« za mlade pjesnike Antoniji Novaković.

Odluku Stručnog žirija (*Tonko Maroević, Miroslav Mićanović, Delimir Rešicki, Ivan Rogić Nehajev i Mile Stojić*), koji je najznačajniju hrvatsku pjesničku nagradu dodijelio pjesnikinji, Jasni Melvinger obrazložio je prošlogodišnji laureat Goranova vijenca Mile Stojić. On je istaknuo kako je ova »autorica ostvarila djelo dojmljiva lirizma i refleksije, djelo kakva nema sličnog u modernom hrvatskom pjesništvu«. »Ispisujući jedan od najzanimljivijih pjesničkih opusa moderne hrvatske književnosti, ona se grčevito drži riječi svoje književne posvete: *Dunave, O drugoj da govorim rijeci. O moru. Tko će mi vjerovati*«, naveo je Stojić

»Goranov vijenac« predao je dobitnici predsjednik Programskog odbora »Goranova proljeća« *Tvrtko Vuković*. Ta nagrada se sastoji od »Vijenca«, rad akademskog kipara *Vojina Bakića*, novčane nagrade i diplome, a dodjeljuje ju stručni žiri sastavljen od renomiranih pjesnika, kritičara poezije i prijašnjih dobitnika te nagrade.

Nagrada Goran za mlade pjesnike, za koju se natjecalo 76 rukopisa, pripala je apsolventici Pravnog fakulteta u Zagrebu *Antoniji Novaković* za rukopis *»Lako mi je biti lošija«*. O toj nagradi odlučivala je komisija u sastavu *Miroslav Kirin, Branislav Oblučar i Darija Žilić*. Riječ je o – kako je kazao Branislav Oblučar – intimističkoj lirici okupljenoj oko ljubavne teme, iščašenim ljubavnim monolozima i nadrealnim, bizarnim te pomalo morbidnim slikama. Proljeće je ove godine stiglo nešto ranije u rodno mjesto Ivana Gorana Kovačića jer je, umjesto tradicionalno na prvi dan proljeća i Goranov rođendan, ova svečanost pjesnika i pjesništva započela tjedan dana prije. I ovaj je put okupila brojne pjesnike i prijatelje pjesničke riječi iz Hrvatske i svijeta – Poljske, Sudana i drugih zemalja.

Dolazak pjesme u Lukovdol pripremio je glazbenik *Mojmir Novaković* i *Andor Vegh*, koji ga je pratio na gajdama. Svojim su stihovima okupljene u Domu kulture potom pozdravili i za ponajbolje literarne rukopise nagrađeni učenici osnovnih i srednjih škola, potvrđujući da je poezija i *»istinska mladost svijeta«* – *Lidija Milković* iz Požege, *Mislav Modronja* iz Siska, *Marta Torić* iz Pakoštana, *Fran Kovačević* iz Splita, *Petra Đuričić* iz Vukovara i *Vigor Vukotić* iz Zagreba.

Svoju pjesmu pročitala je i *Lara Zupančič*, nagrađena učenica na Župančičevoj Frulici u Sloveniji 2007., manifestaciji koja surađuje s Goranovim proljećem.

S.T.

Legenda o Goranu je neponovljiva

Ovogdišnja dobitnica nagrade Jasna Melvinger rođena je 1940. u Petrovaradinu. Pjesnikinja je, esejistica, prozaistica i jezikoslovka. Njezin književni opus čini 11 zbirki poezije, a baveći se hrvatskom književnom poviješću priredila je nekoliko knjiga. U koautorstvu s drugim autorima objavila je šest srednjoškolskih udžbenika te je napisala oko stotinu članaka za znanstvene publikacije.

– »Veću nagradu od ove sigurno neću dobiti jer legenda o Lukovdolu i Ivanu Goranu Kovačiću je nešto što je neponovljivo i u mom životu će ostati kao nešto dragocjeno i jedinstveno. Nisam sklona složiti se s onima koji tvrde da je poezija napustila ovaj svijet i da je svijet napustio poeziju. Još naslov moje knjige pjesama *Svijet i svjetlost* dovodi u vezu dvije riječi koje u hrvatskom jeziku oduvijek imaju isti korijen. Da, *Svijet i svjetlost* su isto«. izjavila je Jasna Melvinger na svečanosti dodjele »Goranova vijenca«.

Nikola Graovac, NERETVA